

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

F. Kafka

YENİ BULUNMUŞ MEKTUPLAR

Türkçesi: Kâmuran Şipal

cem yayınevi

KAFKA KİTAPLARI DİZİSİ

YENİ BULUNMUŞ MEKTUPLAR

Franz KAFKA

Türkçesi: Kâmuran Şipal

3. Basım: Eylül 2012 / Cem Yayınevi

ISBN 13: 978-975-406-842-9

Dizgi: Mustafa Balaban

Baskı: Umut Matbaası

(212) 637 09 34

Sertifika No: 22826

CEM YAYINEVİ

İpek Sokağı No: 8/A

34433 Beyoğlu - İstanbul

Tel: (212) 293 41 70 Faks: (212) 244 15 33

www.cemyayinevi.com

info@cemyayinevi.com

Sertifika No: 10823

FRANZ KAFKA

YENİ BULUNMUŞ MEKTUPLAR

Türkçesi:
Kâmuran Şipal

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
Mektuplar	25
Dipnotlar	95
Editörlerin Sonsözü	127
Kaynakça	133
Resimler	137

GİRİŞ

Yazınsal yapıtların tüm editörlerince kavuşulması özlenen bir amaç vardır, metinsel malzemeye eksiksiz ulaşabilmek. Deneyimlerin ortaya koyduğuna göre, malzeme mektuplardan oluşuyorsa hepsinden güç bir iştir bu. Doğal olarak dağınıklıkları nedeniyle mektuplar editörlerin eksiksiz bir malzemeyi ele geçirme çabasına hepsinden uzun süre diretir; çünkü genellikle söz konusu dağınıklık, çokluk eldekinden başka manüskrillerin de ileride keşfedilebileceği umudunu ayakta tutar. Gerek sağlığında, gerek ölümünden sonra Kafka – manüskrillerinin özel yazgısı dikkate alınınca, daha başkalarının bulunması hâlâ olanaksız değilse de, son on yıllarda ele geçen yeni manüskriller hemen yalnızca mektuplardan oluşuyor. Dolayısıyla, Prag'da arka arkaya iki kez Kafka'ya ait yeni mektupların ele geçmesi şaşırtıcı olmasa gerek: Altmışlı yılların başında aile eşyaları arasında bir tomar mektup bulundu. En küçük kız kardeşi Ottla'ya, bazıları da anne ve babasıyla diğer iki kız kardeşine ve Ottla'nın kocası Josef David'e Kafka'nın yazdığı mektuplar 1974 yılında kaderin bir cilvesi olarak yabancı bir ülkede "Briefe an Ottla und die Familie" (Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar) ismiyle yayınlandı. 1986'da Dlázdená ulice'deki bir sahaf Kafka'nın otuz iki adet mektup ve kartpostalını satışa çıkardı ve sattı. Söz konusu mektup ve kartpostalların da yollandığı kişiler yine aile üyelerinden oluşuyordu. Bu kez mektupları satışa çıkaran kişinin ne Kafka'yla, ne ailesiyle bir kan akrabalığı, ne de aileyle doğrudan bir ilişkisi vardı.

Yaşamının son iki yılında yazılmış bu mektup topluluğu Kafka'nın eldeki bir bütünlükten uzak mektupları arasında yeni bir fragman oluşturur. Bir kez aile üyelerine yazılmış diğer mektuplar içinden bunların ne zaman ve nasıl çıkarılıp alındığı bir bilmecedir. Max Brod'un mektuplardan birini önceden biliyor olması ve onu –tam değilse de– otuzlu yıllarda Kafka-Yaşamöyküsü'ne alması söz konusu bilmeceyi daha da çözülmez kılmakta. Bu durum, Kafka'dan kalan yapıtların özel yazgısıyla ilgilidir kuşkusuz. Ele yeni geçen mektup paketi, Franz Kafka malzemesinin bir bölümü olarak günümüzde Prag'daki Ulusal Yazın Müzesi'nin Edebiyat Arşivi'nde saklanmaktadır.

Dokuz mektupla yirmi iki kartpostal ve bir manzara kartından oluşan söz konusu mektup paketi Kafka'nın anne ve babasıyla, ayrıca ailenin diğer üyeleriyle yaşamının son iki yılındaki yazışmasını içeriyor. İlk mektup 1922'de Güney Bohemya'daki Planá nad Luznicí'de, son mektup ise yazarın ölümünden hemen önce Kierling'te kaleme alınmıştır. Mektuplar, Kafka'nın 1922-1924 yılları arasındaki yazışmalarında özellikle belirgin boşlukları doldurmakta, böylece hastalığının doruk noktasına ulaştığı yıllara ilişkin Kafka literatüründe, önceki yıllara göre pek az belgeye rastlandığı bu yaşam dönemini ayrıntılı şekilde tanımamıza katkı yapmaktadır. Ele geçen mektuplar 1974'te Hartmut Binder ve Klaus Wagenbach'ın Frankfurt Main'daki S. Fischer Yayınevi'nde çıkardıkları "Otla'ya ve Ailesine Mektuplar" cildinin sonradan ele geçen bir bölümünü ve bu ciltle birlikte hâlâ fragman niteliğini koruyan bir bütünü oluşturuyor. Yollandığı kişiler dikkate alınarak Kafka mektuplarının ayrı ayrı kitaplarda toplanmasına devam edilmesi, aile üyelerine yazılan mektupların genişletilmiş ve gözden geçirilmiş yeni bir baskısının yapılmasını haklı gösterecek bir neden sayılmalıdır.

Prag'da ortaya çıkan mektuplar arasında Kafka'nın an- ne ve babasına yazdığı bir mektup, onun 23 Haziran'dan 19 Eylül 1922'ye kadar Planá nad Luznicí'de üç ay kalışının bir belgesidir. Kafka, üç ayı burada kız kardeşi Ottla'nın yanında geçirir. Ottla, kendisi ve bir buçuk yaşındaki kızı Véra için şimdiki Pricna ulice'de 145 no'da Hnilická çiftinin evinde yaz için bir yer kiralamıştır. Söz konusu ev bugün de hâlâ yerinde durur; ön cephesi onarılmışsa da içi hiç değişmemiştir. Praglı konuklar için evin ilk ya da daha çok çatı katında iki oda ayrılmış, ayrıca kendilerine bodrumda küçük bir mutfak verilmiştir. Büyük odayı özverili Ottla gürültüden rahatsız olan ağabeyine bırakmış, kendisi ise küçük Véra, hizmetçi ve hafta sonları yazlığa gelen kocası David'le çatı katındaki eğik tavanlı küçük odada kalmıştır.

Prag'da kaleme alınmaya başlanan, Kafka'nın son derece memnun bir dille sözünü ettiği "Şato" romanının yazılması Planá'da da sürdürülür. Ne var ki, Ağustos sonunda karar verir Kafka, bundan böyle roman üzerinde kesinlikle çalışmayacaktır. Görünürde önemsiz nedenlerle dört kez sinir krizi geçirir art arda, kendisi bunları "çöküntü" diye niteler. Nedenlerden birincisi, kaldığı odanın altında oynayan çocukların çıkardığı gürültüdür, Planá'dan yazılmış daha önce sözü geçen mektupta da buna değinilir. Bütün bu sinir krizlerinin doğuş ve seyrini Planá'dan biri dışında Max Brod, Oskar Baum ve Felix Weltsch gibi en yakın dostlarına yazılan, hepsi de yayınlanmış yirmi beş mektupta okuyabiliriz. Kafka Planá'da çevresiyle çok canlı bir ilişki kurar, ev sahibesi ile yine öyle sıkı bir ilişki içinde yaşar; Planá'dan yolladığı mektuplar yaşadığı mikrodünyaya, kaldığı evin içi ve çevresine, ayrıca ev sahibesinin köpeğiyle her gün düzenli cıkılan yürüyüşlere ilişkin ilginç gözlemler içerir; Luznice Irmağı boyunca hep aynı yönde yapılan yürüyüşler So-

ukenik Değirmeni'ne ve Pracov'daki malikâneye kadar sürdürülür.⁽¹⁾ Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Planá'da erkenden yüz gösteren yaz serinliği Kafka'yı öyle fazla ilgilendirmez; Planá'da geçen üç aylık süre, özellikle hastalanıp yavaş yavaş iyileşen babasını ziyaret için iki kez Prag'a gidişiyle kesintiye uğrar. Başta sözü edilen mektupta babasının geçirdiği ameliyata da değinir Kafka. Aynı mektupta kız kardeşi Elli için ayrılan kapsamlı bir bölümde, Berlin'deki Ewer Kitabevi'nde yaşadığı tahmin edilen küçük bir mahcubiyetin pek güvenilemeyecek bir yoldan giderilmesine yönelik satırlara yer verilir; mektubun sonunda Elli'nin kızının Saksonya'nın Hellerau kentinde Kafka'nın boşuna savunduğu Jaques-Dalcroze Okulu'nda eğitim görmesi tevekkül içeren bir yoruma konu edilir. Planá'da geçirdiği zaman Kafka'nın yaşamının görece mutlu dönemlerinden birini oluşturur ve Prag'a dönüşünden sonra bu dönemi Günlük'e düşülen şu sözlerle değerlendirir: "Arada bazı kesintilerle mutlu günler; Ottla'ya borçluyum hepsini."

Prag'da ele geçen mektuplarda Berlin'deki yaşam dönemi, Kafka'nın bu kentte kaldığı üç ayrı evden yazılmış on sekiz mektup ve kartpostalla geniş biçimde yansıtılır. Kafka'nın Berlin'e taşınması yaşanan bir krizin, aile çevresinden, aileye bağımlılıktan ve Prag'ın o boğucu kısırcından yakayı kurtarıp kendi ayakları üzerinde durma çabasının, ayrıca Dora Diamant'la ortak bir yaşamı paylaşma kararlılığının bir sonucuydu. Ekim 1923'te Kafka kız kardeşi Ottla'ya şöyle yazar: "Bütün bu Berlin'e taşınma işi çok nazik bir konu; eldeki son güçle başarıldı ancak ve bende büyük bir duyarlılığın oluşmasına yol açtı." Başlangıçta yalnız birkaç günlük ziyaret olarak düşü-

(1) Bu temayla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: Josef Cernák, 'Franz Kafka Planá nad Luznicí'de (1922 yazı)'; çıktığı yer: Svetová Literatura, 1989/1, s. 219-237.

nülmüş Berlin'e taşınmasından "çılgınca bir eylem" diye söz eder Kafka ve onu Napolyon'un Rusya seferine benzetir. Öte yandan, Berlin'in kendisi için bir kurtuluş olacağı düşüncesi uzunca zamandan beri kafasında yaşayıp olgunlaşmıştır; Berlin "Prag'a karşı bir ilaç" yerini tutacak, aynı zamanda 23 Ekim'de gerçekleşmesi planlanmış Filistin'e göç için bir ara istasyon oluşturacaktı. Ne var ki, içinde İbranice öğrenmenin de yer aldığı hazırlıklar hayli platonik nitelik taşıyordu. Kasım'da Milena Jesenská'ya yazdığına göre, Filistin'e göç, yatağından asla bir yere kımlıdayamayacak bir adamın kuruntusundan başka bir şey değildi.

Kafka Berlin ziyaretini benzer durumlarda çokluk yaptığı gibi tekrar tekrar uzatmış, sonunda istese de artık bir geriye dönüş olanağı kalmamıştı. Ekim'de birkaç gün için Prag'a giderek burada çözümlenecek bazı işleri yapıp çıkarma niyetinden de vazgeçmişti sonunda. Böylece Berlin'de kalıp hızla kötüleşen ekonomik durumun, fiyatların "sincaplar gibi" durmadan yukarılara tırmanıp maddi sıkıntının başgösterdiği kara günlerini burada yaşadı – Çekoslovak parasının Markla değiştirilmesinde resmî kurun olumsuzluğu dolayısıyla evdekilerin Prag'dan yolladıkları emekli maaşına el atmak zorunda kaldı. Parasal sıkıntı içine düşen Kafka ve Dora harcamalarını alabildiğince kısma yoluna gittiler; bunun dışına çıkarak yapacakları en ufak bir harcama, örneğin bir çift terlik alımı bir sorun oluştuyordu. Kafka'nın söz konusu dönemde anne ve babasına yazdığı mektuplara, ailesinin Prag'dan yolladığı çeşitli yiyecekleri ve günlük yaşamda en çok gereksinim duyulan kimi nesneleri içeren paketler, ayrıca salt karın doyurup ayakta kalmaya yönelik kaygılar damgasını vurdu. Devrim havasının gerilimli günlerini ve sokak gösterilerini uzaktan da olsa Berlin'de yaşadı Kafka. Dora Diamant'la ilk oturdukları

rı yer, Moritz Hermann'ın Berlin-Steglitz, Miguelstrasse, 8 no'daki evinde bir odaydı ve 24 Eylül'den 15 Kasım 1923'e kadar burada kaldılar; doğru dürüst çalışmayan havagazı tesisatıyla ısıtılan, güzelim bir kanepesi, ama iyi kapanmayan kapılarıyla balkonlu bir odaydı burası. Üstelik ev sahibesi enerjik ve çıkarıcı bir kadındı; çok geçmeden onları sömürmeye kalkarak iki aya varmadan evden çıkmalarına yol açtı. Ama kadın Kafka'nın yazınsal yapıtları içinde de bir iz bırakmamış değildi ("Küçük Bir Kadın"). Kafka'nın bu ilk oturdukları evde en çok övgü konusu yaptığı şey, kendi betimlemesine göre güzel ve sağlıklı, nerdeyse taşra havası taşıyan çevreydi, burcu burcu kokan bahçeler ve onu yürüyüşlere, gezintilere ayartan özgür doğaydı.

Aynı semtten ayrılmayan Kafka ve Dora, yalnızca iki sokak ötedeki Seiffert çiftinin Grunewald Caddesi 13 no'daki villasına taşındı. 15 Kasım 1923'ten 1 Şubat 1924'e kadar oturdukları bu evin ilk katında biri büyücek salon, öbürü sabah güneşini alan küçük bir yatak odası olmak üzere mobilyalı iki oda kiralamışlardı; kalorifer ve elektrik vardı evde. Ev sahipleri zemin katta kalıyorlarsa da yatak odaları birinci katta, Kafka ve Dora'nın odalarının arasında idi. Bahçeli ev güzeldi, ama yüksek kirası. Kafka kız kardeşi Ottla'yı, anne ve babasını, en başta dayısı Siegfried olmak üzere ailenin diğer üyelerini buraya davet ettiyse de Kasım sonunda bir tek Ottla çıkıp geldi. Kafka ve Dora şimdiki yerlerinde de önceki evlerinde olduğu gibi ev sahibesiyle belli bir gerilim içinde yaşamaktan geri kalmadılar, ama anlaşıldığı kadarıyla daha önce oturdukları evdeki gibi güçlü değildi bu gerilim. Her zamanki gibi sonradan anne ve babasına yolladığı bir mektupta kendisinden "sevgiyle ve duygulanarak" ayrıldıkları ev sahibesinin kız kardeşi Ottla'yı sömürdüğünü yazdı. Daha bir ay öncesinden ev-

den çıkacaklarını ev sahiplerine duyurmuştu. 1924 Şubat'ında da taşınma işi gerçekleşti. Evdekilere yazdığına göre, ev sahibesi kendilerinden aldıkları kirayla yetinmek istemiyor, bütün katı daha yüksek bir para karşılığında başka bir aileye kiralamak istiyordu. Diğer bir deyişle "ödeme gücü olmayan yoksul ve yabancı Kafka'ya" evden çıkmaları gerektiğini söylemişti.

Miguel Caddesi'ndeki günler de Grunewald Caddesi'ndeki evde olduğu gibi büyük bir yoksunluk içinde geçmişti. O günlerde bu kadar kısıtlı olanaklarla yaşamını sürdürmeye çalışan bir yazar pek gösterilecek gibi değildir. Dışarıdan yardım eli uzanmasaydı, Kafka ve Dora'nın Berlin'deki o sıkıntılı dönemi atlatabilecekleri pek düşünülemezdi kuşkusuz. Kafka, anlamlı bir taktik uygulayıp "masum yalanlara" başvurarak ailesini her zaman yaptığı gibi sıkıcı haberlerden korumaya çalışıyor, bu tür haberleri genellikle ancak sonradan, gecikmeli olarak, gerçekliklerini yitirdikleri bir sırada aile üyelerine duyuruyordu. Onların evden bir şey yollamalarına sürekli karşı çıkıyor, kendisi ve Dora'ya mutlaka gerekemeyen yiyeceklerin ve diğer günlük ihtiyaç maddelerinin yollanmasını istemiyor, ucuza satın alınan bir şey ya da fiyatlarda bir indirim söz konusu oldu mu hemen bunu ailesine haber veriyordu. Prag'dan henüz para havalanmadığı ilk zamanlar sıkıntılı günler yaşamış, hatta başkalarından borç edinmek zorunda kalmış, yüksek faizle aldığı borcu sonradan güçlükle ödemişti. Isıtma giderlerinin yüksekliği karşısında dehşete kapılmış, çamaşırhanede yıkanan çamaşırlar için ödenen paranın çokluktan yakınmıştı. Enflasyonun hızla yükselmesiyle posta giderleri de baş döndürücü bir hızla artmıştı; mektuplara yapıştırılacak pullar için yeterli parayı bulamayan Kafka mektup yerine sağa sola kartpostallar yazıp yollamış, bunları da bir milimetre boş yer bırakmayacak

şibi silme yazıyla doldurmuştu; kartların dört bir yanına eklenen yazıların da yine buydu nedeni. Böylece yazar içler acısı bir yoksunluk içinde yaşamış, öğleyin bir restoranda karnını doyuracak para bulamamış, vitrinlerde asılı yemek listelerini okuyarak kahrolmuş, yine parasızlıktan tiyatroya gidememiş, ama tiyatro programları ve bilet fiyatlarıyla da ilgilenmekten kendini alıkoyamamıştı. Umarsız koşullarda evde Dora'yla Prag'dan yollanan yiyeceklerle, en başta katı yağla karınlarını doyuruyorlar, Berlin'deki bir pazardan da kolay taşınabilen ve hesaplı buldukları bazı ihtiyaç maddeleri satın alıyorlar, yiyecekleri yemeği ister istemez mum kalıntıları üzerinde ısıtıyorlardı. Öte yandan, anne ve babaya yollanan mektuplar teşekkür sözcüklerinden geçilmiyor, yazar evdekiler üzerinde durumlarında şikâyetçi olmadığı izlenimini uyandırmaya çalışıyor, geleceğe ilişkin pembe bir tablo çiziyordu.

1925 sonlarında Noel'le yılbaşı arasında Kafka'nın sağlık durumu birden kötüleşti; âdeti olduğu üzere bir gecikmeyle evdekilere kendisi bildirdi durumu. Ailesi oğullarına desteğini artırarak buna karşılık verdi, bu da şaşkınlığa sürükledi Kafka'yı, hatta içinde bir kuşkunun uyanmasına yol açtı. Evdekilerden gelen bir öneride Berlin'den ayrılması, 1920'de de bir ara kaldığı Meran'a gidip dinlenmesi isteniyordu. Bunun üzerine Kafka Berlin dışında kalacağı bir yer bulmaya çalıştı, amcası Heinrich'in sonradan ikinci kez evlenmiş eski eşi olan yengesinin yaşadığı Litomerice kenti aklına geldi. Burasını akrabala ziyaretlerinden ve kurumca görevli olarak çıktığı gezilerden biliyordu. Ama söz konusu kente taşınmak için tüm uğraşp didinmesi sonuçsuz kaldı.

"Yoksul göçmenin" bundan sonra kaldığı yer Zehendorf'ta, Heidi Caddesi 25-26 no'lu ev oldu ve Kafka 1

Şubat'tan 17 Mart 1924'e kadar bu evde oturdu. Prag'da ele geçen paketteki 14 no'lu mektupta hayli yağmurlu bir havada ve yazarın kötüleşmiş sağlık durumunda yeni eve taşınmanın nasıl gerçekleştiği anlatılır; Kafka'nın kendisi çaresizlik içinde taşınmayı bekleyen eşyalardan biridir adeta. Taşınılan yeni yer, Yazar Dr. Carl Busse'nin dul eşi olan Bayan Dr. Busse'nin evi öncekilerden biraz daha gürültülüdür, ama Kafka ailesine yazdığı mektupta evde bulunduğu bir dizi olumlu özellikten söz eder. Odalardan büyüğü doğrudan güneş görmektedir, hatta verandaya çıkıp güneşlenebilmektedir Kafka. Kaldıkları odalar evin diğer bölümlerinden uzaktadır; oturdukları ilk kat kendilerine büyük bir hareket olanağı sağlamakta, çevre Steglitz'tekinden daha taşraması bir görünüm içermekte, ısınmak için evde soba yakılmakta, aşağıda, holde bir telefon gerektiğinde kullanılmak üzere hazır beklemektedir; ne var ki, Kafka dışarıdan kendisine telefon edilmesini istemez. Anlaşılan Dora'nın yokluğunda gelen telefonlara cevap vermek üzere birinci kattan hole inmeyi kendisi için güç ve rahatsızlık verici bulur.

Daha önceleri Kafka aile üyelerini, en başta annesini ve dayısını Berlin'e davet etmiş, kendisini ziyaret etmelerini istemiştir. Ama 19 Şubat 1924'te doktor olan dayısı Siegfried'den bir mektup alır, anlaşılan son Berlin ziyaretinde Kafka'nın sağlık durumundan dehşete kapılan Max Brod'un teşvik ve uyarısı üzerine dayısının ansızın gelip kendisini görmek arzusunu öğrenince, bunu hiç de hayra yormaz. onu kararından vazgeçirmeye çalışır. Ne var ki, dayısı yine de kalkıp gelir ve Kafka'dan Berlin'i terk edip bir sanatoryuma, Avusturya'da Pernitz dolağındaki Wienerwald Sanatoryumu'na gidip dinleneceğı konusunda söz alır. Sanatoryumda tanıdığı bir doktor vardır, hemşerisidir dayısının. Olmazsa dinlenmek için

Davos'taki sanatoryuma da gidebilirdi Kafka. Öyle anlaşıyor ki, bu dinlenmenin yeri konusunda aile üyelerinden ve eş dosttan gelen çeşitli öneriler söz konusu olmuştur. İlkbahar başında, 17 Mart 1924 günü Kafka oturduğu güneş gören büyük evden, Berlin'in kenar semtindeki o güzelim çevreden ve ötekilere benzemeyen o sevimli ev sahibesinden ayrılıp yola düşer.

Prag'da ele geçen paketteki mektup ve kartpostallarda Kafka'nın Avusturya'da kaldığı kür yerlerinden, en başta Wienerwald Sanatoryumu'ndan ve Viyana'da Prof. Hajek'in Kliniği'nden, ayrıca Kierling'teki Dr. Hoffmann'ın sanatoryumunda geçirilen günlerden uzun uzadıya söz edilir. Kafka hemen her gün, her gün olmasa da en azından gün aşırı bir, olmadı birkaç gün arayla mektuplar yazıp yollar. Mektuplar kısadır ama olup bitenlerden yana zengindir içeriği, bu bakımdan Kafka'nın yaşamına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunar.

Kafka Berlin'den ayrılırken ilkin Prag'da iki, üç gün kalmayı düşünmüştür; ama hemen üç hafta geçirir burada, bunun bir nedeni kuşkusuz hastalığıyla ilgili şikâyetlerin artması (örneğin sesi kaybolmuştu), dolayısıyla ailesinin hekime başvurup yardım istemesiydi. Wienerwald Sanatoryumu'na ancak 5 Nisan 1924'te gidebildi Kafka. Dora Diamant birkaç gün Viyana'da kaldıktan sonra sanatoryumun yanı başındaki bir köy evine yerleşti. Yazar, Wienerwald Sanatoryumu'nda 5 Nisan'dan 10 Nisan'a kadar ancak beş gün geçirdi. Giyininik 49 kg'a düşmüştü; öksürüğe karşı günde üç defa piramidon alıyordu; boğazındaki şikâyetler endişe vericiydi. Dayısı Siegfried'in sözünü ettiği kollanıp gözetilmeden sanatoryumda en ufak bir şey sezildiği yoktu. Ödenecek ücrette bir indirim yapılacağına söz verilmişse de verilen söz tutulmamıştı: Dayı beyin tanışı olan doktor tam da o sıra izne

çıkmiş bulunuyordu. Ayrıca, sanatoryumdaki koşullardan da memnun değildi Kafka; ama çevreye bayılıyordu. Sonunda boğazdaki şikâyetlerin giderilmesi konusunda çaresiz kalan sanatoryumdakiler, Kafka'yı Prof. Marcus Hajek'in Viyana'daki larengoloji kliniğine havale ettiler. Kliniğe taşınma işi Max Brod'un bildirdiğine göre kötü bir havada ve üstü açık bir arabayla gerçekleşti. Dora, bütün yol boyu araba içinde ayakta dikilerek Kafka'yı yağmur ve rüzgârdan korumaya çalıştı.

Prof. Hajek'in kliniğinde de Kafka 10 Nisan'dan 19 Nisan'a kadar bir haftadan biraz fazla bir süre kaldı. Hastalığına kesin olarak gırtlak tüberkülozu tanısı konmuştu. Klinikte Wienerwald'daki havanın eksikliğini duydu Kafka, ama birkaç gün sonra havaların düzelmesi üzerine pencereden içeri dolan güneş ışığı yüzünü güldürdü, yatağının terastaki bahçeye çıkarılmasına sevindi, burada güzel bir manzara karşılamıştı kendisini, bütün Viyana ayaklar altında serilmiş yatıyordu. Dora her gün öğle saatlerini Kafka'nın yanında geçirmekteydi. Kafka için yemek yapmasına klinik yönetimince izin verilmişti, ama Kafka'nın çokluk ağzına bir lokma bir şey koyduğu yoktu, gırtlığında bir şişkinlik belirmişti, susuzluk çekiyor, ama su içemiyordu. Dora, Kafka'nın ailesine başvurup bir yorganla yastık yollamalarını rica etti. Klinikten hastalara son derece gerekli eşyalar dışında hiçbir şey verilmiyordu. Robert Klopstock ve Dora el ele verip çalışarak sonunda Kafka'nın moral bozucu bir havanın estiği ve yeterli bir beslenmenin söz konusu olmadığı Hajek Kliniği'nden evde bakılmak üzere taburcu edilmesini başardılar, ama gerçekte Kafka eve götürülmeyerek Dr. Hoffmann'ın Klosterneuburg dolayındaki Kierling Sanatoryumu'na yatırıldı. Dora güneye bakan, balkonlu ve şirin bir oda sağlamıştı burada.

Kafka, yaşamının kalan altı haftasını (19 Nisan-3 Haziran 1924) Dr. Hugo Hoffmann'ın Kierling'teki sanatoryumunda geçirdi. Dostları, özellikle Felix Weltsch Viyana'nın en büyük tıp otoritesi, "Viyana akciğer hastalıkları hekimlerinin kralı" sayılan bir profesör tarafından Kafka'nın muayeneden geçirilmesi için elden gelen çabayı harcadı. Çok büyük bir olasılıkla Viyana'daki bir kulak burun boğaz kliniğinde çalışan Prof. Heinrich Neumann idi bu tıp otoritesi. Ama Kafka'nın hastalığına tanı çoktan konmuştu. Neumann'ın asistanı Doç. Oscar Beck, Felix Weltsch'e yolladığı ve sonradan Max Brod'un da bir bölümüyle 'Franz Kafka' yaşamöyküsüne aldığı bir yazıyla gırtlak kapakçığının bir bölümüne de sıçramış gırtlak tüberkülozu tanısını doğruladı. Kanısınca cerrahi bir girişim söz konusu olamazdı artık; dolayısıyla, Nervus laryngeus superior'a alkol enjeksiyonları uygulanmakla yetindi, Prof. Hajek'in Kliniği'nde de aynı enjeksiyonlara başvurulmuştu. Prof. Neumann'a göre hastanın yaklaşık üç aylık bir ömrü kalmıştı. Doç. Beck, Dora Diamant'a Kafka'yı alıp Prag'a götürmesini salık verdi. Ama söz konusu haftalar içinde Robert Klopstock'la birlikte Kafka'nın bakım ve sorumluluğunu üstlenen Dora buna yanaşmadı, böyle bir davranışın durumundaki umarsızlığı hastanın gözleri önüne sereceği düşüncesindeydi. Daha başka uzmanların da çağrılıp bir konsültasyon yapılmasını rica edecek olduysa da, Doç. Beck bundan böyle hiçbir uzmanın Kafka'ya yardım elini uzatmayacağını, ağrıların ancak pantopan ve morfin kullanılarak dindirilebileceğini açıklamaktan kendini alamadı, Felix Weltsch'e hastalığının ne kadar ciddi olduğunu Kafka'nın yakınlarına açıklamasını tavsiye etti.

Doktorlardan artık yardım umudu kalmamıştı. "Konuşma yaprakçıklarından" birine çiziktirip "yardım, yardım edemeden dönüp gidiyor yine" sözcükleriyle Kafka'nın

son derece güzel dile getirdiği bir durum ortaya çıkmıştı. Aileye yazılan mektuplar bundan böyle Dora'nın kalemle aldığı mektuplara giderek kısalan eklemelere dönüşmüş, Dora'nın mektupları da Nisan sonunda pratik nitelikte küçük bilgi ve haberlere indirgenmişti. Bir mektupta Dora Kafka için, evden, bu sanatoryumdan da vermeye yanaşmadıkları kuş tüyü bir yorganla bir yastık yollamalarını rica etti, odayla balkon arasında onun gezinmelerini anlattı ve kendisine ne kadar iyi bakıldığını dönüp dolaşıp vurgulamaya özen gösterdi. Mayıs'ta yazılan 31 no'lu mektuptaki bir cümle bu bakımdan karakteristiktir: "Fazla da yazılacak bir şey yok buradan." Çevredeki doğanın Kafka'nın sağlığına ne iyi geldiğine ilişkin mektup da Dora'nın nasıl davrandığını gösteren bir başka belge oluşturur.

Prag'da ele geçen mektuplardan sonuncu karşısında sarılmamak elde değildir. Kafka, susuzlukla giderek daha umarsızlaşan bir savaşı sürdürür. Çocukluk ve gençlik yıllarına döner, akıldan çıkmayacak bir "içki yaşantısının" aralarında bir bağ oluşturduğu babasıyla konuşur. Ama bu, büyük bir temanın kapısını aralamak üzere başvuru- lan bir baheneden biridir yalnızca. Anne ve babası Franz'ı gelip görmek istemektedir. Kafka, yazdıklarının sonuncusunu oluşturan bu mektupta böyle bir ziyaretin cennetten kalır yeri olmayan tablosunu tasarlar kafasında; ama çok sürmez, evdekilerin isteğini bir dizi mantıksal nedenler ileri sürerek geri çevirir. Anne ve babasının ziyaretinden korkar, onların kendisini bulunduğu durumda görmelerini istemez. Mektubun yazılışı sırasındaki o küçümsenmeyecek fizik gerilim, sonunda benden buraya kadar diyecek güçlerle sürdürülen savaş sezilmeyecek gibi değildir, bu yüzden de bitirilmeden kalır mektup. Ama Kafka'nın anne ve babasına yazmak istediği, geciktirilmeye gelmeyecek bir şey daha vardır; dolayısıyla, kalemi

onun elinden alan Dora sürdürür yazmayı. Ama Kafka'nın evdekilere bildirmek istediklerine giriş oluşturan bir cümle yazıp iki noktayı kor önüne, o kadar. Böylece Kafka için karakteristik bir belge, iki kez yarım kalmış bir metin doğup ortaya çıkar. Kafka'nın artık birkaç saatlik ömrü kalmıştır, mektup yazıldığında tarih 2 Haziran'ı gösterir, 3 Haziran'da da Kafka hayata yumar gözlerini.

Prag'da ele geçen mektup paketi, Kafka'nın 1922-1924 yılları arasında ailesiyle yazışmasındaki boşlukları kısmen de olsa doldurur. "Ottla'ya Mektuplar"da 1922 yılında ailesine yazılmış bir mektup yer almaz, bu yıla ilişkin boşluk Planá'dan yollanmış mektupla en azından simgesel olarak küçültülür. Burada kaldığı üç ay içinde Kafka'nın kafasının babasının ameliyatı gibi aile sorunlarıyla dolu olması, bu yüzden de ailesine yazamayışı ya da kendisiyle ilgili olarak evdekileri bilgilendirmekle kız kardeşi Ottla'yı görevlendirmesi olasılıktan tümüyle uzaktır. Özellikle 1924 yılına ilişkin küçümsenmeyecek boşluklar Berlin'den yazılan mektuplarla giderilir. Ama bu dönemdeki mektuplaşma da –özellikle Berlin'de kaldığı ilk aylar sık sık ve hayli düzenli olarak ailesine mektuplar yollamıştır– örneğin yazılan kartpostallara numaralar konduğu Ekim ve Kasım aylarına ilişkin pek çok eksikliği içerir. Birbirini izleyen sekiz, dokuz kartın kaybolduğunu saptayabiliyoruz. Dolayısıyla, Avusturya'daki sağlık yurtlarından yazılan mektuplar faktografik değer taşır. Ottla'ya yazılan mektuplarda çok seyrek olarak bu döneme ilişkin bir bilgiye rastlamaktayız. Kafka'nın daha önce yayınlanan ailesine mektupların kapsamı Prag'da ele geçen mektuplarla, özellikle bunların son kısmıyla önemli ölçüde genişlemiştir.

Yeni bulunan mektuplar, Berlin'de kaldığı süre içinde Kafka'nın Prag'la ilişkisine ışık tutar, Berlin'deki günlük

yaşama ilişkin ayrıntılar içerir, burada oturan evlerin iç ve dış görünümü, enflasyon döneminde çekilen maddi sıkıntılar ve ağır yaşam koşulları üzerinde bize uzun uzadıya bilgi sunar. Öte yandan, içlerinde yer alan pek küçük olaylarla bu mektuplarda anneye içtenlikli ve babayla biraz kapalı ve karmaşık bir ilişkinin dile getirildiği görülür (anne ve babaya yazılan mektupların başında ebeveyn sözcüğü yer alırsa da gerçekte Kafka'nın seslendiği kişi annesidir). Ayrıca, "Froylayn" Werner'den ve Siegfried Dayı'dan, Berlin'de oturan evlerin sahibi kadınlarla ilişkilerden söz edilir mektuplarda, aile üyelerinin planlanıp gerçekleştirilemeden kalan Berlin ziyaretlerinin öyküsü yazıya dökülür. Öte yandan, bununla bir çelişki içinde ailesiyle arasındaki olumlu ilişkiye değinilir. Her şeyden önce mektuplar bir yazarın yaşadığı sıkıntı ve şefalet konusunda insanı sarsan somut belgeler içerir. Örneğin, bir gaz lambasının satın alınmasının bile yazar için akıl almaz bir olay oluşturduğu görülür. Berlin'den yazılan mektuplarda Kafka sağlık durumundan topu topu iki kez söz eder, oysa hastalık sürekli kötüye gitmektedir ve durum öyle görülüyor ki 1923 yılma girilirken ileride başgösterecek trajik gelişim için kesin önem taşıyan bir krize yol açar. Buna karşılık, Berlin mektuplarının peşi sıra Viyana'dan yazılan mektuplarda başlıca sağlık durumundan söz edilir. Berlin mektuplarında hiç değilse zaman zaman belli bir rahatlık havası eser. Berlin'de gerek fizik, gerek psikolojik bakımdan henüz belli bir yedek güç bulunur elde, Kafka, durumundaki perişanlığın bir oğul titizliğiyle üstesinden gelebilecektir. O zamana kadar ayrıntılarıyla bilmediğimiz olaylara ilişkin çok kısa da olsa somut betimlemelere rastlanır Berlin mektuplarında. Örneğin, 12. mektupta Steglitz'teki yılbaşı kutlaması, 15. mektupta Jehlendorf'a, 14. mektupta suya düşen Litomerice'ye taşınma

planı bunlar arasındadır. Berlin mektupları, hastalığı hızla ilerleyen Kafka'yı Berlin'den ayrılmaya razı etmek ve buna karşı diretmekten vazgeçirmek için harcanan çaba konusunda derli toplu bilgi edinilmesini sağlar.

Kafka'nın Avusturya'daki sağlık yurtlarından yazdığı mektuplar arasında Wienerwald Sanatoryumu ve Prof. Hajek Kliniği'nden ailesine yolladığı mektuplar şimdiye kadar eksikti. Kierling'ten ise yazılmış çok az mektup vardı Prag'da ele geçen; 7 Nisan'la 2 Haziran arasında kaleme alınmış on üç mektupla kartların o vakte kadar söz konusu yerlerden yazılmış mektupları kapsam bakımından aştığı görülür. Hasta yatağının doğrudan çevresine ve sanatoryumdaki yönetime ilişkin bir sürü küçük bilgi dışında gerek hasta Kafka'nın, gerek onun anlaşılan gücü elvermediği için bitirmeden bıraktığı mektupları tamamlayan Dora Diamant'ın nasıl giderek büyüyen ruhsal bir gerilim içine sürüklendiği, mektupları dikkatle okuyanların gözünden kaçacak gibi değildir. Nisan sonunda değişir roller, Kafka'nın yerine Dora geçer, hastanın ailesine yollayacağı mektupları yazmanın çetin ödünü Dora üstlenir, Kafka, yazılan mektupların sonuna birkaç cümle ekler yalnızca. Dora'nın mektupları, hastanın sağlık durumunun acımasız gerçeğini yatıştırıcı içeriğiyle gizlemeye çalışır. Ama bu da onun ruhsal bakımdan ne kadar zorlandığını ortaya koyar. Son haftalar yazılan mektuplarda Kafka babasıyla arasındaki bir bakıma kopmuş ilişkiyi ansızın yeniden kurmaya çalışır, bunun için gençlik yıllarının anımsamalarına bırakır kendini, kafasında bir vakit babasıyla içtikleri içkinin yaşantısı ve babasının askerlik hayatı canlanır, iki erkek olarak birbirini anlamanın aralanır kapısı. Ölümünden bir, iki saat önce yazılan ve Berlin'e gelip kendisini görmek isteyen annesiyle babasını "Talmudsu" bir diyalektiğe başvurarak bu niyetinden vazgeçirmeye çalıştığı son

mektup, Kafka'nın ne büyük ruhsal bir baskı altında bulunduğunu, var olan güçlerini seferber ederek ne umarsız bir boğuşmaya soyunduğunu ortaya koyar. Ama böylesine çok acı ve sevgiyle, böylesine çok istek ve isteksizlikle başatmekte yazar ister istemez yetersiz kalır.

Bu kitapta ilk kez yayınlanan mektuplar, editörlerin dipnotlarda değindiğı birkaç noktada olguları belirleme ya da bunları daha bir titizlikle saptama ve Kafka mektuplarının şimdiye kadarki editörlerinin içine düştüğü kimi hataları düzeltme olanağını bize sunmaktadır. En başta da mektupların tarihlendirilmesinde, dağınık malzemenin tasnifinde, bazen de yaşamöyküsel olguların betimlenip yorumlanmasında yapılan yanlışlar gelmektedir. Bu bakımdan da başlıca "Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar" söz konusudur, Prag'da ele geçen mektupların sonuncuları söz konusu kitaptaki mektupları önemli ölçüde tamamlar; daha sonra Max Brod'un "1902 ve 1924 arasındaki yıllara ilişkin Mektupları", ayrıca birkaç noktada Jürgen Born ve Michael Müller'in hazırladıkları "Milena'ya Mektuplar"ın yeni ve genişletilmiş baskısı akla geliyor. Öte yandan, Dora'nın ve diğer kişilerin Kafka'nın mektuplarına eklemelerinin de dikkate alınmamasının bir başka hata oluşturduğu anlaşılmıştır.

Prag'da ele geçen mektuplardaki bilgiler Kafka'nın bugüne kadar yayınlanmış mektuplarındaki kimi yerlerin daha sağlıklı anlaşılmasına ve zamansal ilişkilerin daha bir titiz saptanmasına olanak vermiştir. Böylece, Prag'da bulunan mektuplar Kafka'nın son iki yıldaki yaşamını daha eksiksiz ve daha doğru biçimde anlamamızı sağlar. Bu da Kafka yaşamındaki somut olayların ayrıntılı şekilde araştırılmasının, yapıtlarının karakteri ve yaşam gerçeğıyle ilişkisi bakımından metinlerin serbestçe yorumundan daha çok değer taşıdığı bir zamanda zorunlu ve

olumlu bir katkıdır. Ama somut ayrıntıların dile getirilişi, dolayısıyla bunların daha yüce bir anlam düzeyine çıkarılış tarzı bakımından da mektuplarının değerlendirme konusu yapılması gerekiyor. Kafka'nın belli kişilere yazılmış çok sayıda mektupların büyük bir parçasını oluşturmayan Prag mektuplarına bugüne kadar yeterince edebi yapıt gözüyle bakılmamış, "Günlükler" kadar bile değerlendirme konusu yapılmaya layık görülmemiştir. Şimdiye kadar Kafka literatüründe bunlara her şeyden önce yazarın kişiliğinin betimlenmesini ya da yapıtlarının yorumlanmasını destekleyici alıntılar yapmak için başvurulmuştur. Özellikle son zamanlar Kafka'ya ilişkin yapılan titiz çalışmalarda –ancak bu çalışmalardır ki keyfi yorumlara dur diyebilecektir– mektuplarda da yazarın üslubundaki parlaklığı sezinleyip ortaya çıkarmak, düşüncelerindeki etkileyiciliği, bizim bu kitaptaki metinlerde karşılaşılabilecek ayrıntılarda saklı gücü görmek ve bunları tanımlayıp daha yüce bir anlamın temeli yapmak gereği ortadadır. Görünürde birbiriyle bağlantısız bu iki yetenek Kafka'nın edebi söyleminin çift kutupluluğunu oluşturur. Ve Kafka okuyucusu, günlük realitenin fazla önem taşımayan ayrıntılarından kalkıp yapıtların gizli anlamının derinliklerine uzanan yolu dönüp dolaşıp yeni baştan yürümeye çalışmak durumundadır.

Josef Cermák

MEKTUPLAR

1922

No: 1

[Planá nad Luznicí, 26-27 Temmuz 1922]

Sevgili anneciğim, babacığım! Olumlu haberleriniz için çok teşekkür. Ancak, ayrıntıları öğrenmek, bilerseniz beni ne çok sevindirirdi ve bunlar iki satırla yazılacak şeyler: Babam ne durumda? Sen, anne, sık sık gidiyor musun hastaneye ve her seferinde orada ne kadar kalıyorsun? Dikişleri ne zaman alınacak babamın, ne zaman eve dönmesi bekleniyor? Ben ancak o döndüğünde gelirim, sanatoryumda 12 gün gibi bir süre kalacağından söz ediliyordu, 12 gün de yaklaşık bugün sona eriyor. – Biz çok iyiyiz burada, Ottla Véra'yla gezmeye çıktı, her gün birkaç defa söylüyor (Ottla'dan söz ediyorum) size yazmayı çok istediğini. Ama ne yapsın ev ona bakıyor, bir elinde tencere, bir elinde Véra'nın kundak bezleri, üçüncü bir elinde de pencere altındaki oyun yerlerinden kandırarak, rica ederek, paylayıp azarlayarak uzaklaştıracağı çocuklara dağıtılacak bonbonlar, nasıl yazsın! Ve sonra kendisi için birkaç sekreterlik işini üstlenmesem (ben genel sekreter), o zaman durum nasıl olurdu kim bilir. Diyeceğim, benim yazdığım mektup onun tarafından da yazılmış demektir.

En candan selamlarla.

Sevgili Elli, bir türlü bir yerde karar kılamadığına göre, bu mektup da seni şimdi Prag'da bulamayacak kuşkusuz. Öyle ya, daha önce sana Brunshaupten'e yazmış, bir mektup ve kart yollamış, Ewer Kitabevi'ne gidip beni mahcubiyetten kurtarmanı rica etmiştim. Üç seçenek var bunun içinde: Ya Berlin'den oraya gitmek (Berlin NW 7 Dorot-

heenstrasse 35), belki Brunshaupten'den dönerken yapabilirsin bunu, böyle yapman da doğrusu tavsiyeye değer, ne de olsa durumu oradakilerle yüz yüze konuşup görüşmek en iyi yoldur, daha kararlı davranabilir insan böylece. Ya da yazıyla kitabevinden bir siparişte bulunur ve siparişi Prag'daki adresine göndermelerini istersin. Son bir yol da, sipariş edeceğin kitapları Brunshaupten'e göndermelerini bildirirsin, böylece de ikinci seçenekte ödeyeceğinden yüzde 25 daha az para ödersin. Bak, Elli, yapacağın siparişin büyük çapta olması gerekmez, birkaç kitap alırsın o kadar. Amaç, Ewer Kitabevi'nin ayağa kalkmasına yardım etmek değil, zaten ayakları üzerinde sapasağlam duruyor o; amaç, benim yalancı biri, kendilerinden mektup, katalog, bir ön fatura koparıp da bütün bu yaptıklarına karşılık senin (kesin rızanı alarak, hatta önerin üzerine) şahsen kitabevine gideceğini bildiren haylaz bir okul çocuğu sayılmadığımı onlara göstermek, hepsi bu. Diyeceğim, n'olursun, sevgili Elli, benim bu çağırma kulak ver. İlk kitap listesi belki kaybolmuştur diyerek sana bir ikincisini yolluyor ve bu listeden tekrarlıyorum:

Tempel baskısı, Schiller – baktın ki senin için fazla pahalı, nihayet daha ucuz, başka şahane baskıları vardır; örneğin, Cotta baskısı, ondan da ucuz, ancak pek de iyi demeyecek Bong baskısı. Ama kitabevindekiler daha başka hangi baskıların söz konusu olabileceğini sana söyleyeceklerdir.

Dünya Tarihi, Ullstein Yayınevi, ama oradakiler daha başka baskılarından da söz edeceklerdir sana, renkli bir dünya tarihi kitabını evde bulundurmamak sanırım güzel bir şeydir, öyle değil mi? Olmazsa bir kültür tarihi, sanat tarihi, edebiyat tarihi, Brehm'in Hayvanların Yaşamı kitabı? Diyelim bunlar da olmadı, bütün bilimlere yer veren bir başvuru ansiklopedisi. Ya da şu sıra birinci cildi yayın-

Lieber Eltern, vielen Dank für die guten Nachrichten.
Mir möchte ich gern Einzelheiten wissen, die aber
mir 2 Zeilen zu beantworten wären: wie & wie
mit dem Liegen verhält, wie oft und wie lange
Mutter da drort bist, wann die Nöthe heran-
gekommen ^{ist} wann die Rückkehr zu erwarten ist.
Ich soll erst kommen, wenn der Vater zuhause
ist, aber man erzählt doch etwas von einem
12-tägigen Funktionärsaufenthalt und der
wäre etwa heute vorbei. - Was geht es sehr
gut, Otta ist mit Vere spezieren, einigemal
im Tag sagt sie (die Otte nämlich) daß sie
gern schreiben würde, aber sie ist doch die ~~Präse~~
Moi, wie soll sie schreiben in der einen Hand
den Hochtopf, in der andern die Windeln,
in der dritten die Bonbons für die Kinder,
welche sie von dem Spielplatz unter meinem
Fenster weglocken, wegbitten, wegschleppen etc.
Und dann: wenn ich ihr nicht wenigstens die
paar Bretterchen (als Übersetzer der ich
bin) leihen sollte & wäre traurig. Was ich
also schreibe, gilt auch von ihr geschrieben.

Verdacht + Du

Liebe Elli, wie Du mir entschuldigst, genau
keine Idee noch dazu, daß ich nicht mehr in

lanan Herzl'in Günlükleri; çok zengin bir içeriği var, Karl için de ilginç olacaktır, insanı etkileyici bir kitap.

O da olmadı, sipariş edebileceğin kitaplardan renkli bir liste sana: Grimm Masalları (Bütün masallar, 3 cilt, Georg Müller Yayınevi. Güzel bir servet doğrusu), Dubnow Yahudilerinin Yakın Tarihi; Richard Dehmel'in Mektuplar'ı, Schiller'in Mektupları (bir cilt, Langewiesche Yayınevi) ya da Goethe'nin Mektupları (iki cilt, aynı yayınevi); Tain'in Fransız Devrimi ya da Gorki'nin Özyaşamöyküsü (şimdiye kadar iki cildi çıktı; Ullstein Yayınevi; Karl ve Felix için) ya da –ya da– ya da – kitap açgözlülüğümün zincirlerini asla gevşetmemeliyim, yoksa sonu gelmez listenin.

Genel olarak Ewer Kitabevi'ne şöyle yazman yeterli: "Kendim kitabevinize gelemediğim için üzgünüm. On Mark tutarında falan falan kitabı sipariş etmek istiyor, ayrıca ağabeyimin sözüne güvenilemeyecek biri olmadığına ilişkin bir yazıyı ekte yollamanızı da sizden rica ediyorum." Sipariş edeceğin kitaplar ne kadar çok olursa, kitabevindekilerin gözündeki güvenilmezliğim o ölçüde küçülecektir.

Mektubundan anladığıma göre, Gerti'yi okula yollamıyor-sun? Mektubundan mı anladım bunu, yoksa ağabey kalbiyle mi sezinledim, aklımdan çıktı. Belki de yalnızca Karl'ın verdiği bilgiden öğrenmişimdir. Böyle bir girişimin bizim, biz hepimizin boyunu aşacak büyüklükte olması kuşkusuz insanın içini sızlatıyor. Sana ve herkese selam.

Senin F.

Sevgili anne, baba ve Elli! Hepinize çok, çok selamlar. Elli, en azından bir gün için gelsin buraya. Sizin Otla.

Bu, gerçekten çok güzel bir fikir. Elli gel bize biraz.

1923

No: 2

[Berlin-Steglitz, 19 Ekim 1923, Cuma]

Sevgili anneciğim, babacığım! Az önce içinde 50 K ile 18 tarihli sevimli mektubunuzu aldım. Öyle görülüyor ki arada bir mektup, yani sizin cumartesi yolladığınız ve "ayrıntılı" diye nitelediğiniz mektup bu kez gerçekten kaybolmuş. Yazık, yazık! İçinde ne çok şey bulunuyordu kim bilir? Para da var mıydı yoksa? Mektubu 3 numarayla numaralamışsın; insan sanabilir ki, para var içinde, ama bu son mektuptan olmadığı anlaşıyor, yoksa para için Bayan Gross'a başvurmamı istemezsiniz. Dün kartta yazmıştım, bugün de yineliyorum: Bayan Gross'tan 1.000 K aldım, bugün elime geçen 50 K ile adeta para bolluğundan ne yapacağımı bilemez oldum, acaba bir yol kalkıp sinemaya gitsem mi diye ciddi ciddi düşünüyorum. Ama şimdilik doğru dürüst beslenmekten başka aklımda bir şey yok. Ve söz aramızda, örneğin bugün öğle yemeğinde güvercin yedim. En azından Bayan Gross'un sanatoryumundakinden çok daha iyi besleniyorum burada. Unutmadan: Bayan Gross bana karşı çok nazikti.

F.

Size ve herkese candan selamlar.

Letzte Eltern, den ^{Post} ~~Vermerk~~ ^{Post} ~~ich~~ ^{ihren}
 lieben Brief vom 18. mit 50 K. ~~ich~~
 scheint aber ~~dennoch~~ wirklich ein-
 mal ein Brief verloren gegangen
 nämlich der von Samstag, das
 "ausführliche Schreiben" wie Sie
 nennt. schade, schade. Was stand
 denn alles darin? War vielleicht
 auch Geld darin? In nummeriert
 diesen Brief mit 3, so dass man
 annehmen könnte, es wäre Geld.
 dann gewesen, aus dem fuhr aber
 dieses letzte ~~Brief~~ scheint ~~das~~
 hervorzugehen dass dem Geld dein
 was dem für versetzt noch
 ja darin an Frau Hermann. Ich wieder-
 hole aus meiner getrigen Karte
 dass ich die 1000 K von Frau Hermann
 erhalten hatten, mit den heutigen
 50 K lade ich jetzt geradezu an

Absender: Herr Hermann 11. 11. 1910	Postkarte	Geldüberfälle sind ernstlich erwäge ich, ob ich nicht vielleicht einmal ins Kiew gehen sollte. Vorläufig be- schränke ich mich aber auf die Genußnahme und sage dir das ich z.B. heute Taube in Mittag hatte. Meine Kost ist jedenfalls viel besser als die im Sanatorium der Frau Hermann, die sehr nett zu mir war.	Zum Aufkleben des Stempels	Hermann Hanna	Prag	Hermann Hanna 11. 11. 1910	C 134 (R. 10)
	11. 11. 1910	Hermann Hanna	Prag	Hermann Hanna 11. 11. 1910	C 134 (R. 10)		

Sevgili anneciğim, babacığim! Beni görmeye geleceğini-
zi haber veren mektubunuz, sevgili anneciğim, tam za-
manında elime geçti bugün. Mevsim engel değilse, Al-
manya'daki koşullar ya da sizin orada, evdeki durum
böyle bir şey için engel oluşturmuyorsa, benim açımdan,
bugün öğle öncesinden beri en ufak bir engel söz konu-
su değil. Hâlâ inanmadığım senin bu ziyaret –daha ön-
ce beni yalnızca Dobrichowitz'e gelip görmüştün– bü-
yük bir bayram yaşatacak bana. Şimdiye kadar tek engel
söz konusuydu, o da ev sorunu. Şimdiki odamsa şahane;
ama uzun betimlemelerden hoşlanmadığınız için odanın
betimlenmesinden yoksun bırakacağım sizi ve bu süre-
li bir yoksunluk olacak, çünkü 15 Kasım'da başka bir eve
taşınyorum. Şimdiki odamda uyuyabilirdin de, güzel bir
kanepesi var, yine de rahat olmazdı senin için. Ev sahi-
besiyle ilişkim çok iyi, öyleyken aramızda gerilim hiç ek-
sik değil, bu da Berlinlilere özgü enerji ve zekâsıyla
onun (Yahudi değil) benden kat kat üstün biri olmasın-
dan kaynaklanıyor. Evden çıkacak olmam da işte bu
yüzden. Sanırım kendisiyle ilk bir araya gelişimizin daha
yarım saatinde benim 1.000 K emekli maaşı aldığımı (o
zamanlar büyük, bugün ise küçük bir servet) öğrenmişti,
ondan sonra da kira ve benzeri giderleri durmadan artır-
maya başladı. Sonu geleceği de yok bunun. Doğru, ge-
nelde fiyat artışları için az buz denemez, ama benim ki-
ra baş döndürücü bir hızla yükseliyor, odamın eşsiz üs-
tünlüklerini göz önünde bulundursam bile fark eden bir
şey yok. Örneğin, oda Ağustos sonunda benim için ayılı-
ğı dört milyona tutuldu, bugünse yaklaşık 1/2 bilyona
çıktı kira. Haydi bu da pek fazla değil diyelim, ama kira-

nın ve benzeri giderlerin her ay başı artırılmayacağından emin olmamak insanın keyfini kaçırıyor. Ben de bu yüzden çıkıyorum evden. Ev sahibesi henüz bir şey bilmiyor, ancak ayın on beşinde kendisine bildirmek gibi bir yükümlülüğüm var, sonra da hiç durmayıp boşaltacağım evi. Uzağa değil, iki sokak ötede sevimli bir bahçe içindeki bir eve taşıyorum. Birinci katta dayalı döşeli iki oda; biri oturma odası, şimdiki odam gibi bol güneş görüyor, küçük oda da yatak odası, sabah güneşini alıyor yalnızca. Taşınacağım yerin başka üstünlüklerine gelince, kalorifer var evde, sonra elektrik ışığı var (burada ise doğru dürüst yanmayan havagazı sadece, kışın pek ısınamayacağı belli, odam balkonlu çünkü, kapı ve pencereler iyi kapanmıyor, taşınacağım yer ise bu bakımdan daha elverişli. Fazla da övmeyeyim hani, çünkü içinde en azından bir yıl oturmadıktan sonra bir evin nasıl olduğu anlaşılmıyor. Taşınacağım yerin asıl üstün taraflarından söz edersem, kira şimdiki odanın kirasından daha az değilse de zamanla artırılması diye bir şey söz konusu değil, başka kurnazlıklar da yok. Ama hepsinden üstün yanı –uzun uzun konuşmam da bunun için–, senin, sevgili anneciğim, artık canın istiyorsa gerçekten buraya gelebilecek ve geldiğinde de rahat bir oda bulabilecek olan. Ayrıca düşündüm ki, dayım Siegfried de bir süre için geleyim dedi mi, taşınacağım yeni evde kalabilir, kira ve benzeri giderlere –doğrusu hiç de fena olmazdı böyle bir şey– katkıda bulunabilirdi. .

Ama yine söylüyorum, ancak zevk için, sana da bana da zevk versin diye yapılırsa, buraya gelmen bir anlam taşıyabilir. Ama benim bakım ve hizmetimi üstlenmek için buraya gelmenin hiç gereği yok, çünkü ben harikulade bakılıyorum burada, Prag'dan buraya bagaj taşımak için gelmen de yine gereksiz, çünkü Max 9 Kasım'da geliyor, bana yazdığına bakılırsa valizi de alıp getirecek yanında.

Lichte Stern
Zuerst Bezug auf die Ankündigung der
Möglichkeit eines Besuchs, Lichte Stern kommt
heute gerade zu recht. Wenn nicht in der
Falschheit, in den deutschen Verhältnissen stelle
bei sich inhärente Hindernisse für eine solche
Reise sind, bei mir, seit heute vormittag,
nicht die geringsten sind der Besuch, den
ich mir noch gar nicht recht vorstellen
kann - bisher hat er mich nur in der
Bücherei berührt - wird für mich eine

dadurch aufgenommen worden - der Kalen-
der hat sich heute überhaupt nicht ge-
ändert, er ist sprachlos wegen der mensch-
lichen Wohnung, ich hoffe ihn aber mitzunehmen
zu können. &

Von dem Lichte war keine Verbindung.
Saggen könnte dem, schloß nach dem (er
nicht fragt und der nicht empfindlicher
ist als Lichte) etwas parieren, wenn man
viel von ihm spricht.

Lebt wohl und grüß alle von mir
Zuerst F.

(Kışlık giysiler konusunda aklımdayken: Diğer öteberiler arasına ayakları sıcak tutacak bir çift terlik de koymam korkarım gerekecek, buradakiler durmadan yırtılıyor, kopuyor bir yeri. Froylayn bu terlikleri bilir, sık sık orasını burasını onaracağım diye canı çıkmıştı. Sanırım onarılacak bir yanları kalmadı artık.)

Terlik ve benzeri küçük şeyleri yazıp sizden istemekten-se buradan alsam daha iyi olur elbet; ama işte alınacak gibi değil, son haftalarda pahalılık ürkütücü boyutlarda, belki burada hayat Prag'dakinden biraz daha ucuz, ama artık arada fazla bir ayrım kalmadı. Bana öyle geliyor ki, yiyecek maddeleri dışında her şey oradakinden daha pahalı. Örneğin, tiyatroya gitmek nerdeyse olanaksız. Bir ara bir tiyatroya, şöyle en iyisinden birine gideyim dedim, baktım en külüstür yer 14 K, ne bir şey görebilir, ne bir şey işitebilir, oturduğun yerde bilet için ödediğin milyonların rahat rahat hesabını yapabilirsin. Yine ilgimi çeken bir başka tiyatrodaki biletler daha ucuzsa da, pek çok gün öncesinden satılıp bitmişti. Sanırım artık hiçbir gazete yok ki, 1.50'den daha ucuza alınabilsin. Bazen yiyecek maddelerine kadar uzanıyor pahalılık. Geçen gün tanesi 50 Fenike yumurta alabildiğim için kutladım kendimi. Bugün baktım tanesi 1.60'a çıkmış. Ama dediğim gibi genel olarak yine de pek kötü sayılmaz durum, hayat Prag'da nasılsa burada da öyle, oradakinden daha pahalı değil.

Doğrusu ben de şimdi pazarcı kadınlar gibi boşboğazlık edip duruyorum. Yeter bu kadar, hemen sorunlara geçeyim: Bugün mektupla birlikte üç paket geldi ve şükranla alınıp baştacı edildi. Benim takvimin hiç, ama hiç sesi çıkmadı bugün, dilini yutmuş gibi susup durdu hep, taşıyacağım ev konusunda bir şey söylemedi. Umarım onu da yanıma alıp götürebileceğim.

Yumurtalardan kırılanı olmamış. Ayrıca sizin sorduğunuz ve yumurtalardan çok daha nazik uykuya gelince, kendisinden biraz fazla söz ettiniz mi, bakın o bir kazaya uğrayabilir.

Hoşça kalın, herkese selam.

Sizin F.

[Berlin-Steglitz, 11 Kasım 1923]

9) *Pazar*) Sevgili anneciğim, babacığım! Acele bir selam size. Bugün sevimli bir konuğum vardı. epey kaldı yanımda, vakit geç oldu. – 7. ve 8. paketler geldi, kilerde pek lezzetli yiyecekler için ayrılan yere, pencereler arasındaki köşeye yerleştirilip koruma altına alındı. Şimdiye kadar yolda kaybolan bir şey yok, bu da kıymetli mektupların elime sağ salım geçeceği konusunda umutlandırıyor beni. Şu an maddi bir sıkıntı söz konusu değil, bir tanıdıktan borç aldım biraz, yine de buraya para yollamaya başlarsanız iyi olacak. (Unutmadan: Cumadan başlayarak yeni adresim şöyle: Berlin-Steglitz, Grunewald Caddesi 13, Bay Seiffert'in yanında). Çünkü örneğin bu sabah bir sonraki ay için ödenecek kömür faturasını görünce bir an aklım durdu (hani çok kolay başıma geliyor bu da, ama öyle ciddi sonuçlara yol açmadan geçip gidiyor). Kömür parası kira bedeline eşdeğer. İkinci odayı kiraya vermeye bakacağım. Öte yandan, fiyatlardaki bu olağanüstü⁽¹⁾ artışı (ama kolossal sözcüğünü iki l ile yazmak da sanırım abartıya kaçmaktır) biraz yapay nitelik taşımakta, döviz kurları buradaki resmî makamlarca düşük tutuluyor (örneğin dün resmî kur üzerinden 1 Çek K karşılığında yaklaşık 18 milyar, karaborsada ise yaklaşık 25 milyar M alınıyordu, oysa Prag'da ele geçecek para 100 milyarın hayli üstünde, yani buradakinin 5 katı); fiyatlar ise ne yazık ki yönünü gerçek kura göre belirliyor, dolayısıyla şimdi burada Kc ile yaşamak işte öylesine pahalı. Yine gevezeliğim tuttu.

(1) Özgün metinde "olağanüstü" yerinde kolossal sözcüğü bulunuyor. (Ç.N.)

En candan selamlar.

F.

Yazıldıktan bir hafta sonra yollanan önceki kartın sanırım geçerliliği kalmadı.

10) *Salı*) Sevgili anneciğim, babacığım! Hemen size bu kartı yazıp özür dilemek istiyorum, çünkü 9 no'lu kart için sanırım ek bir ödemede bulundunuz; o kadar dikkat etmeme karşın posta ücretindeki artış (hani az buz da değil) bu kez gözümden kaçtı. Bağışlayınız. Ama akıllılık edip yolladığım kartı belki alıp kabullenmemişsinizdir. Böyle bir olasılığı düşünerek belleğime başvuruyor, karttaki en önemli noktaları şimdi yineliyorum: 7. ve 8. paketler geldi. – Ayın 16. gününden başlayarak adresim şöyle: Berlin-Steglitz, Grunewald Caddesi, No: 13, Bay Seiffert'in yanında. – Gereкли parayı bir tanıdıktan borç aldım, şu an bir sıkıntım yok. Resmî kurun düşüklüğü dolayısıyla (örneğin cumartesi günü 1 Kc⁽¹⁾ karşılığında resmî kur üzerinden yaklaşık 18 milyar, karaborsada ise yaklaşık 25 milyar M alırken Prag'da 100 milyarın üstünde bir para geçiyor ele. Fiyatlara gelince, ne yazık ki Almanya dışındaki kura göre belirliyor yönünü). Burada döviz bozdurmak insanı hayli zarara sokuyor, dolayısıyla hayat burada haksız yere pahalı. Belki örneğin kredi mektubu ya da bir başka yol denenebilirse (ama o zaman da paranın Prag'da Marka çevrilmesi gerekiyor) söz konusu zarara uğramaktan kurtulabilir insan. Bunun için de bir bankanın, örneğin Prag'daki bir bankanın buradaki şubesinin müdürüne parayı alacak kişi için bir tavsiye mektubunun yollaması gerekiyor. Ama bakarsın bu da işe yaramaz ya da sadece o an için bir yarar sağlayabilir. Buna benzer bir şey kulağıma çalınmıştı. Diyeceğim. Sen, sevgili baba, bunu benden çok daha iyi bileceksin.

Size ve herkese en candan selamlar.

(1) Çek Kronu. (Ç.N.)

stekt dat ja wel bever.
 (Kondolatie bezien) - dat wil ik
 niet; (omdat) dat niet kan
 in de hand van de heer, id. hebbe

is etas drentiges inrentel
 (ander) brenen in (der) vader ver-

11/11 1923

Herrmann Kalka

Prag

Staroměstské náměstí

Bohechov, Louka 0134 10 200 I wroclaw

No: 6

[Berlin-Steglitz, 15 Kasım 1923]

Sevgili anneciğim, babacığım! Hayır, perşembe günü yazılan 11 no'lu kartın gecikmesinde postanenin kusuru yok. Sizi ek bir pul ücreti ödemekten esirgemek için 9 no'lu kartı yeni taşındığım eve getirip bana geri verdiler. Oysa kartta göndericinin adresi de yazmıyordu. Nasıl, Berlin'deki düzene diyecek yok değil mi? – Yeni adresi üçüncü kez yazıyorum size: Berlin-Steglitz, Grunewald Caddesi, No: 13, Bay Seiffert'in yanında. – Ottla geliyor demek? Başımın üzerinde yeri var. Peki, gelmesine gerçekten izin veriyor mu Pepa? Yanımda rahat edeceği kesin. Ne diyecektim, yeni evimden daha söz açmadım size. – Froylayn'a çok teşekkür (Dr. Kral'a da), doktor raporu yeterli, bu raporu yeniden çıkartmak zorunda kalmamam çok iyi. Öte yandan, raporu çıkarmanın fazla bir paraya bakmayacak oluşunda Dr. Kral haklı, çünkü gerektiğinde hiç para ödemeksizin belediyeden çıkartılabiliyor. Berlin'deki düzene diyecek yok değil mi? – Giysileri yollayabilerseniz sevinirim, ama acelesi de yok gerçekten. Burada üzerime o kadar titreniyor ki! Örneğin, soğuk günlerde sokağa çıkabilmem için ödünç bir kürk yelek verdiler.

En candan selamlarla.

Sizin F.

Son kartınız biraz telaşlı bir yazıyla kaleme alınmış.

[Berlin-Steglitz, 20 Kasım 1923]

12) *Salı*) Sevgili anneciğim, babacığım! Bu kez iki mektubunuz, özellikle sevgili babamın sağlığına ilişkin yazdıklarınız beni sevince boğdu. Yazık ki yeterince pul yok yanımda, mektuplarınızı ayrıntılı yanıtlayabileyim. Ama ayın 1'inden başlayarak değişmeyen bir ücret tarifesini uygulanacak burada, o zaman pul tasası diye bir şey kalmayacak; ne var ki o zaman da posta ücreti ateş pahasına olacak, insan bir şey yazıp bir yere yollayamayacaktır. – Şimdiki evim öyle güzel ki, şu ya da bu nedenle yine elimden çıkıp gideceğinden korkuyorum. Kirası yüksek kuşkusuz. – Yolladığınız paketin bugün geldiğini öğrendim, yarın birini gönderip aldirtacağım. Çok para harcadınız mı bunun için? – Yaşadığımız koşullarda en iyisi buraya Dolar değil, Kc yollamak. Neden mi? Dolar iki defa bozdurma işleminden geçiyor, dolayısıyla bir para kaybına yol açıyor. – 10. paketten henüz haber yok; ayın başında o tereyağı bolluğunu görüp yemeklerde margarin yerine tereyağı kullanılmasını ister misin, al işte! Ne diyecektim, dün çok iyi bir tereyağı bulup aldım. – Burasının ilerisi için bana bir gelecek vaat edip etmediğine ilişkin olarak yönelttiğin soruyu, sevgili baba, yanıtlamak hayli zor. Burada para kazanabileceğim konusunda şimdiye kadar en ufak bir belirti yok. Kuşkusuz burada kendime sanatoryumda bir hasta gibi davranıyorum. Kent içindeki bir evde fazla rahat edemeyeceğim kesin, hele şimdi Steglitz'in havası da beni şımarttıktan sonra. Öte yandan, Allahın günü her türlü havada Steglitz'ten kalkıp kente de inemem pek. Önceleri bir ara kentte oturacak olmuştum, ama caydım sonunda.

[Berlin-Steglitz, 23 Kasım 1923]

14) Cuma) Sevgili anneciğim, babacığım! Paket geldi, bir yerine bir şey olmamış, sapasağlam. İçinde eksik yok, hiçbir şey unutulmamış. Terlikler ayakları bir sıcak tutuyor ki, eskileriyle karşılaştırılacak gibi değil. Paket için ne kadar posta parası ödediniz kim bilir. Acelesi yoktu, yine de gerekli her şeye sahip olmak hoş bir şey. Kuşkusuz bu yıl sonbahar öyle geçiyor ki, sanırım bütün ömrümde böyle güzel bir sonbahar yaşamadım. Herhalde sert bir kış bekliyor kapıda, ama ben her bakımdan iyi hazırlanmış durumdayım. – 11. paket geldi, 10. paket henüz geçmedi elime. Froylayn Bugsch'un paketinde tereyağı varmış, bu çok iyi. Peki, ya graham ekmeği?⁽¹⁾ Burada çok nefis bir ekmek bulduğumu sanırım ikide bir yazdım size. Prag'da böyle bir ekmeği boşuna arayıp durmuştum. Yazık, hâlâ bana inanmıyor görünüyorsunuz. – Bay Gross'tan parayı bugün alıyorum, lütfen artık çek değil, yalnızca Kc yollayın. Ottla'ya bir mektup yazıp bunu ayrıntılı olarak açıklayacağım kendisine. – Bakım ve hizmet yarışında tasalanmana gerek yok, sevgili anneciğim, senin yerini kimse kapamaz. Yine de son günler neler yollanmadı bana! En kalitelisinden bir şişe kırmızı şarap; keyifle koklayıp duruyorum. Sonra, evde yapılmış koca bir şişe ahududu şurubu ve 4 tabak. Fena sayılmaz, öyle değil mi?

En candan selamlar.

Sizin F.

(1) Kaba öğütülmüş undan yapılan bir çeşit mayasız ekmek. (Ç.N.)

[Berlin-Steglitz, 19 Aralık 1923]

Sevgili anneciğim, babacığım! Sizden böyle bir mektup almak, pazar ikindisi sizinle bir arada olmak, babamı dinç adımlarla yolu tutmuş Podol'a giderken (Dolfi ne yapıyor?), seni banyodan sonra kanepede oturmuş (ne yazık ki yarı karanlıkta) gazete okurken görmek beni nasıl sevindirmez. Ne güzel mektuplardır bunlar! Sonra yanında iki İbrani kızla Valli (ne zaman İbranice mektup yazacaklar bana?), ayrıca Pepa; kutlarım kendisini, çalıştığı yerde imza yetkilisi olmuş! Ne hoş haberler; evet, böyle haberler doğrusu ilginç benim için. – 80 K bir kazaya uğramadan geçti elime, sizin biraz sinirlerinizi bozduğumun farkındayım. Nereden mi çıkarıyorum bunu, içinde para olan zarf açık değil, kapalı (açık da olsa yine bir Wertheim kasasındaki gibi güven içinde demektir). – Mektupta yazdığım gibi *10 Şubat'a kadar bana hiçbir şey gerekli değil*, ondan sonra ihtiyaç duyacağım tek şey tereyağı olacak (Froylayn da pakettekilere biraz Linz peyniri ya da başka bir şey eklerse, burada artık öve öve bitiremem kendisini). Başka şey yollamanız posta ücretine değmez, isterse yumurta olsun, şu sıra tanesi 20 Pf. burada, yani 1.70-1.80, korkunç pahalı, yine de posta parası düşünülürse Prag'dakinden daha ucuza gelir, oradan yollanacakların hepsinin de sapasağlam elime geçeceği yok kaldı ki. Sonra, bulgur, pirinç ve un da yollamanıza kesinlikle değmez, yalnızca tereyağı gönderin yeter. Bir başka konudan söz edeyim şimdi: Burada çamaşır yıkatmak ateş pahası. İstedğin kadar tutumlu kullanmaya çalış, 2 ayda yaklaşık 120-160 K ödemekten kurtulamıyorsun, ütü yok sonra, kullanılan temizlik malzemesi de pek güvenilir gibi değil? Her bir buçuk ayda

bir kirli çamaşırları Prag'a yollamak daha iyi mi acaba? Böyle giderse "ileride artık açlıktan nefesimiz kokar" diyebiliriz kuşkusuz. – Havadan yakınıyorsunuz; şimdiye kadar kötü sayılmazdı burada, kuru bir hava, çok doğuk değil, öyle fazla sis de yok. Bir, iki günü saymazsak hemen her gün dışarıdaydım. Şu sıra yağmur yağıyor, ama hava için kötü denemez. – Odama tembih ettim, dayımı güler yüzle karşılayacak, kol kanat gelecek üzerine. Hepinize en candan selamlar.

F.

Bayan Lise'nin sırtına para dışında başka bir yük yüklemeyin lütfen.

[Berlin-Steglitz, 27 Aralık 1923]

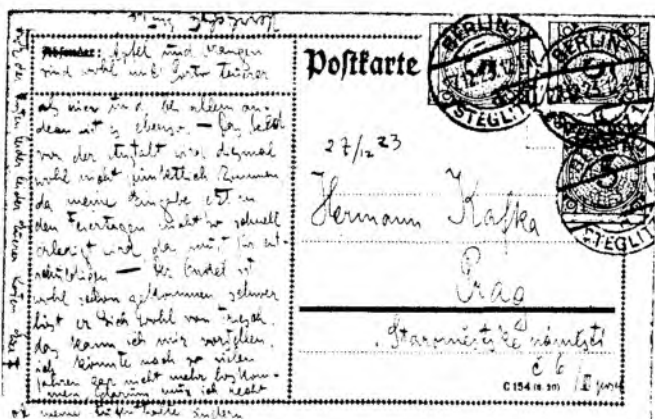
Çarşamba) Sevgili anneciğim, babacığım! Para için teşekkür. Bayan Lise lütfedip bir mektupla parayı bana yolladı. Size gelebilmem için uzun bir yolculuğu göze almam gerekiyor, şu sıra hava da bir soğudu ki! Dün 10 R⁽¹⁾ üstündeydi sıcaklık. Berlin'de şimdi olağanüstü güzellikte mine çiçekleri var ve sudan ucuz, bu da benim giderek hepsinden çok değer verdiğim bir şey. Pek yakında Bayan Lise'ye uğrayacak, sizden anlattırıp dinleyeceğim, şimdilik bana telefonda yalnızca Véra'nın mektubunu okudu. Senin para yolladığın mektupta sözünü ettiğin uzun mektup henüz elime geçmedi. Bana gelen uzun mektuplara hep el koymak isteyenler mi var, yoksa Noel postasını dağıtan postane çalışanları bunların bana iletilmesini yalnızca geciktiriyorlar mı bilmiyorum, çünkü bana gönderilen son kartlarda da besbelli yapmıştı bunu. Yollanacağı söylenen koliyi teşekkürle karşılayacağım, ama dediğim gibi 10 Şubat'a kadar bana bir şey gerekli değil, sonrası için de bir tek tereyağı istiyorum, olmazsa o ünlü Linz pastasından da yollayabilirsiniz (nasıl şeydir üzerindeki gizemsel nefislikteki o reçel?). Posta ücreti üzerine binince elma ve portakal buradakinden daha pahalıya mal olacak, diğer şeyler de bunun gibi. – Kurumdan yollayacakları para bu kez zamanında elime geçmeyecek, çünkü yaptığım başvuru şu sıra tatil günlerinde öyle çabuk sonuçlandırılacağı benzemiyor, bunu da hoş göreceksiniz artık. – Dayım herhalde gelmiştir Prag'a, Triesch'ten ayrılmak kendisine

(1) Sıcaklıklar Reomür'de suyun donma noktasıyla kaynama noktası arası fark 80'e, Celcius'ta ise 100'e bölünmekte. böylece 1 R 5/4 C'a denk gelmekte. (Ç.N.)

zor geliyor olmalı, bunu anlayabiliyorum; ben de onca yıldan sonra hiç ayrılamazdım yaşadığım kentten, bu yüzden değil mi masraflara, ne yazık, ne yazık, sizin masraflarınıza bakmayarak oturduğum yeri pek sık değiştirmeden duramıyorum.

En candan selamlar.

Sizin F.

1924

No: 11

[Berlin-Steglitz, 3-4 Ocak 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Öyle görülüyor ki büyük mektup kaybolmuş. Hep de senin büyük mektuplarının başına gelir bu, posta idaresi benden ne ister anlamış değilim. Mektup yerine dün kart geldi, bugün de paket. Yollanan, ileride yollanacağı söylenen bir sürü öteberi için çok teşekkür. Ancak paketin Şubat'tan önce gelişine canım sıkılmıştı ilkin, ama içindekileri görünce kızgınlığım geçti. Eski tereyağı gerçekten bitmedi henüz, ayın onuna kadar da yeter. Artık hiç bozulmadan öylece donmuş durumda kalıyor, her seferinde pencere arkasına pervaza koyuyorum, çözülüyor orada. Öyle işte, az buz soğuk yok, ama benim o şahane, hafif ve kalın kuştüyü yorganın altı sıcacık. Arada bir güneş de gösteriyor yüzünü, parktaki bir sırada sıcak anlar yaşıyorum. Arkamı kalorifere verdim mi yine gel keyfim gel, hele fazladan ayaklarımı da içi kürk kaplı torbanın içine sokmaya-yım. Elbet sizin odada sobanın başı da hiç fena değildir (senin ameliyat öncesi orada ısındığın zamanlar dışında bunun). – Bugün kurumdan cevap geldi, yeni yıl dilekleriyle pek nazik bir mektup. Bir yetki belgesi kaleme alıp yollamam gerekiyor şimdi, müdüre de birkaç satırla bir teşekkür mektubu. Pepa'ya çok rica edip Çekçeye çevirmesini isteyeceğim iki yazı, bugünkü mektup israfımın da nedenini oluşturuyor. Yeni yılın ardından fiyatlarda çok küçük de olsa bir düşme var, politik olaylar araya girmese bari, ama girmek için de can atıyorlar. Yeni yıldan önce metroyla Potsdam Meydanı'na 1 K 20 ile gidiirken, şimdi 80 h ödüyorsunuz.

Yeni yıldan önce bir litre ispiroto 6 K 40 iken şimdi 3 K 60 h. Buna benzer daha başka ucuzlamalar ne yazık ki görmedim, ama kısa süre önce kıyıda köşede bir restoranın dışarıya asılmış yemek listesinde yanında kuşkonmazla bir porsiyon Viyana pırzolasına 20 K ödenmesi gerektiğini görünce insanın dehşete kapılmış çarpmaya başlayan yüreğini bunlar da serinletmeye yetiyor. – Almanya'ya hediye paketleri yollayan Yahudi Kadın Derneği'yle belki ilişkisi vardır diyerek bir süre önce Elli'ye birkaç adres yollamıştım. Cevap vermedi, herhalde söz konusu dernekle bir alıp vereceği yok. Geçenlerde böyle bir hediye paketi ilişmişti gözüme, bol yiyeceklerle dolu büyük bir paketti. Gerçekten saygıyla karşılanacak bir girişim; yine de fazla umut bağlanacak paketler değil, ancak kesinlikle gerekli nesneleri, irmik, un ve pirinç gibi burada Prag'da- kinden daha pahalı sayılmayacak besin maddelerini içeriyor. Söz konusu paketlerin nasıl hazırlanacağını neden sizden öğrenmezler sanki. Öyle, sizin reçeteler de az paraya bakmıyor doğrusu. – Bunca yıl Triesch kışını yaşamış dayımın Prag'daki kışı fazla sert bulması tuhafıma gitti. Meran fena olmazdı, ama şimdilik buradayım, ama Meran'daki durumu da çok merak ediyorum. Şu sıra sanmam ki çok ucuz olsun orası, çünkü ülkelerindeki fiyatlarla artık çok rahat gezilere çıkabilecek Almanların yine barış dönemlerindeki gibi Güney Tirol'ü ve Garda Gölü kıyılarını tıklım tıklım dolduracağı kesin, buraların halkı da hanidir iyi bir sezon geçirememiş olmanın acısını çıkarmaya bakacaktır kuşkusuz. Ama olsun, kafada Meran düşüncesiyle oyalanabilir insan. En candan selamlar. Bir arada birbirinizi ısıtmaya bakın (hangi odada güzel güzel oturuyorsunuz akşamları?)

Sizin F.

Sevgili anneciğim, babacığım! Hayır, hayır, gerçekten fazla oldu, "çok mu bir para sanki" sözü doğru değil, gerçekten çok para artık. Son paket şahane, içinde kaliteli, nefis ve özlü, hayli de pahalı, güzelce seçilip bir araya getirilmiş ne yiyecekler yok ki! Ama ne olur uzun bir ara verin de bütün bunları gönül rahatlığıyla yiyebileyim. Elimin altında – yine bir uzman raporu size – ayın sonuna kadar yetecek tereyağı var örneğin, şimdi yine belki içinde tereyağıyla bir paket yollarsanız fazla olur. fazlasıyla masraflı üstelik, fazlasıyla masraflı, fazlasıyla lüks, fazlasıyla da mahcup eder beni, hepsinin bedelini geri ödemeye ödeyeceğim doğal olarak, ama aşırı bol yiyeceklerle ne olur bu ödemeyi benim için gereğinden çok zorlaştırmayın. Bütün paket içinde D.'yi hepsinden çok sevindiren "iyi peri" oldu. – Buradaki pahalılık doğrusu hiç iç açıcı değil (paketteki kutunun biri eski bir "Prager Tagblatt" gazetesinin bir yaprağına sarılmış, yaprağın üzerinde de şöyle yazıyor: "Berlin'deki yabancıların sefaleti." Evet, böyle işte durum; hatta metroyla yolculuklardaki ucuzluk haberi bile doğru çıkmadı, doğru olan yalnızca ispiro fiyatlarındaki ucuzlama. Prag'da 1 kg tereyağı 22 K mu, burada iki katından fazla. Ama pahalılığın iyi bir tarafı da var, terbiye ediyor insanı, daha alçakgönüllü yapıyor (yemek bakımından söylemiyorum, buna gücüm yetecek gibi değil, en kaliteli, en pahalı yiyecekler var elimin altında, şimdi bunları eskisinden daha iyi değerlendiriyorum). Daha başka olumlu etkileri de var pahalılığın, bunlara yalnızca inatçı vücutların bazen karşı çıktığı görülüyor. – Sizin o zengin yılbaşı kutlamanız (dayımı göremedim aranızca) ve dans edip

[illegible]

oynamalarınız beni öyle sevindirdi di! Yattığım yerden bile olsa ben de yılbaşını kutlayanlar içindeydim. Oturduğum ev bahçeler arasında; bir kent görünümündeki Steglitz oldukça uzak, hele Berlin iyiden iyiye uzak bana. Öyleyken açık pencereden giren gürültü korkunçtu, saatlerce de arkası kesilmedi, oysa buz gibi bir hava vardı dışarıda, gökyüzü havai fişeklerden geçilmiyordu, müzik sesleri ve bağırıp çağırmalar dört bir yanı tutmuştu. – Ateşime gelince, çoktan geçmişe karıştı, inanılmayacak kadar da çabuk, hemen ikinci gün kayboldu. Nasıl ortaya çıktı dersenez, bir üşütme işte. Neyse, geçti artık. Sonra, odanın içi sandığınız gibi öyle katlanılmayacak kadar soğuk değil, kaloriferin hemen yanı başında oturuyorum, burası çok rahat. Odalardan birinin kiraya verilmesi bir tasarıydı yalnızca, sonunda bu tasarıdan el çektim. Hem şimdi bir komşum da var, oturma odasıyla yatak odası arasında ev sahibesinin yatak odası bulunuyor, iki odamdan her birinde komşu bana, ben de ona tabii. Odaların hiçbirini elden çıkarmaya niyetim yok. Bakarsınız taşınacağım evden, benden aldığı kira ev sahibeme yetmiyor, yatak odası olarak kullandığı yeri de kiraya verecek, anlayacağınız bütün katı bir kişi tutsun istiyor, karşılığında eline şimdikinden çok daha fazla para geçeceği kesin. Ama sizin ziyaretiniz için bu asla engel olmayacak, şimdiden bir başka yer var tutmak istediğim, böylece Berlin'in bütün çevresini tanıyabileceğim, hiç de fena olmayacak benim için. Tutacağım ev olağanüstü güzel, ama onun da bazı kötü tarafları var. Her evin de kimi üstün tarafları olduğuna göre, sık sık ev değiştirdi mi zamanla pek çok yerin üstünlüklerini öğreniyor insan; ancak ev değiştirmede yeterince çabuk davranmalı ki, her evin üstünlüğü yudumlanabilsin. Prag'da ev değiştirmek korkunç bir şey olurdu, oysa burada fazla bir sakınca doğurmuyor. – Froylayn'la ilgili niyetiñ

için çok teşekkür, ama kendisine yalnızca para vermek iyi bir şey değil. Bu kez ona karşı çirkin, hiç de hoş denemeyecek gibi davrandığımı kabullenmem gerekiyor, ama bakarsın bunu telafi edecek bir fırsat çıkabilir ileride. – Reform dergisini lütfen alın benim için, sanırım fiyatı 10 Kc. Prager Tagblatt'tan kesip gönderdiğiniz yazılar için teşekkür etmeyi unutuyordum az kalsın. Bu yazılara Tagblatt'ın eski sayılarından birkaç tane de ekleyip yollayabilirsiniz, benim için her zaman ilginçliğini koruyor bunlar, Berlin'deki gazeteleri nasıl olsa okudum yok, Berliner Tagblatt'ın her sayısı 2 K. Göndereceğiniz Prager Tagblatt'ın eski sayıları çok olmasın, azlığı ölçüsünde artar değerleri çünkü. – Böylece mektup bir ricayla başladığı gibi yine bir ricayla sonlanıyor. Size ve herkes candan selam ve teşekkürler.

F.

Sevgili Ottla! Çeviriler için çok teşekkür. Neredeyse bir marmelattan kalır yerleri yok. Ne becerikli bir çift bu! Ben de ne becerikli biriyim, her istediğimi koparıp alıyorum herkesten! Odanın yeni kiracısıyla karşılaştırılmam tuhaf bir duygu uyandırdı içimde; birincisi, yeni kiracıya bana borçlusunuz, dolayısıyla aslında Pepa'ya spor kıyafetini – (teşekkür istemez, teşekkürle katlanamıyorum), ikincisi iki yıl önce 2 K verip Véra'ya resimli bir kitap alan benim. Böyle işte! – Burada tereyağı ateş pahasına, kesinlikle pek kaliteli denemeyecek yarım kilo tereyağı için 2.70 M ödüyorsun, Berlin'in gerçek güzelliğinin keyfini çıkaracak durumda olmayan ya da günün birinde bunu yapabilme umudundan yoksun birinin hiç durmayıp buradan çekip gitmesi uygun olur. – Anneme yazacağım bir şey daha vardı unuttum: Sabun burada yeterince ucuz, lütfen sabun yollamasınlar. İşçilik denen şey

çok pahalı Berlin'de, fiyatları büyük ölçüde etkiliyor. Ev sahibem evde çamaşır yıkanan yere sokmuyor beni, kirli çamaşırları da mum kalıntıları üzerinde yıkayamazsın, ama belki çamaşır fiyatlarında bir ucuzlama görülebilir. Çamaşır fiyatlarını görünce ilk anda kapıldığım korkuyla evdekilerden çamaşır yollamalarını istemiştim, ama yollamasalar da fark etmez. ~ Oradaki fiyatlar düşünülürse, aslında çok rahat geçinebilmeniz gerekirdi, hâlâ sıkıntıda mısınız? Bu yakında eşikle Dr. Kaznelson beni görmeye geldi, karısı bana Véra'dan anlattı güzel güzel. Ne tuhafsa o da resmi görünce durakladı ve Fini'yi sen sandı ilkin. Ayrıca pasta çıkarılmıştı önüne; pastadan çok yediğini söyledi, bunu da pastanın Prag pastası olduğunu ekleyerek bağışlatmaya çalıştı, ama doğru değildi bu, pasta Berlin-Polonya-Rus pastasıydı. Klopstock'tan haber var mı? Sanırım Budapeşte'de kendisi.

Az önce akşam üzeri her ikinizin birlikte kaleme aldığı sevimli mektubunuz geçti elime. İlk fırsatta yanıtlayacağım.

Ha, aklıma geldi; bir, iki kg'da olsa burada tereyağı satıp birkaç kurşun kazanabilir miyim acaba? Oradan yollanacak ilk tereyağında bunu deneyeceğim.

Sevgili anneciğim, babacığim! Acele birkaç satır size. Max telefon etti, ikinci üzeri geliyor, giderken mektubu da yanında alıp götürür sanırım. Doğru, şu sıra tutumlu davranıp posta parasından kaçmak niye? Nasıl olsa para içinde yüzüp duruyorum; Nisan gelmeden bu aya ilişkin maaşımı sizden aldığuma, var olmayan borçlar yüzünden yolladığınız paraları ileride hesabımdan düşülmek üzere kabullendiğime ve şimdi var olmayan bütün alacağımı sizden tahsil ettiğime, sonra Ottla'dan bilmem ne için 100 K (belki de telefon parasından söz ettim kendisine; iyi ama onun telefon konuşması hesapta alabildiğine az, çok önemsiz bir kalem oluşturunca) ve nihayet Elli'den hiç sesimi çıkarmaksızın 500 K aldığuma, ama bu hediyenin ne anlama geldiğini o kadar bilmek isteyip de böyle bir harcama karşısında bırakılan Carl'dan utandığım için sormayışıma, Véra'nın çeyizine el uzatmam yetmiyormuş gibi şimdi de Gerti'nin çeyizi üzerinde aynı şeyi yapmak isteyişime sevineyim mi, üzüleyim mi bilmiyorum.

Yeter bu kadar, bir başka konuya geçeyim şimdi: Yolladığınız paket bugün geldi, güzel ve zengin bir paket, böyle bir şeyin zamansızlığına ve karnımın tokluğuna bakmayıp içindekilerden atıştırmaya başladım hemen. Elmalar bu kez zedelenmemişe benziyor, ama yumurtalar için pek öyledir denemez, elmaların üstteki ağırlığına dayanamamışlar anlaşılan.

Yakında kavuşacağım yün hırka için çok teşekkür. Peki ama, gereğinden fazla çalışma gerektirmeyecek mi bu? İşkambil oyununda, yemekten sonra uzanıp biraz dinlenmek isterken, gazete okumayım dediğinde, Véra'yla

Erst Eilen mit paar Leben in Eile, das, der mich tele-
phonisch angerufen hat, wird nachmittag in mein Zimmer
und den Brief wohl mitnehmen. Freilich wozu jetzt
noch an Eilen sparen, da ich ja in Überfälle von Geld
plötzlich und nicht weiß, ob ich mich darüber freuen
oder frohlos sein will darüber, das ich die Pension
quasi gewonnen schon für April von Eilen beziehe,
das ich i-o-o-o-bahningen auf nicht betelende
Schulden aufgenommen habe und jetzt auch noch
die ganz nicht betelende Schuld eintragen soll,
das ich ferner von 600 K. bekomme, ich
weiß nicht wofür (vielleicht weil ich vom Telefon
geschrieben habe, aber ihr Telefongespräch war das
allergeringste in der Rechnung, ein ganz unbedeu-
tender Betrag) und das ich wirklich von 500 K.
stillschweigend 500 K. bekomme, das behaupte ich
trotzdem ~~ich~~ ~~ich~~ auffange, aber doch ganz wüste, was
es bedeutet und gar nicht nachfragen will, weil ich
mich vor Carl schäme, der hier unendlich in eine
solche Geldausgabe gerufen wird und weil ich mit
dem Gatten doch, nachdem ich Väter Metzger
angehört habe, jetzt auch noch nach der von
Eilen die Fänge antreibe.
Aber jetzt von anderem: Das Carat ist heute ange-
kommen, schön und reich. Ohne Rücksicht auf Tageszeit

oynamaya kalktığında ve benim paket gereksinimlerinin bir kat daha çoğalttığı diğer bir sürü işe koyulduğunda ayak bağı olmayacak mı sana?

Kurum her ay benden burada bulunduğuma ilişkin bir polis onayı istiyor. Ben de böyle bir belgeyi her ay çıkartıp yollayacağımı yazdım. Belki de kurumun isteği formaliteden öte bir şey değil; öyle ya, senin yazdığın gibi, Ocak maaşımı benden henüz böyle bir belge almadan ne diye yollasınlar. Bakarsın Şubat'ta da aynı yolu izlerler, böyle bir şey olursa bana yaz lütfen; baktım ki aynı şekilde davranmıyorlar, o zaman belgeyi yollarım kuruma.

Bana yazacak fazla bir şey bulamadığından yakınıyorsun. İstersen hemen şimdi pek derine kaçmadan, şu an aklıma geldiği gibi yardım elini uzatayım sana? Diyelim ki bana mektup yazacaksın da bir türlü bilemiyorsun ne yazacağımı, böyle bir durumda –benim için alabildiğine ilginç bir şey olacaktır bu– o gün öğle ve akşam ne vardı sofrada, kuşluk vakti ne yedin, öğleden önce, öğleden sonra ne yaptı babam, bana kızıp söylendi mi (bunu yapmadiysa neden yapmadı, yaptıysa gerek yok nedenini açıklamana, bilirim ben), çocukların hangileri ve ne zamanlar yanımızdaydı, Elli, Vali ve Ottla neler anlattı, Froylayn ne yapıyor, dayım sonra, neler okuyorsun, babam neler okuyor vb. Al sana her gün kalemle alabileceğin uzun bir mektup. Ben şimdi biraz güneşe çıkacağım, Steglitz'e de veda edeceğim bu arada.

Size ve herkese en candan selamlar.

F.

Ama belki yollanan 500 K hiç de benim için değildi, belki bir yanlış anlama söz konusuydu; benim için yollanması da doğrusu tuhaf kaçardı. Neden bu konuda bir şey söylemez Elli?

[Berlin-Zehlendorf, 2-7 Şubat 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Nasıl da kabarık, zengin, parayla dolup taşan bir mektup bu. Nasıl da hepiniz bana karşı iyisiniz böyle, benim gibi aylak, başkaları tarafından yedirilip içirilen, öyleyken şişmanlamaya bile yanaşmayan birine. – Tam şu an gözlerimi dışarıya çevirdim, bahçelere ve ormana baktım uzun uzun, dayımın o şahane önerisi karşısında nasıl bir tutum takınmam gerektiği konusunda işe yarar bir çare arayıp durdum. En iyisi Allah razı olsun diyerek parayı alıp cebe atmak; ne yazık ki benim üstesinden geleceğim bir şey değildi bu, korkarım cebe atmaya atacağım parayı, ama beni bir şekilde huzursuz edecektir. Özellikle başkaları için hoş sayılmayan bir durum. Her neyse, dayıma bir kez çok teşekkür; öte yandan, belki burada durum şimdi biraz düzelecek, olağanüstü masraflara girmeden geçirdiğim bir ay olmadı bugüne kadar (belki akla hiç gelmeyecek, başka hiç kimsede görülmeyecek masraflar). Bakarsın masraflar kısılabilir biraz. Buraya gelecek olursanız ne lüks bir hayat yaşadığımı görürsünüz. Dayıma ayrıca yazacağım? Elli'ye de; bugün uzun bir mektup aldım kendisinden.

Cumartesiden beri yeni evimizdeyiz. Taşınma işi bir pürüz çıkmadan gerçekleşti, en azından benim için. Sonunda güçlüklerle karşılaşılmaı değil, hava kötüydü, çamur, yağmur, rüzgâr, daha başka ıvır zıvır bir sürü şey, bunlar da el arabasıyla ister istemez istasyona taşındı (şu anki durumumda benim kaldıramayacağım yükleri D. kolaylıkla taşıdı istasyona, merdivenlerden çıkardı, merdivenlerden indirdi, sonunda kompartımana götürüp yerleşirdi hepsini vb.), Zehlendorf'ta istasyondan eve on beş dakikalık

bir yol vardı, ama her şeyden önce beni buradaki havaya taşımak gerekiyordu. galoşlar çoktan Zehlendorf'taydı – nasıl olsa para bol, hemen karar verip bir araba çağırdım, bir, iki dakika içinde yeni evimizde açtık gözümüzü, 6 Markı verince buyrun size bir sihirbazlık örneği.

Yeni evimizde çok rahat edeceğiz sanırım, ilk gün ev bize öncekinden daha gürültülü geldi, önceki ev işte öylesine sessizdi, ama bakarsın ilerideki günler yeni evimizde de azalır gürültü. Bazı bakımdan burası daha iyi. Şu sıra yüzünü hiç göstermiyorsa da güneşin içinden eksik olmayacağı bir büyük oda, ilk katta oturmanın sağladığı önceki evdekinden daha büyük bir özgürlük, Steglitz'dekinden daha taşraması bir çevre. Bizim yer evin diğer bölümlerinden daha bağımsız, ısınmak için de soba var. Sanırım beğeneceksiniz. Dayımla gelerseniz –ancak mevsim şimdilik erken bunun için– senin burada kalacağını bir kez kesin (daha önceki evde ev sahibesinin Ottla'yı sömürdüğü gibi şimdiki ev sahibemiz tarafından sömürülmeyeceksiniz; önceki ev sahibemizden güzel güzel ayrıldığımızı ve bu ayrılığın bizi duygulandırdığını da belirtmeden geçemeyeceğim), dayımın da kalacağı uygun bir yer bulacağız kuşkusuz. Ama ikiniz de yemekleri bizde yiyeceksiniz. D., yemek konusundaki hünerlerini sergileyebilecek oluşuna şimdiden sevinmeye başladı, yemek işinde gerçekten çok maharetli. Dayım Berlin'den bu kadar uzak bir yerde kalmak isteyecek mi, onu elbet bilemem, istasyona bir çeyrek uzaklıkta burası, Potsdam Meydanı da trenle yarım saat çekiyor. Charlottenburg ve o çevredeki semtlerle bağlantı daha iyi, ama bu bağlantı konusunda henüz fazla bir bilgim olduğunu söyleyemem.

Prag'da tereyağının 30-36 K olmasına çok memnun oldum; nedeni de buradaki fiyatlarla oradakilerin birbiri-

ne hayli yaklaşmış olması. Belki çok geçmeden Prag'dan buraya yağ göndermelerin arkası kesilir böylece. Burada normal mandıra yağını 2 M'ye, hatta bazen daha da ucuza (dilediğin kadar) alabiliyorsun; çayla kahvaltıda tüketilecek tereyağı için 2 M 10, 2 M 20 ödüyorsun, Kalite bakımından belki Prag tereyağını tutmuyor, bilmiyorum, çünkü epey zamandır buradan tereyağı almıyoruz, ama aradaki kalite farkı çok da büyük olmasa gerek. Yumurtaların fiyatı yaklaşık 1 K 50.

Leitmeritz'den gelen mektup fazla bir şey içermiyor. Bütün öğrenebildiğim, yengem pek iyi durumda değil; birtakım sıkıntıları bulunuyor, benim yeni bir eve taşınmam gibi böyle sapa ve netameli şeylerle ilgilenecek fazla vakti yok. Ama belki de biz derdimizi doğru aktarmadık kendisine. Bizim aradığımız ev ille de mutfağını kullanacağımız bir yer olsun demiyoruz; elektriği olan, evdeki öbür bölümlerden alabildiğine bağımsız, mobilyalı üç oda bize tamamen yeterli olacak, bizi son derece memnun bırakacak; ne tutacağımız yerin kendi mutfağı olsun, ne de evdeki bir başka mutfaktan yararlanalım istiyoruz. Böyle üç odalı bir yer neden Leitmeritz'te ele geçmesin bilmem? Öyle ya, şirin bahçeli evlerde oturan yeteri kadar pansiyoner var, bakıyorsun zamanla evin birinden pansiyonerlerin ortak yazgısını paylaşan biri çıkıp gidiyor, boşalan yere bir başkası taşınıyor. Skalitz bir buçuk saat çekiyor Leitmeritz'den, dolayısıyla bizim için fazla uzak. Sonra, benim maddi durumumu yengem bilmiyor (küçük bir kent için bu da dikkate alınmaya değer bir nokta), ayrıca benim isteğimi hiç de fazla bir çaba harcamadan yerine getirebileceğinin farkında değil anlaşılan.

Demek Hardt'ın dinleti saatine gittiniz, dinleyicilerinin de başlıca bölümünü oluşturdunuz? Bizim buradaki ba-

şarısı daha büyüktü, dinleti saati kocaman bir salonda gerçekleşti, bütün biletler satılmıştı, D. de dinleyiciler arasındaydı. Hardt Prag'dan çektiği telgrafla böyle bir etkinlik konusunda bilgilendirmişti bizi, ikimizden birinin dinleti saatinde hazır bulunması gerekiyordu.

Yün hırkayı sevinçle bekliyorum, ama fazla acelesi de yok hiç, nasıl olsa bir kürk yeğim var şimdilik, sen elindeki rahat rahat örmene bak, her gün üç ilmik at yeter. Bana selam için Froylayn da birkaç ilmikle katkıda bulunmak isterse, başımın üzerinde yeri var. Nasıl Froylayn?

Hepinize candan selamlar.

Sizin F.

Hayatta olduğumu onaylayan belgeyi polisten gidip almadan kurumdan maaşımın size yollanıp yollanmadığına ilişkin haberinizi bekliyorum.

Ev sahibemin ismi Bayan Dr. Busse; adreste ismini yazmasanız da olur, ama yazmak isterseniz Dr. Busse dersiniz o zaman.

No: 15

[Berlin-Zehlendorf, 12 Şubat 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Yeni eve taşınmakla yerinde davrandığımız anlaşılıyor, ancak ev biraz daha sessiz olabilirdi, bunun dışında güzel; öncekine göre yeni yeni üstünlükleri kendini belli ediyor. Açık pencere önünde salıncaklı koltuğa uzanıp birçok kez yattım güneşte, pek yakında da gözümü karartıp verandaya çıkacağım. – Dayımdan sevimli bir mektup geldi. Tiyatro konusunda yazdıklarımı biraz yanlış anlamış, ama hiç önemi yok. Yanınızda olmaktan bu kadar hoşlanmasına pek sevindim. Nihayet sizlere benden daha çok memnun kalacağınız bir oğul olacağı benziyor. Şey, aklıma geldi, doğum gününü dayım bizde kutlamamış mıydı Ocak ayında? – Polisten onay belgesini sağlamaya çalışacağım, umarım alırım belgeyi. Yoksa yine benim için ve benim dışındaki bazı kimseler için o korkunç Çekçe yazışmalar gündeme gelecek. – Telefon numaram: Zehlendorf 2434; ama lütfen telefon etmeyin, daha iyi; yalnızca korktuğumdan değil, şimdiki evde telefon işi beni hayli zahmete sokacak, çünkü birinci kattayım ben, telefonsa aşağıda, holün ortasında bir yerde, hiç hoş değil konumu. Öte yandan, pek hoş; çünkü aşağı inip telefon etmemi engelliyor adeta. Prag'dan bir telefon gelir de D. evde olmazsa, ben ne yaparım o zaman?

En candan selamlar.

Sizin F.

Paketleri lütfen benim adıma yollayın, böylesi daha pratik.

Candan selamlar. D.

2. alte Eltern, die meine Wohnung scheint
noch zu bewahren, noch ein wenig stiller
dürfte sie werden, sonst ist sie schön und
legt noch meine Vorteile gegenüber der
früheren. Ich lag schon im Schlafstuhl
bei offenem Fenster in der Sonne, nächstens
wage ich mich auf die Veranda. - Vom
Gutteil habe ich einen freundlichen Pfiff.
Was ich über Theater schrieb mir, versteht er
zwar ein wenig, es ist aber nicht gar wichtig
daß er ihm die Meinung so gefällt, freilich
mich sehr schmeichlich wird er sich ein
angenehmere Lohn scheinen, als ich es
bin. Hat er nicht übrigens, fällt mir
ein, schon seinen Geburtstag bei uns ge-
feiert, im Sommer? - Die Bestätigung
von der Ehre werde ich mir in ver-
schaffen suchen, hoffentlich bekomme ich sie,
wenn nicht, würde ich wieder die von
mir und andern aufgerichtete Gedächtnis

Postkarte

Gefährliche Briefe auf meinen Namen
zu schicken, ist ein Verbrechen.
Hochachtungsvoll Dr. J. J. J.

Johann Japha

Prag

Stammitzle namisch

6/12

Die Kommandanten haben - Mein
Telephonnummer ist 2435
am 1. April nicht Telephonieren, nicht
wenn Sie den Brief mit meiner Adresse
in der Hand zu haben, und dann werden
die Kommandanten sofort die 2. Linie bet.
an den Posten des Telephons mit den
den Briefe nicht annehmen und hoch
den Kommandanten ist die 2. Linie nicht
zu benutzen, weil es die Kommandanten
nicht zulassen, wenn sie nicht die 2. Linie
nicht benutzen.

[Berlin-Zehlendorf, 20 Şubat 1924]

Çarşamba akşamı: Sevgili anneciğim, babacığim! Az önce Siegfried Dayı'mın kartını aldım, şaşkına döndüm. Başka koşullarda sevincimden uçardım, ama şimdi bu karta ne diyeceğimi bilemiyorum. Kartı sizin daha önce yollayıp sen – sevgili anne, ilkbaharda dayımla buraya gelmek istediğinizi bildiren mektuplarla ya da dayımın ne şimdi, ne daha sonra Berlin'e geleceğinden söz ettiği mektubuyla ya da dayımın Viyana'ya gitmek istediğini yazan Froylayn'ınkiyle karşılaştırdım mı hayretten kendimi alamıyorum. Sizin paket mektubunuzdaki bazı kaygılardan söz eden bir yeri düşününce, korkarım bütün bu temelsiz kaygılar, belki en çok istediği şey güzel güzel Prag'da kalmak ya da bilemedin o pek sevdiği şen Viyana'ya gitmek dururken zavallı dayımın şu sıra kış ortasında pahalı bir kent olan Berlin'e, hatta daha da uzaktaki Zehlendorf'a gelmesine yol açtı diyorum, bu da hapyli canımı sıkıyor. Gerçekten böyleyse, ki böyle olduğuna da hiç kuşku yok görünüyor, son derece üzülürüm. Yarın sabahtan tezi yok, telefonla –numarayı bulalım yeter ki, taşınma sırasında bir yere sıkışıp kalmıştı– işe el koyacağız. Sevimli iki güzel mektubunuzla bugün gelen güzel paket için teşekkürü bir dahaki sefere saklıyorum.

Şimdi verandada uzanıp güneşin bir güzel keyfini çıkaracağım.

No: 17

[Berlin, 23/11 1924]

Sevgili Julie!

Dresten'de birkaç saat kaldım ancak, dolayısıyla perşembe akşamından beri buradayım. Yolculuk boyunca havaya diyecek yoktu, ancak biraz puslu, bulanık burada. Sonra burası biraz daha pahalı, yoksa Berlin'den memnun kalmamam için hiçbir neden yoktu. Bu satırları Zehlendorf'ta Franz'ın yanında yazıyorum, burada emin elerde Franz. Gerisini kendisi iletcek size. En candan selamlarla.

Siefried

Sevgili anne, sevgili baba! Dayım gönlüme su serpti biraz, korkularım silindi. Tiyatroya gidiyor, Berlin'in keyfini çıkarıyor; bizden biri gibi fiyatlara kızıyor, ama buraya geliş nedeniyle ilgili bir kuşku yine de varlığını sürdürüyor içimde.

No: 18

[Berlin-Zehlendorf, 1 Mart 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Kart için, yollayacağınızı söylediğiniz hırka, ayrıca 1.400 K için teşekkürler. Tereyağını asla dert etmeyin kendinize, burada bol bol var. Hem burada uzun süre kalmayacağım. Dayım buradan uzaklaştırmaya çalışıyor beni, D. uzaklaştırmaya çalışıyor, ama benim buradan ayrılmaya hiç niyetim yok. İçinde özgürce devinebildiğim bu sessiz, güneşli ve havadar eve, tatlı ev sahibeme, bu canım çevreye, burnumun ucundaki Berlin'e, yavaş yavaş yüzünü gösteren bahara – bütün bunlara senin olsun diyeceğim, bunu da geçirilen alışılmadık kışın ateşimde bir yükselmeye yol açtığından, buraya olumsuz hava koşullarında gelen dayımın beni yalnızca bir defacık güneşlenirken, buna karşılık geçen yıl da Prag'da aynı durumu yaşadığımdan habersiz beni birkaç kez yatakta yatarken gördüğünden yapacağım öyle mi? Hiç istemeye istemeye ayrılacağım buradan, ev sahibesine evden çıkacağımı bildirmek benim için zor bir karar olacak. Ne yaparsın ki dayıma söz verdim, onun sınırsız iyilikseverliği doğal olarak beni buna yükümlü kılıyor. Bu bir yana, belki insanın aklını başından alacak kadar pahalı bir yerdir gideceğim sanatoryum. Üstelik her tarafta biraz sert geçen kış dolayısıyla sağlığında bir düzelmeye ödüllendirileceğim ve bu kuzey kentinde ancak ilkbaharla yazın söz konusu olabilecek biraz daha özgür yaşamın beni beklediği bir sırada ayrılacağım buradan. Güç işler, güç kararlar.

En candan selamlarla.

Sizin F.

Delix ve Hanne'ye mektupları için teşekkürler. Parayı nasıl aldınız kurumdan?

[Berlin-Zehlendorf, 15 Mart 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Buna hırka demeye insanın dili nasıl varır, bu bir mucize, işte öylesine güzel, öylesine sıcak! Nasıl üstesinden gelebildin bunun, D. de bir türlü akıl erdiremedi. Şimdiye kadar sırtıma geçirip üzerine toz kondurmadığım bütün hırkaları her bakımdan nasıl da gölgede bırakıyor! Hırkayla kıyaslanamasa da tereyağına da sevinmemek elde değil. İki gündür buradaki tereyağını yine yiyemez oldum, kalitesine diyecek yok belki, ama nasılsa sombalığından yapılmış jambon tadını içeriyor, insan da durmadan sombalığı jambonu yiyemez ki! – Söz konusu durumda bakarsın Max'la gelirim, ama yolculuk için gerekli hazırlıkları pazartesiye kadar belki yapıp çıkaramam, o zaman birkaç gün sonra düşerim yola. Robert kesinlikle gelsin! Biliyorum, bu onun seve seve yapacağı bir şey, ayrıca insan onun yanında tıpkı koruyucu melekler bir aradaymış gibi emin ellerde hissediyor kendini, yaşadım çünkü, biliyorum. Ama bu kısa yolculuk için hiç kuşkusuz gereği yok, ne olur kendisini bu fikirden caydırmaya bakın. – Odalar konusunda yapmayı düşündüğün düzenleme en iyisi doğal olarak; odasını bana bıraktığı için Froylayn'a teşekkür ederim, sanırım iki, üç günden fazla sürmeyecek. – Dayımın yardımcısının pazartesi akşamı istasyonda beklemesi gereksiz, çünkü geleceğim hâlâ kesinlikten hayli uzak. Şey, altı ay önce benim bavulumu taşıyan aynı yardımcı mı bu? Çok hoş, yardıma koşmaya hazır biri. Pazartesi günü ya da çok uzak olmayan bir tarihte görüşmek üzere.

Sizin F.

No: 20

[Ortmann, Wienerwald Sanatoryumu, 7 Nisan 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Şimdilik hiçbir şeyi övgü konusu yapmayacağım, övgülerle asla pek bir yere var-
dığım yok, dolayısıyla yalnızca olgulardan yola koyula-
cağım, olguların da övgüye değer bulmadıklarından.
Yaklaşık 50 kg geliyorum şu sıra, ateşim de yavaş yavaş
düşecek, çünkü günde üç kez pyramidon alacağım, öksü-
rük durumum da düzelecek, bunun için de ayrı bir ilaç
verdiler, boğazım muayeneden geçirildi, fena görünmü-
yor; ne var ki, bu konuda ayrıntılı bir bilgi edinebilmiş
değilim. Öte yandan boğaz için de bir ilaç alıyorum. Baş-
ta hiçbir şeyi övmeyeceğim dedim ya yine de bir övgü-
le kapatacağım bu kartı: Kaldığım odaya diyecek yok,
çevrenin manzarası şahane. Eh, şimdi yapılacak şey,
bekleyip görmek ileride olacakları.

En candan selamlarla.

Sizin F.

Bizden biri Dora'yı görecektse, söylesin kendisine
de bana Viyana'daki adresini bildirsin ve ben bu konuda
bir şey yazmadan Pernitz'e gitmesin (sonu gelmeyen bir
yolculuk).

Dora'yı gören olmadı mı, bu dünyanın sonu değil. O za-
man aşırı derecede temkinli davranmak düşecek bana,
hepsi bu.

Ich werde mich aber nur an Tatsachen halten
 und nicht an die nicht lobenswerten. Gerüche
 etwa 50° C. Temperatur wird hinuntergehen, denn
 ich bin dreimal täglich Exkursionen nehmen
 und gehen wird sich zeigen, denn ich bekomme
 Mittel dagegen, der Hals würde untersucht, das
 bedeutet nicht schmerzen in, hingabegren auch in
 genau, wie ich allerdings darüber auch nicht

Abenden: 1.00
 Mittel dagegen. Von der
 mit der Luft in der
 der Zimmer ist gut,
 die Luft ist gut,
 und zum Wollen wir
 weiter gehen
 Vorlichte keine
 Hermann

Herrmann Kapka
 Prag
 Altstädter Ring 6
 III. Teil

No: 21

[Ortmann, Wienerwald Sanatoryumu, 9 Nisan 1924]

2) Sevgili anneciğim, babacığım! Postada başlangıçtaki bu düzensizliği hoş görün, biraz sapa bir yer burası, ama çok geçmeden düzene girecektir. – Boğazımın durumu öksürüğün yanı sıra hepsinden tatsız, ama buna karşı çeşitli ilaçlar alıyorum – bugün yeni iki ilaç, yarın da bir üçüncüsü eklenecek bunlara, öyle ya da böyle iş yoluna girecek. Pek çok paraya bakacağı kuşkusuz. Belki dayıma yazıp kendisine söz verdikleri % 10'luk indirim gerek olmadığını bildirebilirsiniz, ben kendim bundan söz açmak istemiyorum. Hem dayımın bir tanıdığı olan doktor dünden beri izinde. – D. yanımda, bu da çok iyi benim için, sanatoryuma yakın bir köyde kalıyor, yalnızca birkaç gün için, sonra yine eve dönecek.

Hepinize en candan selamlar.

F.

Candan bol bol selam. Eve döneceğimi henüz kesin değil. Yapabilirsem erteleyeceğim bu dönüşü. Güzel ve sevimli mektup için binlerce teşekkür.

D.

No: 22

[Ortmann, Wienerwald Sanatoryumu, 10 Nisan 1924]

3) Sevgili anneciğim, babacığım! Üzgünüm, bugünden başlayarak adresim değişiyor. Boğazımdaki sorunu buradakiler çözümleyemiyor, çünkü sinire alkol enjeksiyonlarının yapılması gerekmekte, bu da yalnızca uzman bir kişinin işi, dolayısıyla aşağıdaki adresteki yere taşınacağım:

Prof. Dr. M. Hajek'in Üniversite Kliniği

Viyana IX Lazareth Sokağı 18

Söz konusu enjeksiyonların birkaç kez tekrarlanacak olması can sıkıcı bir şey, bu yüzden klinikte kalışım birkaç hafta sürecek. Kliniğe hemen kabul edilmemi Mimar Leopold Ehrmann'ın araya girmesine borçluyum, her zamanki gibi bu kez de bana son derece yakınlık gösterdi. Yoksa akıl almayacak kadar pahalı o sanatoryumlardan birinin yolunu tutacaktım ve iğneleri yapacak bir uzmanın oraya gelmesi gerekecekti. Hiç değilse bu bakımdan katlanılabilir bir durum söz konusu ve birkaç gün için burada sokağa atılacak para sineye çekilebilecek. Bütün bu işleri yanımda D. olmadan yapamazdım elbet, onun yardımıyla en azından şimdiye kadar işler tıkr tıkr yürüdü. Bundan böyle düzenli yazacağım size, yollayacağım mektuplar Viyana'dan daha çabuk elinize geçecektir. Burada olmanın bir avantajı işte.

En candan selamlar.

F.

D.'nin de selamı var, eşyaları topluyor kendisi.

Lütfen Max Brod'a benim adresimi iletir misiniz.

Mümkünse dayımın ya da bizden bir başkasının buraya gelmesi iyi olacak.

No: 23

[Viyana, Prof. Hajek Kliniği, 11 Nisan 1924]

4) Sevgili anneciğim, babacığım! Kliniğe yatırıldım, her şey gönlümce, Viyana'da söz konusu olabilecek en iyi doktor gözetimi altındayım. Diyelim özel bir sanatoryuma yatsaydım ücretlerini cebimden karşılamak zorunda kalacağım hekimlerce tedavi ediliyorum burada (yazmakta zorlanıyorum, Dora beni engelliyor, ne getireyim sana diye soruyor durmadan). Şimdi önemli olan klinikteki tedavinin ne kadar süreceği, çünkü burası ne kadar güzel olsa da Wienerwald Sanatoryumu'nu kuşkusuz tutamaz. Ama doğru dürüst yemek yiyemediğim süre, burada kalmaktan başka çare yok. Size ve herkese en candan selamlar.

F.

No: 24

[Viyana, Prof. Hajek Kliniği, 15 Nisan 1924]

5) Sevgili anneciğim, babacığım! Pernitz'e yolladığınız kart bugün öğle öncesi mahmurluğumdan çekip aldı beni, uyandırdı, kendime getirdi. Her ne kadar eskimiş sorulara doğal olarak bir yanıt bulup veremesem de şimdi ki duruma ilişkin vereceğim kötü bir haber de yok. Buraya iyi alıştım. Bazı şeylerin yoksunluğunu çekiyorum kuşkusuz, ama buradaki yaşam nerdeyse Wienerwald Sanatoryumu'ndakinden bana daha uygun. Ne var ki, pencerelerden içeri dolan orman havası yok burada. D. iki ile dört arası hep yanımda, hatta saat daha bir olur olmaz damlıyor, korkarım klinikteki bütün düzeni altüst edecek. Bugün iğneyi yapacaklar, sonrasını bekleyip göreceğiz.

Size ve hepinize en candan selamlar.

F.

Bay Hermann az önce geldi. Çok da iyi oldu gelmesi. Artık her şey yine düzene girecektir. Amma da kafasızım, son mektubunuzdaki o güzelim selamlarınız için binlerce teşekkür. Ben de sizleri alabildiğine yürekten selamlarım. D. Franz'ın neşesi yerinde.

No: 25

[Viyana, Prof. Hajek Kliniği, 13 Nisan 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Dün ziyaret saatinin sonuna doğruydu, birden baktım koridorda Karl. Benim için güzel bir sürpriz oldu. Sonra da sizin o sevimli, o düşünceli mektubunuz; içinde hoşuma gitmeyen tek haber varsa, Venedik'te her Allahın günü yağan R...(1) (benim değil, Dora'nın dolmakaleminin hatası). Dayımın gezisinin böyle durup dururken, özellikle benim yüzümden boş yere sekteye uğraması büsbütün anlamsız ve benim için üzücü bir şey olurdu. Umarım telgrafınız geçmez eline, tek tesellim bu. Dr. W.'ye fazla kızmayın, ancak ölçülü bir kızgınlığı hak eden biri; ne var ki, fazla tembel davranıp larengoskopi yanında getirmedi, tavsiye ettiği ciklet de kuşkusuz işe yarar bir şey değildi. Dün bir menthol iğnesi yaptılar, etkisine diyecek yok. İşte yine Karl geliyor.

Size ve hepimize candan selamlar.

F.

Lütfen mümkünse kuştüyü ya da sıradan bir battaniyeyle bir yastık yollayınız. Klinikten ancak en gerekli şeyleri veriyorlar, Kafka da biraz nazlı. Söz konusu şeyleri buradan satın almak çok paraya bakıyor.

İçtenlikle. D.

(1) Regen (yağmur) sözcüğünün baş harfi. (Ç.N.)

No: 26

[Viyana, Prof. Hajek Kliniği, 15 Nisan 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! İkinci posta yolladığınız gazeteler şimdi geldi, çok teşekkür. Ama bir dahaki sefer daha iyi ambalaj yapın lütfen, geldikleri zaman hayli pisenmiş oluyorlar. Ben çok iyiyim, Karl da size onaylayacaktır böyle olduğunu. Şimdiye kadar üç iğne yaptılar, bugün iğne yok, bu da kuşkusuz benim için çok sevindirici bir şey. Havaların ısınmakta olduğu şu sıra özellikle odamın üstünlükleri açığa vurmaya başladı kendini – kocaman pencere açık, içeri bol bol güneş giriyor. Sonra, ilerideki daha güzel havalar için hazırlıklar şimdiden tamam. O zaman yatakla terastaki bahçeye çıkılacak, klinik bir tepe üzerinde bulunduğundan bütün Viyana ayaklar altında olacak. Bu da hiç fena değil sanırım. Yemek konusunda da yakınılacak bir şey yok, abartmıyorum ama örneğin bugün öğleyin yumurtalı tavuk suyu çorba, sebzeli tavuk, kremalı bisküvit tortesi ve kesinlikle muz. Klinikteki herkes için söz konusu değil bu yemekler, D.'nin ahçılığını yaptığı kişi bu yemekleri yiyebiliyor ancak.

En candan selamlar.

F.

Franz için yemek pişirmeme izin verdiler. Bugün kürk geldi. Durum çok daha iyi. Telaşa kapılmak ya da umutsuzluğa düşmek için neden yok.

No: 27

[Viyana, Prof. Hajek Kliniği, 16 Nisan 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Epey oluyor sizden haber almayı. Burada hava iyice güzelleşti, pencere bütün gün açık duruyor. İkinci kez ara verildi iğnelere, bu da günleri daha bir güzelleştiriyor. Benden iyi bir tavsiye işitmek isterseniz, bol bol su için derim. Kendim biraz savaştım bunu, şimdi ise giderilme olanağı yok artık. Buradaki hayat hâlâ pek hoşuma gidiyor, yaşanmamış askerlik yaşamının neden sonra telafisine yönelik çok küçük ve güçsüz bir katkı. Yataktan beş buçukta kalkılıyor, altı buçukta her iş tamam; el yüz yıkama masasının başı kuşkusuz fazla kalabalık olmuyor. (Odada sıcak ve soğuk su var.) Bunun dışında asker yaşamından değişik bazı şeyler yok değil burada, hastaların uykusu örneğin. Klinikte çıkan yemeğe kendi yediklerimden bildiğim kadarıyla diyecek yok; yenecek yemekler arasında da her zaman bir seçme yapabiliyorsun.

En candan selamlar.

Sizin F.

Klosterneuburg-Kierling

Sanatoryum Dr. Hoffmann

Bu arada o büyük girişim düşüncesi olgunlaştı. Franz, cumartesi günü sanatoryuma taşınıyor. Viyana'dan 25 dakika uzakta. Doktor tedavi için oraya gelecek. Ben bugün oradaydım, güneye bakan bir odaya el koydum, şahane bir balkonu var. Çevre ormanlık, sanatoryumun konumuna diyecek yok. Cumartesiden başlayarak adres: Sanatoryum Dr. Hoffmann. Klosterneuburg-Kierling.

Letzte Eltern, ich war viel länger diese
 Nachricht von Euch. Das Leben ist
 sehr schön geworden, der Fenster, den
 ganzen Tag offen. Mit den Kinder-
 künigen habe ich heute zum ersten
 Mal ausgeht, was auch eine
 Verlesenerung der Tage beträgt.
 Wenn ihr mich guten Rat annehmen
 wollt, so trinkt viel Kaper, ich
 habe dann einiges vergessent und

großer Koffer. (Fleisch
 wärmer und kalte, Vase
 ist im Zimmer). Und auch
 sind noch manches von
 Milieu verschieden sein, z.B.
 der Schlaf der Leute. Das
 Essen, sonst ich deren Teil-
 nehme ist immer aus-
 gerechnet zu bereiten, auch
 ist immer eine große Träg-
 heit, die ich nicht.

Hermann Kapka
 Prag
 Staroměstské náměstí
 č. 6 III. posch.

No: 28

[Kierling, Sanatoryum Dr. Hoffmann, 21 Nisan 1924]

Sonunda bir aksilik çıkmadan taşındık sanatoryuma. Gerçekten pek güzel bir yere benziyor. Ne var ki, henüz biraz soğuk burası. Kuştüyü yorganı yollarsanız Franz için çok iyi olacak. Bu sanatoryumda da verdikleri yok bunu. Battaniyeler yorganın yerini pek tutmuyor. Mümkünse belki bir yastık da yollayabilirsiniz. Franz, at kılından bir şey olursa daha iyi diyor. Bunlar gelsin yeter ki, her şey düzene girer. Franz yalnızca kartın sonuna birkaç bir şey çiziktirecek, evden bir haber alamadığı için size gücenmiş. Üstelik yorgun.

En candan selamlar.

D.

Sevgili anneciğim, babacığim! Daha önce kaldığım sanatoryuma en azından şu sıra dönemezdim, oraya ilişkin hiç hoş denemeyecek anılarım var. Sonra da doktorlar, biri despot, öbürü yufka yürekli; ikisi de tıp bilimine inanan, ama gerektiğinde çaresizlik içinde kişiler. Hem Viyana'dan korkunç uzakta bir sanatoryum (4 saat buradan); diyelim ki olmadı, döndüm yine oraya, yiyeceğim yemek de pek iç açıcı değil, fazla baharatlı, sebze az, komposto az – kala kala sanatoryumun o inanılmayacak güzellikteki konumu kalıyor. Dolayısıyla, bu küçük, güller yüzlü sanatoryumu seçtim ben de, seçtik daha doğrusu, sanatoryum kendini seçti. Çünkü en azından şu sıra hepsinden önemli olan ileriye doğru küçük de olsa bir, iki adım atabilmek.

Sizin F.

No: 29

[Kierling, Sanatoryum Dr. Hoffmann, 25 Nisan 1924]

Üzülerek söyleyeyim ki paket ve ekteki güzel mektup henüz elimize geçemiş değil. Bir kazaya uğramış olmasın? Ben elbette Franz'ın hastane adresini verdim. Galiba geri gitti paket. Oysa yastık Franz'ın ne çok işine yarayacaktı. Ama öbür paket henüz yolda olmalı. Dört gözle bekliyoruz. Franz oldukça iyi, günün bazı saatlerinde hâlâ ateşi yükselmesini sürdürüyor. Havadandır, havadandır! Ama yakınmış olmayalım. İyileşmek için elinden geleni yapıyor, çırpınıyor Franz. Bugün yine biraz dışarı, güneşe çıktı. Cumartesi Viyana'dan bir doktor gelecek; akciğer hastalıkları alanında herkesin övgüsünü kazanmış ünlü bir kişi. Felix Weltsch'in bir dostu gelmesine önyak oldu. Herhalde hale yola koyacağı bazı şeyler olacak. O gelir gelmez size yazarım. Franz'ın boğazının durumunda değişiklik yok. Yemek yerken ya da başkaca bir rahatsızlık vermiyor, yalnızca ses kısık çıkıyor biraz.

Yine güzel bir gün. Balkonda uzanmış dinleniyorum, rahatıma diyecek yok. Felix ve Dora niyetlerinden vazgeçmediler; yarın o büyük akciğer uzmanı, akciğer alanındaki hekimlerin bu kralı benim için geliyor buraya. On-
dan korkum çok büyük. daha önce de bir kez bir hasta için buraya gelecek olmuş, ama karşılığında üç milyon istediği için gelmesi suya düşmüş.

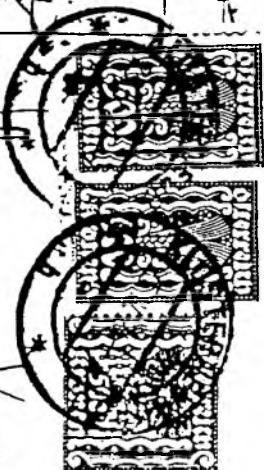
Candan selamlar.

F.

km sind leider noch immer nicht im
 Besitze des Paketes, selbst beigefügten schwarzen
 Brief. Ob nicht damit was geschehen ist? Ich
 habe, natürlich die Adresse Strauss im Frankfurter
 angegeben. Ich nehme an, dass es zurückgegangen
 ist. Schade. Frau könnte so schön ~~helfen~~ ^{helfen} den
 polster benötigen. Das andere Paket. Ich ^{habe}
 schon auf den Hagen. Es wird mit Schicksal
 erwartet. Frau geht es leidlich. er hat noch
 immer in manchen Stunden Fieber, das koller, das
 koller! Aber wir wollen nicht klagen. Es strengt
 sich nach Möglichkeiten an. Heute war Frau wieder
 ein wenig draussen in der Sonne. Simsbach hat
 ein Kind aus Wien, ein sehr gelobter und berühmter
 der Lungenarzt. Er kommt auf Frankfurter eines
 Freundes von Felix Kellner, und wird wohl manche
 Anordnungen treffen. ~~Wird~~ ^{Wird} Sobald er da gewesen ist, schreibe
 ich. Der Hals ist unverändert. Beim Essen aber
 sonst stört er nicht. nur ein wenig heiser.
 Heute wieder ein sehr schöner Tag

ich lag auf dem Balkon und habe 4
 Recht. gut. Felix und Dora haben
 nicht geschlafen, wegen soll der
 große Lungenarzt der König der Wiener
 Lungenärzte, in mir kommen, ich habe
 große Angst vor ihm, er hätte schon
 einmal in einem Patienten hierher ins
 Sanatorium kommen sollen, aber es ver-
 schlug sich weil er für den Besuch
 3 Millionen verlangte. (berichtet hier)

Abgabend:

Rn

Vernam Staße

Rn

25/4 1911 Jahr

Altstädter Ring

No 6

III. 1911

No: 30

[Kierling, Sanatoryum Dr. Hoffmann, 1924, Nisan sonu-Mayıs başı]

Sanırım durmadan havadan konuşabilir, havadan yazabilirdim. Bütün güçlerin bu en güçlüsünün sonunda etkisini göstermeye başlaması insanın içini işte öylesine mutlulukla dolduruyor. Neredeyse çıtırçıtlak soyunup saatlerce balkonda kalan Franz döndü az önce, yatağına yattı. Sanırım şimdi biraz uyuyacak. Elimi çabuk tutmalıyım ki, o da rahat rahat birkaç bir şey yazabilsin kartın sonuna. Siz nasılsınız, yine kendinize gelebildiniz mi vb. Bu konuda sizden bir haber almak beni sevindirecektir. Hepinize candan selamlar.

D.

Sevgili anneciğim, babacığım! O sevimli, güzel ve olumlu mektubunuz için pek çok teşekkür. Hemen bugün balkona çıktım, uzanıp yattım gölgede, çok hoştu. Bir konuğumuz var şimdi, benim üzerime titriyor: Klopstock. Dayımdan haber alamadım, neredeyse beş hafta oldu, gezip duruyordur.

Size ve hepinize candan selamlar.

F.

Ich würde, glaube ich sofort ~~aus~~
~~Kette~~ um besser sprechen und schrei-
 ben. Aber ja es ist eben so beglückend,
 dass sich diese mächtigste aller Kräfte
 wirklich auswirken kann. Frau ist
 eben vom Ratten, ^{mit einem} ~~so~~ ^{so} ~~er~~ ^{er} ~~fast~~ ^{fast} ~~noch~~
 draussen lag ins Bett gezogen,
 selbst wird er wohl ein bisschen
 schlafen sollen. Ich muss mich dann
 sehr beeilen, damit er noch,
 ohne Gefahr zu werden aus-
 schreiben kann. Ich würde sehr
 gerne hören, wie es Ihnen geht,
 ob Sie schon wieder gut aussehen
 und dgl. Sonst war noch herrliche
 Frische an alle G.

Th: Dr. Franz Kapfer
 Klosterneuburg-Kearlitz
 Saccharium & Zoffen
 Medkräuterei

Letzte Wochen sind sehr für
 den Boden schmerzhaft
 Ich denke das ich schon
 im Schatten auf dem Boden
 sein sollte, das ich
 das pflanzende Leben
 haben und das mich aus-
 sehen zu lassen. Ich
 der ich nicht mehr
 nach dem Boden
 durch den Boden
 Unter dem Boden

Postkarte

Y. K.

Frau Julie Kapfer

10

Altestraße 10

No: 31

[Kierling, Sanatoryum Dr. Hoffmann, 10 Mayıs 1924]

Vicdanım hiç rahat değil şu an. Sevgili, iyi yürekli Klopstock'un mektubu bir yandan beni yatıştırdı, bir yandan içimdeki suçluluk duygusunu daha da güçlendirdi. Buradan size bildireceğim fazla bir şey yok. Bir ara gelip Franz'ın nasıl emin ellerde olduğunu gözünüzle görmeniz içinizi daha çok serinletecek ve sizi söylediklerimin doğruluğuna daha çok inandıracaktır. Sabah yedi de balkona çıkıyor Franz, akşam yediye, sekize kadar uzanıp dinleniyor. Saat ikiye kadar balkonda kalıyor güneş, sonra öbür tarafta yatan hastalara gidiyor. Güneş çekilir çekilmez, bu kez insanı şahane bir esriklik içinde sürükleyen bir koku giderek yükseliyor derinlerden, bir iksir etkisini gösteriyor. Akşama kadar büyüdükçe büyüyor, büyüdükçe büyüyor, nerdeyse dayanılmayacak, inanılmaz bir güce kavuşuyor sonunda. Ayrıca, çevrenin manzarasıyla, sonra dört bir yandan gelen seslerle göz, kulak ve solunum organları bayram ediyor. Solunum organlarına dönüşen duyular hep birden iyileşme denen şeyi, dört bir yana bol bol yayılmış rahmet ve bereketi çekip içine alıyor. Ne yazık ki bunu size daha güzel anlatabilecek yetenek bende yok. Daha güzel, gerçekte nasılsa öyle. Ama benden daha yetenekli dayı bey ve Ottila ve Max sizlerin zamanla bu konuda gerçek bir izlenim edinmenizi sağlayacaklardır. Hastalıkla savaşım yalnız ve yalnız buna bağlı, dolayısıyla söz konusu savaşın başarıya ulaşacağına da kesinlikle inanmak ve bundan emin olmak gerekiyor. Yer yer ortaya çıkan olumsuzluklar uyanık gözlerle hemen saptanıp elden geldiğince giderilmeye çalışılmakta. Kimi zaman hafifçe baş gösteren boğaz ağrıları pek bir önem taşımıyor ve boğaz sürekli tedavi altında tu-

Viele, viele herzliche Grüsse,
darf ich einmal so nach Ihrer
Kanne herrschen ist auch so
die ohne zur Unarmutg ausstrecken?
Wie das gut tut! Nochmal herzlich

Lichte Leben von hat aber meine ^{Welt} ~~Leben~~
fünft ^{Welt} wirklich alle Grenzen überschritten,
nicht einmal für deren Leben gemeinsamen
Zufall, der mir viele Freunde gemacht hat,
habe ich noch gedankt. Es ist aber nicht
nur mit dem Schreiben so in meinem
ganzen Leben seit den Jünglingszeiten habe

Ich hab schon ein sehr böses Gewissen.
Dadurch, dass Sie liebe gute Klopfschick schreibt,
ist es nur noch mehr ~~schuldig~~ schuld bewand, wenn
auch einerseits beruhigt. Es ist auch nicht viel
zu berichten. Viel beruhigender und überaus
rare alles, wenn Sie einmal hier gewesen wären
und ^{selbst} gesehen hätten, wie schön und gut Frau
hier aufgehoben ist. Er liegt von morgens
um 4 Uhr bis Abends 7-8 Uhr auf dem

tulduğundan telaşa kapılmak için kesinlikle bir neden oluşturmuyor. Ben de bu yüzden klinikten uzaktaki sizlerin bu konuda kötü şeyler düşünüp üzülmemeniz için son mektuplarda boğazda uygulanan tedaviye seyrek değindim. Şimdi öğle yemeğine çağırıyorlar. Ben yukarıda Klopstock'un yanındayım, Franz aşağıda uyuyor. Umarım onu uyandırmak zorunda kalmam. Az önce Klopstock'un anlattığına göre, size yazıp Franz'in ateşine ve diğer konulara ilişkin bilgi vermiş. Ne olağanüstü bir insan! Mektuplarda bana karşı açığa vurduğunuz ilgi her defasında beni yeniden mutluluğa boğuyor. Ancak bilmiyorum bu ilgi bana mı? İlginize layık olmak için çaba harcayacağım.

Pek çok, pek çok candan selamlar. Bana gösterdiğiniz yürekte sıcaklığa karşı ben de kollarımı uzatıp sizi kucaklayabilir miyim? Ne rahatlatıcı bir şey! Bir kez daha en candan selamlar.

Dora

Sevgili anneciğim, babacığım! Size yazmaktaki üşengeçliğim artık tüm sınırları aştı, birlikte yazıp beni işte öylesine sevinçlere boğan mektubunuz için size daha teşekkür bile etmedim. Ama bebeklik döneminden başlayarak yalnızca yazmaktan değil, bütün yaşamım boyu beni birazcık zahmete sokacak her şeyden şimdiki gibi uzak tuttum kendimi. Dora ve Robert yanınızda olur da nasıl uzak tutmazsınız ki! Ancak yemek yediğimde, bir zaman o sessiz sedasız meme emerkenkinden biraz daha çok zorlanmam gerekiyor. Ama yemek yemeyi de kolaylaştırmak için örneğin senin, sevgili babacığım, belki hoşlanacağın bir yola başvuruyor, bira ve şaraba el atıyorum. Doppelmalz-Schwechater ve Adriaperle. Ama sonuncusunu bırakıp Tokayer'e geçtim şu sıra. Ne kadar ve nasıl

içtiğimi söylersem hoşuna gitmeyecek. Benim de hoşuma gitmiyor çünkü, ancak başka türlü de olacak gibi değil artık. Hem sen askerliğini bu çevrede yapmamış mıydın? Yeni üründen hazırlanan şarabın nasıl şey olduğunu kendi yaşantılarından bilirsin. Bir ara seninle oturup bu şarabı şöyle bir şeye benzeyen, iri iri yudumlarla içmeyi ne çok özlüyorum bilsen! Fazla içki kaldırarak biri değilsem de, susamışlıkta kimseden geri kalmam. İşte böylece içkici yüreğimdekileri döktüm ortaya. Size ve herkese en candan selamlar.

Şu an paraya ihtiyacımız yok. Sonra, hayli yüksek bir para armağanı geldi kulağıma, daha ayrıntılı bilgi edinmek için sormayı göze alamıyorum.

No: 32

[Kierling, Sanatoryum Dr. Hoffmann, 2 Haziran 1924]

Sevgili anneciğim, babacığım! Bazen mektuplarda sözünü ettiğiniz şu ziyaret işi. Her gün düşünüp taşınıyorum üzerinde, benim için önemli bir konu. Ne güzel olurdu, çünkü kaç zamandır bir araya gelemedik bir türlü, Prag'daki beraberliğimizi saymıyorum, bu evdekilere verilmiş bir rahatsızlıktı, ama şöyle huzur içinde birlikte olmak güzel bir çevrede, tek başımıza, bunu ne zaman yaşadık, hiç anımsamıyorum. Bir ara Franzensbad'da topu topu birkaç saat. Ve sonra yazdığınız gibi "iyisinden bir bardak bira" içmek birlikte; buradan anlıyorum ki, babam bu yılki üründen hazırlanacak içkiyi pek tutmuyor, bira konusunda ben de kendisine katılıyorum. Unutmadan: Şu sıra aşırı sıcak günlerde sık sık aklıma geliyor, pek çok yıl önce babam ne zaman beni alıp yüzmeye havuzuna götürse, her seferinde kendisiyle oturup bira içmiştik karşılıklı.

Bu ve diğer pek çok şey destekliyorsa da, pek çok şey de karşısında yer alıyor sizin bu ziyaretin. Birincisi: Pasaport güçlükleri dolayısıyla belki babam gelemeyecek, bu da doğal olarak ziyaretin anlamından büyük bir bölümünü yitirmesine yol açacak. Böyle bir durumda yanında kim gelirse gelsin, annem gereğinden fazla üzerime düşecek, ilgilenecek benimle. Oysa benim durumum hâlâ pek güzel sayılmaz, görülmeye değmez hiç. İlk zamanlar burada, Viyana'nın çevresinde ve içinde çektiğim sıkıntıları biliyorsunuz; bunlar beni biraz yıprattı, ateşimin bir an önce düşmesini önledi, ateş de benim giderek daha çok güçsüzleşmeme yol açtı. Ansızın ortaya çıkan gırtlak sorunu ilk günler gerektiğinden daha çok halsiz bıraktı beni. Ancak şimdi Dora ve Robert'in uzakta ol-

salar asla tasarlanamayacak yardımlarıyla (onlarsız nice olurdu halim!) bütün bu güçsüzlüklerden sıyrılmaya çalışıyorum. Rahatsızlık veren durumlar şimdi de yok değil, son günlerdeki henüz büsbütün önüne geçilememiş bağırsak nezlesi örneğin. Bütün bunlar bir araya gelip olağanüstü yardımcılara, kusursuz hava ve yemeğe, hemen her gün açık hava banyosuna karşın hâlâ kendime gelmemi önledi, hatta genel olarak Prag'a gelip yanınızda son kaldığımdaki durumda bile değilim şu an. Siz buna bir de ancak fısıldayarak konuşmama bile seyrek izin verildiğini ekleyin, o zaman ziyareti gönülden erteleyeceksiniz kuşkusuz. Henüz tümüyle hastalık çok olumlu bir başlangıç evresinde. Geçen gün bir profesör gırtlakta önemli ölçüde iyileşme saptadı. Özellikle bu pek sevimli ve özverili adama –haftada bir gün kendi arabasıyla çıkıp geliyor, karşılığında da hemen hiçbir şey istemiyor; dolayısıyla, onun sözleri benim için doğrusu büyük bir teselli oluşturmakta– dediğim gibi hastalık tümüyle çok olumlu bir başlangıç evresinde; ne var ki, en olumlu başlangıçlar bile pek bir önem taşımayabiliyor –ve hele sizin gibi ziyaretçilerin önüne hekim olmayanların gözüyle ölçülebilecek ilerlemelerle çıkamazsam, en iyisi vazgeçmek bu işten. Diyeceğim, bu ziyareti şimdilik bıraksak bir yana, sevgili anneciğim, sevgili babacığım?

Hani benim buradaki tedavime ziyaretin olumlu bir katkı yapıp ona bir zenginlik katacağına inanmamalısınız. Sanatoryumun sahibi benimle fazla ilgilenmeyen yaşlı ve hastalıklı bir adam; çok tatlı biri olan asistan doktorla da ilişkim hasta hekim ilişkisinden çok bir arkadaş ilişkisi. Ama zaman zaman benim için buraya gelen uzman hekimleri saymazsak en başta yanımdan bir yere ayrılmayan, kendi sınavlarını bırakıp bütün varlığıyla beni düşünen Robert var, kendisine büyük güven duyduğum genç bir hekim var ayrıca, haftada üç kez çıkıp geliyor (yuka-

bedeutet Eltern, also die Besuche, von denen
Ihr manchmal schreibt. Ich überlege es jeden
Tag, denn es ist für mich eine sehr wichtige
Sache. Es wäre sehr schön, so lange wenn
wir sehr nicht beisammen, das große
Zusammensein plane ich nicht, das war
eine Wohnungstörung, aber friedlich paar
Tage beisammensitzen, in einer schönen Gegend,
allein, ich erinnere mich gar nicht, wann
das Hyntlich war, einmal paar Stunden in
Frauenbad. Und dann, ein gutes Glas
Bier zusammentrinken, wie Ihr schreibt, woraus
ich sehe, dass der Vater von Kleinem nicht
viel liest, worin ich ihm hinsichtlich des
Bieres mitstimme. Übrigens sind wir, wie
ich nicht erst während der letzten öfters
erinnere, schon einmal regelmäßig gemeinsa-
me Biertrinker gewesen vor vielen Jahren, wenn
der Vater auf die Einkehrungschule
mich mitnahm.

Das würde vieles andere spricht für
den Besuch, aber zu viel spricht dagegen.
Nun, erstens wird ja wahrscheinlich der Vater
wegen der Beschränkungen nicht kommen
können. Das nimmt natürlich dem Besuch
einen großen Teil eines Sinnes, vor allem.

wesentliche Besserung des Kehlkopfes sind wenn ich
auch gerade diesem sehr liebend entgegen und
unbegreiflichen Mann - er kommt überhaupt
einmal mit seinem Automobil heranzu
und verlangt dafür gar nichts, so waren
mir seine Worte doch im ganzen Tint -
alles ist wie gesagt in den besten Stufen,
aber auch die besten Stufen sind nicht;
wenn man dem Pflanz - und gar einem
Pflanz, wie für es wäre - nicht ganz unlegbare
wie Linsen an man mehr Fortschritte zeigen
dann soll man es lieber bleiben lassen.
Sollen wir es nicht also vorläufig bleiben
lassen, meine lieben Eltern?

Dass für diese meine Nachsicht hier
unbekannt oder vielleicht Mangel - müßte für
nicht stehen. War ist der Direktor der Anatomie
ein alter Mann hier, der sich mit der Sache
nicht viel abgeben kann und der Vorleser mit
dem sehr angenehmen Charakter ist mehr
persönlich als medizinisch, aber außer
gewöhnlichen Spezialistenbezügen ist vor allem
Robert da, der sich von mir nicht rührt
und statt an seine Vorlesungen zu denken, mich
allen seinen Kräften an mich denkt, denn im
jüngsten Teil, in dem ich früher Vorlesungen
habe (ich vermute ihn wie auch das dass er
wählte Professor der Stroh. Anatomie) und der

rida sözünü ettiğim profesör gibi onun da benimle ilgilenmesini Mimar Ehrmann'a borçluyum) henüz arabayla değil, alçakgönüllülük gösterip tren ve otobüse binecek haftada üç kez çıkıp geliyor bana.

Mektubu çekip alıyorum Franz'ın elinden. Az çaba harcamadı. Ricasına bakılırsa pek önemli görünen birkaç satır daha:

allerding noch nicht im Atelier, sondern beschäftigt mit Zahlen und Statistiken. Die Arbeit wird nicht leicht sein, kommt.

Ich nehme Ihre Idee sehr aus d. Hand. Es war schon eine Leistung. Nur noch ein paar Seiten. Ich nehme Ihnen nach, sehr wichtig zu sein scheinen.

Montag geschrieben
am 2. 6. 1924
gestorben 3. 6. 1924

DİPNOTLAR

No: 1

Mektup; 1 çift yaprak, 23,8 x 14,4 cm. mürekkepli kalemle yazılmış dört sayfa; Ottla ve Kafka'nın kurşunkalemle eklemeleri.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı mektubun içeriğinden yola çıkılarak saptandı ("... çünkü sanatoryumda 12 gün gibi bir süre kalacağından söz ediliyordu, 12 gün de yaklaşık bugün sona eriyor"). 6 Temmuz 1922'de Oskar Baum'a yazılan bir mektupta da (Br. 94) şu sözler yer alıyor: "... on dördünde ikindi üzeri Plana'dan bir telgraf aldım... Hemen Prag'a gittim. aynı akşam babam ameliyat edildi..."; 24 Temmuz 1922'de Robert Klopstock'a yazılan bir mektupta da (Br. 398) şu satırlara yer veriliyor: "Babam ameliyat edildi... dokuz gün önce..."

- 1) *Oula*: (Ottlie, 1892-1943), Kafka'nın en küçük kız kardeşi; evlilik soyadı: Davidová.
- 2) *Věra*: (d. 1921), Ottla'nın en büyük kızı; ilk evliliğinde Projsová, ikinci evliliğinde ise Saudková soyadını aldı; gazeteci, çevirmen ve redaktör; şu sıra Prag'da yaşıyor.
- 3) *Paylayıp azarlayarak uzaklaştıracığı çocuklara*; Kafka, Plana'dan yazıp Felix Weltsch'e ve Max Brod'a yolladığı mektupların birçoğunda kaldığı odanın pencereleri altında oynayan çocukların gürültüsünden yakınır. Bu arada Ottla'nın iki kez işe el koyarak çocukların şamatasından kendisini kurtardığını söyler: "Şu anda Ottla bana gelerek (oysa ben kendisinden istememiştim bunu, gürültüye dikkatini çekmiş değildim, kaldı ki aşağıda, avludaki mutfakta gürültüyü işitmesi pek olası değildi) çocukları pencerelerin altından uzaklaştırdığım onların da –uslu çocuklardan bir grupmuş– hemen söz dinleyip gittiklerini söyledi." (BRK 11, 387) – "Sabah 3.48, çocuklar, [ekleme] Ottla sonradan kovup uzaklaştırdı hepsini; şimdiden çıkıp geldiler, şaşılacak güzellikteki dükkü günden sonra erkenden damladılar, ilkin yalnızca ikisi, çocukların kullandığı bir el arabasıyla, ama yeter bu kadarı!" (BRK 11, 394).
- 4) *Genel sekreter*: Kafka 122/1922 no'lu 14 Şubat 1922 tarihli kararlar Prag'daki Bohemya İşçi-Kaza Sigortası Kurumu'nun genel sekreterliğine getirilmişti (bkz. Vykaz Sluzby - LA PNP, FK, 2 no'lu dosyada saklı hizmet çizelgesi 11).
- 5) *Elli*: (Gabriele, 1889-194); Kafka'nın üç kız kardeşinden en büyüğü; evlilik soyadı: Hermann.
- 6) *Brunshaupten*: Baltık Denizi kıyısındaki Mecklenburg'ta yaz kaphıcalarının bulunduğu yer; bugün Kühlungsborn'un ilçesi; Elli 1922'de ailesiyle burada yaz iznini geçirmişti.

- 7) *Ewer*: Berlin'deki Ewer Kitabevi: Kafka'nın uzun bir zamandan beri bu kitabeviyle ilişkisi vardı, bkz. örneğin 1921 Şubat'ında Matliary'den Ottla'ya yolladığı mektup (O. 108).
- 8) *Gerti'yi okula yollamıyorsunuz*: Kafka kız kardeşi Elli'nin çocukları Felix'in (d. 1911) 1921, Gerti'nin (d. 1912) 1922 yılında Hellerau'da yeni açılan uluslararası Jaques-Dalcroze Okulu'na yollamasını coşkuyla savunmuştu. Salt öğrenime dayalı okulların tersine Batı Avrupa modelini benimsemiş, beden eğitimi temel alan bir eğitimin izlendiği bu eğitim kurumunda ilk zamanlar İngiliz uzman A. S. Neill çalışmaktaydı (bkz. BH 1, 456-457). Kafka, Felix'in okul çağına geldiği 1921 yılında kız kardeşiyle pedagojik sorunlar üzerinde bir hayli yazışmış, bu arada Swift'in anne ve babaların çocuk eğitimine ilişkin görüş ve düşüncelerinden söz etmiş, ama kız kardeşini ne o zaman, ne ondan bir yıl sonra çocuklarını söz konusu okula göndermeye razı edebilmişti.
- 9) *Bu gerçekten çok güzel bir fikir*: Kafka'nın eklemesi.

No: 2

Kartpostal; 14 x 19 cm; alıcıyla (Hermann Kafka, Prag, Staroměstské náměstí 6/111, Tschechoslowakei) yollayıcının (Dr. Kafka, Moritz Hermann'ın yanında; Berlin-Steglitz, Miquel Caddesi 8) adresi de içinde, her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Üzerindeki pullar çıkarılıp alınmış. Postane damgasının yanına anlaşılan annenin el yazısıyla eklenen Berlin-Steglitz notu.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı postanenin 9.10 tarihli damgasından anlaşılmakta; bu tarih, Kafka'nın kartın başındaki *cuma* yazısına uygun düşmekte.

- 1) *Bir mektup... Yani sizin cumartesi yolladığınız*: 13 Ekim 1923 tarihli mektup.
- 2) *Para da var mıydı yoksa?*: Kafka, 1923 Ekim ortasında Berlin'de maddi güçlüklerle karşılaşmıştı. Bu karttan üç gün önce şöyle yazdı Ottla'ya: "... lütfen bana para yollamalarının bir yoluna bak, yanımdaki para fazla değildi, annemin elinde avucunda da bir şey yoktu o zaman. Ekim için bana önceden bir şey veremedi, ben de burada ne kadar kalacağımı bilmiyordum, ama annem söz verdi. 1 Ekim'den başlayarak her mektupta bana biraz para yollayacaktı. Şimdiye kadar bunu sık sık hatırlattım kendisine, ama gelen bir şey yok, bugün ayın on altısı, bu ay evden aldığımı bütün para 70 K; kurumdan kendile-

rine para yollamadılar mı acaba? Yoksa içinde parayla yollanan bir mektup yolda kayıp mı oldu? Beni bu şekilde terbiye etmek, çalışıp para kazanmaya yöneltmek mi yoksa niyetleri..." (O. 140-141).

- 3) *Bayan Gross*: Kafka'nın yazılarında ve Kafka literatüründe ilk kez burada karşılaşılan bir isim. Berlin'de kaldığı süre Kafka gerek Bayan Gross'tan, gerek kocasından birçok defa para aldı (ayrıca krş. No: 8); 1923 yılının Ekim ve Kasım aylarında para aldığını kesinlikle kanıtlayabiliyoruz. Kafka İşçi-Kaza Sigortası Kurumu'ndan aldığı emekli maaşını evdekiler üzerinden Berlin'e yollatıyordu. Böyle bir yöntemle başvurmamasının nedenlerini sonradan kurumun müdürü Dr. Bedrich Odstrcil'e 20 Aralık 1923'te yazdığı bir mektupta açıklar: "Benim burada kalmama kurumun izin vermesini, ayrıca emekli maaşımın bundan böyle anne ve babamın adresine yollanmasını saygılarımla rica ederim... İzninizle şunu belirtiyim ki, maaşımın tarafıma bir başka türlü yollanması beni maddi zarara uğratacak, olanaklarımın kısıtlılığı düşünüldürse en ufak parasal bir kayıp da hayli belirgin olarak kendini hissettirecektir. Maaşımın bir başka türlü havalesinde bundan zarar göreceğim olmamın nedeni, havale edilen paranın bana burada Mark üzerinden ödenecek olması ve böyle bir durumda kurdan kaynaklanan kaybı ve yapılacak işlemin getireceği masrafı sineye çekmemin gerekeceğidir. Mark üzerinden değilse, ödeme Çekoslovak Kronu üzerinden yapılacak, o zaman da bunun doğuracağı masraf daha büyük olacaktır. Oysa para evdekilere havale edildiğinde onlar bir yolunu bulup bu parayı bana masrafsız, bazen iki aylık bir arada, diyelim Almanya'ya gelecek bir tanıdıkla yollayacaklardır. Maaşımın anne ve babamın adresine havalesi durumunda da henüz hayatta olduğuma ilişkin gereken belgeyi kuruma kuşkusuz yine yollayacağım. Bu belgenin şekli ve zamanı konusunda bana bilgi verilmesini rica eder, hazırlayacağım belgeyi doğrudan kuruma yollayacağımı bildiririm." – Gross çiftinin Lise Kaznelson gibi (krş. No: 9, dipnot 7) emekli maaşını Kafka'ya veren aracı kişiler arasında olduğu varsayımı haklı nedene dayanmaktadır. Söz konusu maaş o zamanlar 1.000 K kadardı. Emekli maaşının 1.000 K olduğunu Kafka'nın kendisi belirtir (krş. No: 3); bu da onun Bayan Gross'tan aldığını söylediği miktara uymaktadır.

- 4) *Bayan Gross'un sanatoryumu*: Bayan Gross'un Berlin'de bir sanatoryum işlettiği saptanamamış. bilgi için yetkili mercilere yapılan başvurulardan bir sonuç alınamamıştır. Belki de Kafka "sanatoryum" sözünü latife olsun diye kullandı. Öte yandan, Hermann Gross adında bir banka memurunun Berlin-Steglitz'te, Kafka'ya hemen yakın bir yerde, Miquel Caddesi 10 numarada oturmuş olması ilginçtir.

No: 3

1 çift yaprak: bir de tek yaprak, 22 x 14 cm, mürekkepli kalemle yazılı altı sayfa.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı içeriğinden yola koyularak belirlendi.

Kafka Brod'a yolladığı 5 Kasım 1923 tarihli mektupta, annesine "bir süre önce" yazdığını belirtir: "Ne var ki, anneme bir süre önce senin Berlin'e geleceğini yazmıştım, şimdi bunun gerçekleşmeyeceğini bildirmem gerekiyor..." (BRK 11, 443). Yine Brod'a yazılıp 2 Kasım 1923'te Prag'a gelen bir mektup da yaklaşık aynı tarihte. Ekim sonunda ya da Kasım başında yazılmış olabilir.

- 1) *Dobrichowitz*: (Dobrichovice): Prag yakınında bir tatil yeri. Mayıs başında söz konusu yerde birkaç gün kalıp dinlenen Kafka buradan Milena'ya iki kart yazdı (M, 317-318).
- 2) *15 Kasım'da başka bir eve taşınyorum*: Bunun için krş. 2 Kasım 1923'te Brod'a yazılan mektupta bir bölüm: "Hem bugün kafam da pek yerinde değil, çok büyük bir olay beni zihnen hayli yordu, 15 Kasım'da başka bir eve taşınyorum. Öyle görünüyor ki, benim için çok yararlı bir taşınma olacak. Ama ev sahibemin ayın ancak 15'inde öğreneceği bu kararımı arkamdan. omuzlarımın üzerinden bakıp yazdıklarımı okuyan eşyalar arasında sana açıklamaktan korkar gibiyim adeta; ne var ki, en azından eşyalardan kimisi benim tarafımı tutacaktır." (BRK 11, 441).
- 3) *1.000 K emekli maaşı*: Krş. No: 2, dipnot 3.
- 4) *Yaklaşık 1/2 bilyon*: Kafka bir ay önce Brod'a yazdığı 2 Ekim 1923 tarihli mektupta Çekoslovak parasıyla kiralaların artış hızındaki enflasyonist eğilime değinir: "Benim aylığı 28 K'ye tuttuğum oda daha Eylül'de 70 K'yı aştı. Ekim'de de en azından 180 K'yı bulur." (BRK 11, 432).
- 5) *Döşenmiş*: Bunun arkasından gelen sonnigen (güneş gören) sözcüğü sonradan çizilmiş.

- 6) *Bu bakımdan çok daha iyi:* Kasım'ın ikinci yarısında Grunewald Caddesi'ndeki eve taşınan Kafka, Milena'ya yolladığı bir mektupta şöyle yazar: "... taşrada yaşıyorum sanki, bahçe içindeki küçük bir villada; bana öyle geliyor ki, şimdiye kadar hiç daha böyle güzel bir evde oturmadım, burasının da çok geçmeden elimden çıkıp gideceği kesin, benim için fazla güzel çünkü, sonra burası şimdiden Berlin'de oturduğum ikinci ev." (M. 320). Aralık 1923'te de çalıştığı kurumun müdürü Odstrcil'e Çekçe şöyle yazar Kafka: "Bahçe içindeki küçük bir villada oturuyorum, bahçeler içinden yarım saatlik bir yolla grunewald'a gidiliyor buradan, botanik bahçesi de on dakika uzaklıkta; diğer park ve bahçeler de yine oturduğum eve yakın. dışarı çıkınca izlenecek her yol bahçeler arasından geçiyor." (L. 80; FKAS. 320).
- 7) *Ama benim bakım ve hizmetimi üstlenmek için buraya gelmenin hiç gereği yok:* Annesinin Berlin'e gelme isteğine karşı giderek ilerleyen hastalık döneminde takındığı tutum Kafka'nın ailesine karşı karmaşık ilişkisini açığa vurur. Ottla'ya 8 Ekim 1923'te yazdığı bir mektup bu bakımdan ilginçtir: "Bana rahatsızlık verip vermeyeceğinden hiç söz etmeyelim daha iyi. Dünyada her şey bana rahatsızlık verecek olsa bile –iş nerdeyse bu noktaya kadar da geldi sayılır–, sen rahatsızlık vermezsin. Ama senin dışındakilerden –bunu söylemeden duramayacağım– korkum hayli büyük? Senden başkalarının Berlin'de beni ziyaretleri için zaman çok erken, buraya henüz sağlam bir şekilde yerleşmiş değilim, geceler fazlasıyla sallantılı henüz. Sen ne demek istediğimi kesinlikle anlıyorsundur. Bunun seni sevip sevmemle, ziyaretinden hoşlanıp hoşlanmamamla ilgisi yok; nedeni buraya gelecek kişide değil, onu kabul edecek olanda. Bütün bu Berlin işi öylesine nazik bir şey ki, var olan son güçle ele geçirildi ancak, bu da bende büyük bir duyarlılığın oluşmasına yol açtı. Biliyorsun, benim sorunlarımla ilgili olarak evde babamın etkisiyle nasıl bir hava içinde konuşuluyor bazen. Kötü bir niyetten değil, daha çok bir paylaşma duygusundan, anlayışlı davranmaktan, pedagojiden vb. şeylerden kaynaklanıyor, bir kötülük yok ortada, ama işte sevdiğim korktuğum Prag bu. Ne kadar iyi niyetli, ne kadar içtenlikli olsa da benim hakkımda böyle değerlendirmeleri işitmek, Prag'ın kolunun buraya, Berlin'e uzanması gibi geliyor bana; bunlar da beni üzüntüye sokacak, geceleri bana rahat verme-

yecek şeyler. Ne olur söyle bana, bu dediklerimi bütün o iç kartartıcı incelikleriyle anlıyor musun. Bu söylediklerimden sonra Berlin'e gelebilecek misin bilmem..." (O, 137-138) – Ottla, 1923 Kasım sonunda Berlin'e gelerek ağabeyini ziyaret etti. Kafka, 25 Kasım 1923'te Brod'a yazdığı bir mektupta bu ziyaretten söz eder (BRK 11, 444). Annesi ise Berlin'e gelmedi. Triesch'te (Trest) hekimlik yapan dayısı Siefert Löwy 1924 Şubat'ında Berlin'e geldi ve Kafka'yı bir sanatoryumda tedavi görüp dinlenmeye razı etmeye çalıştı. Kafka'nın, sevgilisi Emmy Salveter'den öğrendiğine göre (krş. Kafka'nın 2 Kasım'da Prag'a ulaşan mektubu) Brod'un 9 Kasım'da yapılması öngörülen Berlin ziyareti de gerçekleşmeden kaldı (BRK 11, 443 ve 3 no'lu mektubun tarihlendirilmesine ilişkin baştaki açıklama).

- 8) *Kışlık giysiler*: Brod'un yazılış tarihi olarak Ekim'in 4. haftasını belirlediği Ottla'ya yollanmış bir mektupta, Kafka, kışlık giysilerin evden yollanması için ricada bulunur, ayrıntılı şekilde bu giysilerden söz eder: "Kışlık giysileri bana Max getireceğine göre, buraya geliş tarihini ailevi koşullardan kaynaklanacak bir engel yoksa diğer durumları dikkate alarak rahatlıkla belirleyebilirsin. Gereken giysilerin listesini hemen buraya çıkarıyorum, listeyi anneme ve Froylayn'a ver lütfen... Babam bu işten pek anlamaz..." (O, 144). Ardından mektupta yollanacak çamaşır ve elbiselere ilişkin açıklamalarla uzun bir liste yer alır. Terliklerden söz edilmez; buradan da anlaşılıyor ki, 3. mektup bu mektuptan daha sonra yazılmıştır.
- 9) *Froylayn: Marie Wernerová*: Kafka ailesinin yanında çalışıp evin işlerine bakan Elbeteinitz'li (Tyne nad Labem) Çek Yahudisi kadın.
- 10) *Benim takvimin hiç, ama hiç sesi çıkmadı bugün*: Kafka'nın ortanca kız kardeşi Valli'ye (Valerie Pollak, 1890-1942) yazdığı bir mektuptaki bir bölüm bu sözleri açıklığa kavuşturur: "... onunla, saatle aramda odadaki kimi nesneler gibi bazı özel ilişkiler bulunuyor. Ne var ki, söz konusu nesneler, odadan çıkacağımı ev sahibesine bildirmemden (ya da daha doğrusu ev sahibesinin bunu benden öğrenmek istemesinden) beri bana biraz sırt çeviriyorsa benziyor. en başta da takvim. Onun hikmetli sözlerinden daha önce bir yol bizimkilere yazmıştım. Son zamanda değişti sanki, ya büsbütün içine kapanıyor, diyelim acele bir konuda bir akıl vermesi için kendisine başvurdu, bütün söyle-

diğı reformasyon bayramı, o kadar. Kim bilir, belki derin bir anlamı vardır bu sözün, ama kim onu arayıp da bulacaktır. Bir başka sefer bakıyorsunuz hınzır, alaycı bir tutum takıyor. Örneğin, geçenlerde bir şey okumuş, bununla ilgili olarak parlak, daha doğrusu anlamlı bulduğum bir fikir uyanmıştı kafamda. Öyle ki gidip şu takvim ne diyor sorayım dedim (gün içinde ancak böyle tesadüfi durumlarda yanıtlıyor soruları, öyle kılı kırk yararcasına belli bir saatte gidip bir yaprağını kopardığınız zaman buna yanaşmıyor), verdiği yanıt: "Bazen kör bir tavuk da vb." Yine bir başka sefer kömür faturasıyla çileden çıkmıştım, o zaman da dediğı şu oldu: "Mutluluk ve memnurluk yaşamın sadetidir." Bu sözde alayın yanı sıra aşağılayıcı bir dar görüşlülük de yatıyor kuşkusuz, benim takvim sabırsız kısaca, hele odayan çıkacak olmama hiç katlanamıyor; ama belki de bunun tek nedeni, kendisinden ayrılmamı kolaylaştırmak istemesi, belki evden çıkacağım günün ertesinde takvimde bir yaprak yüzünü gösterecek, benim artık göremeyeceğim bu yaprakta da örneğin "Kesinlikle Tanrının bir takdirdir vb." bir şey yer alacaktır. Yo, insan takvim konusunda bütün düşündüklerini yazıya geçirmemelidir. "O da nihayet bir insan." (Br. 402).

No: 4

Kartpostal; 14 x 9 cm, her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Yanlarında kurşunkalemle eklemeler; mürekkepli kalemle alıcının adresi: *Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 7, 111 posch. Tschechollowakei*. Kafka'nın elinden çıkmış 9 rakamı; kart üzerindeki pullar çıkarılıp alınmış. Yollanan kişinin isminin altında belli ki annesi tarafından Steglitz Kasım yazısı eklenmiş.

- 1) Kafka'nın karta koyduğu 9 numarasından o dönemde anne ve babasına yazdığı mektuplardan bir bölümünün kaybolduğı anlaşılıyor.
- 2) *Bu da kıymetli mektupların*: Krş, No: 2, dipnot 2.
- 3) *Cumadan başlayarak*: Yani 16.11.1923'ten başlayarak. Kafka bundan bir gün önce yeni eve taşınmıştı. Krş, No: 3, 5 ve 6 no'lu mektuplar.
- 4) *İkinci odayı kiraya vermeye bakacağım*: Kafka sonradan bu niyetinden vazgeçmiştir (krş. No: 12).
- 5) *100 milyon hayli üstünde*: 10 Kasım 1923 günü pazar akşamı çıkan *Prager Tagblatt* gazetesine göre Prag'da resmî kur 12 Kc için bir milyar M idi.

No: 5

Kartpostal; 14 x 9 cm, her iki yüzü yollandığı kişinin adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náместí c 6/111 poschodi, Tschechoslowakei) içinde olmak üzere mürekkepli kalemle yazılmış; başında 10 rakamı, üzerinde 18 milyar Marklık pul. Adresin üstüne belli ki annesi tarafından 14/11/1923 tarihi eklenmiş.

Bir tarih içermiyor; ne zaman kaleme alındığı Kafka'nın kartın başındaki *salı* yazısından ve postane damgasındaki 14.11.1923 tarihinden yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Sen, sevgili baba, bunu benden çok daha iyi bileceksin:* Anlaşıldığına göre Kafka anne ve babasının Prag'da kendilerine yollanacak emekli maaşını Çekoslovakya'daki daha kârlı kura göre Marka çevirip kredi mektubu şeklinde Berlin'deki bir bankaya yollayacaklarını ve kendisinin de bankaya uğrayıp parayı alabileceğini düşünmüştü.

No: 6

Kartpostal; 14 x 9 cm, her iki yüzü alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náместí c 6/111 poschodi, Tschechoslowakei) içinde olmak üzere mürekkepli kalemle yazılıp Kafka tarafından 11 numarayla numaralanmış. Üzerinde 18 milyar Marklık pul. Alıcının adresinin altında belli ki annenin kaleminden çıkmış 15/11/1923 tarihi.

Bir tarih içermiyor; ne zaman kaleme alındığı Kafka'nın kartın başındaki *perşembe* yazısı ve postane damgasının 15.11.23 tarihinden yola çıkılarak belirlendi.

- 1) *9 no'lu kartı getirip bana geri verdiler:* Krş. Ottla'ya yazılan 17 Kasım 1923 tarihli mektup: "9 no'lu kart gerçekten geldi." (O, 142).
- 2) *Ottla geliyor demek?:* Ottla 25 Kasım 1923'te Berlin-Steglitz'e geldi (O, 243; ayrıca krş. No: 3, dipnot 7).
- 3) *Pepu:* Hukuk doktoru Josef David (1891-1962); Ottla'nın kocası; 15.7.1920'den beri Ottla ile evli; kendisi Çek ve Hristiyanı. Diğer şeyler arasında Kafka'nın resmî makamlara yolladığı yazıları Çekçeye çevirdi.
- 4) *Froylayn'a:* Krş. No: 3, dipnot 9.
- 5) *Dr. Kral:* Dr. med. Jindřich Kral; Kafkaların aile hekimi.
- 6) *Rapor:* Anlaşılan Berlin'de Kafka'nın ev değiştirirken gereksindiği bir hekim raporu söz konusu. Örneğin, 20 Kasım

1918'de Kafka'nın zatürreye yakalandığına ilişkin bir rapor hazırlayan Dr. Kral eskiden hazırlanmış bir hekim raporunu Froylayn Wernerová aracılığıyla Kafka'ya iletmış olacak.

No: 7

Kartpostal: 14 x 19 cm. alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6/111, Tschezhlowakei) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Kafka tarafından 12 numarayla numaralanmış; üzerinde 36 milyar değerinde pul. Adresin üstünde besbelli Kafka'nın annesinin kaleminden çıkmış 20/11/1923 tarihi.

Bir tarih içermiyor; ne zaman kaleme alındığı Kafka'nın *salı* yazısından ve postanenin 20.11.23 tarihli damgasından yola çıkılarak belirlendi.

- 1) *Hiç değişmeyen posta ücret tarifesini*: 1 Aralık 1923'ten başlayarak Almanya'da üzerinde hangi ulusun parası olduğu belirtilmeyen, 31 Ocak 1928'e kadar geçerli pullar çıkarılmıştı.
- 2) *Şu ya da bu nedenle yine elimden çıkıp gideceğinden*: Krş. No: 3. dipnot 6. 1923 yılı Kasım'ının ikinci yarısında Milena'ya yazılan mektupta nerdeyse buna benzer cümlelerin varlığı (M. 320) mektubun 20 Kasım'a yakın bir tarihte yazıldığını gösteriyor.
- 3) *Dolayısıyla bir para kaybına yol açıyor*: Krş. No: 2, dipnot 2-3.

No: 8

Kartpostal: 14 x 9 cm, alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6/111, Tschechoslowakei) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Kafka tarafından 14 numarayla numaralanmış. Üzerinde 36 milyar M'lık pul. Adresin üstünde belli ki Kafka'nın annesinin kaleminden çıkmış Berlin, 23/2/1924 yazısı (tarih doğru değil).

Kart bir tarihi içermemekte. Ne zaman yazıldığı Kafka'nın kartın başındaki *cuma* yazısından ve postanenin 23.11.23 tarihli damgasından yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Eskileriyle karşılaştırılmayacak kadar*: Krş. No: 3 ve bu mektuptaki 8 no'lu dipnot.
- 2) *Froylayn Bugsch*: Froylayn Irene Bugsch; Matliary'deki sanatoryumun sahiplerinden Alexander Bugsch'un kızı. O da kız kardeşi Margarete gibi, 1921'de Tatra'daki sanatoryumda kaldıkları sırada Franz Kafka ve Klopstock'un edindiği dostlar

arasında bulunuyordu. 1921'de Matliary'den döndükten sonra Kafka'nın Klopstock'e yazdığı mektuplarda Frl. Irene olarak adı geçer.

3) *Bay Gross*: Krş. No: 2, dipnot 3.

No: 9

Kartpostal: 14 x 9 cm, alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké Nameští, c 6/111 poschodi, Tschechoslowakei) da içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Üzerindeki pullardan bazısı çıkarılmış.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı postanenin 19.12.23 tarihli damgasından yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Podol*: Bağlamdaki yeri saptanamadı.
- 2) *Dolfi*: Kim olduğu saptanamadı.
- 3) *Valli (Valerie) Pollak*: Kafka'nın ortanca kız kardeşi (krş. No: 3, dipnot 10). İki İbranili kızla, Valli'nin kızları Marianne (d. 1913) ve Lotte (1914-1931) isimli kızlarının anlatıldığına kuşku yok. Kafka, Lotte'nin İbranice öğreniminde ilerleme kaydedip kaydetmediğini 1923 Kasım'ının ilk yarısında kız kardeşine yazdığı bir mektupta sorar (Br, 463). Ayrıca, Kafka, Lotte'nin 1920'de kurulmuş Yahudi Okulu'na yollanmasını sağladı (BH 1, 567).
- 4) *Pepa*: Çalıştığı Fuchs firmasında imza yetkilisi aşamasına yükseltilen Valli'nin kocası Josef Pollak anlatılmakta.
- 5) *Froylayn*: Krş. No: 3, dipnot 9.
- 6) *Dayr*: Triesch'te (Trest) taşra hekimliği yapan, kimi tatilleri ve izinli olduğu zamanları yanında geçirdiği ve mektupta sözü edilen Prag ziyaretinde Kafka'nın odasında kalan Siegfried Löwy anlatılmakta.
- 7) *Bayan Lise*: Dr. Siegmund Kaznelson'un eşi (krş. No: 12, dipnot 14): Robert'in kız kardeşi ve Felix Weltsch'in kuzeni Lise Kaznelson. Kafka ailesinin yollayacağı paraları yazara ileten aracı kişilerden biri.

No: 10

Kartpostal: 14 x 9 cm, alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké námeští c 6/111 posch.) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılmış. Alıcının adresinin üstünde 27.12.23 tarihi. Ayrıca postanenin 27.12.1923 tarihli, yani perşembe gününün (26.12.1923 tarihi çarşambaya geliyordu) damgası.

- 1) *Bayan Lise*: Krş. No: 9, dipnot 7.
- 2) *Véra'nın mektubu*: Krş. No: 1, dipnot 2.
- 3) *On Şubat'a kadar bir şey gerekli değil*: Krş. No: 9.
- 4) *Yaptığım başvuru*: Kafka'nın 20 Aralık 1923'te İşçi-Kaza Sigortası Kurumu'nun müdürü Dr. Bedřich Odstřil'e yazdığı mektuptan söz edilmekte (krş. No: 2, dipnot 3). Kafka, 1923 Şubat'ı sonunda kız kardeşi Ottla'dan kurumun müdürüne gidip kendisinin Berlin'de kalması gerektiğini açıklamasını, ayrıca kurumun Steglitz'te oturmasına izin vermesi, son olarak da emekli maaşının evdekilerin adresine yollanması için rica da bulunmasını istemişti (O. 145-146). Kurumun isteği üzerine Kafka 20 Aralık'ta bir dilekçe kaleme alarak kurumdan tedavi amacıyla Berlin'de kalması için izin rica etmiş, eniştesi Josef David de dilekçeyi Çekçeye çevirmişti.
- 5) *Dayı*: Krş. No: 9, dipnot 6.

No: 11

Mektup; tek yaprak, 22 x 14,2 cm. her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı içeriğinden yola çıkılarak saptandı ("Bugün kurumdan cevap geldi..."): Dr. Odstřil'in, Kafka'nın 20 Aralık 1923 tarihli dilekçesine cevap oluşturan mektubu LA, PNP, FK'deki arşiv belgelerine göre 31 Aralık 1923'te kaleme alındı (krş. ayrıca L, 81) ve 3 ya da 4 Ocak'ta Prag'dan yollandı; buna göre 3 ya da 4 Ocak'ta Berlin'e gelmiş olabilir. Mektubu alan Kafka, Ottla'dan biri İşçi-Kaza Sigortası Kurumu Müdürlüğü'ne, biri de Dr. Odstřil olmak üzere iki teşekkür yazısı içeren bir mektup yollayarak her zamanki gibi kocası Josef David'in lütfen mektubu Çekçeye çevirmesini rica etti (O. 147-151), Çekçeye çevrilmiş iki yazıyı 8 Ocak 1924'te Berlin'den gereken yerlere postaladı.

- 1) *10 Şubat'tan önce*: Krş. No: 9 ve 10.
- 2) *Senin ameliyat öncesi*: Kafka'nın annesi bir yıl önce, bir olasılıkla 1923 yılının Ocak ayında ağır bir ameliyat geçirmişti.
- 3) *Kurumdan cevap mektubu*: Sigorta kurumunun müdürü, Kafka'nın 20 Aralık 1923 tarihli dilekçesini 31 Aralık'ta cevapladı:

"Bay Dr. Jur. Franz Kafka, Bohemya'nın Prag kentindeki İşçi-Kaza Sigortası Kurumu'nda emekli genel sekreter, halen Berlin-Steglitz'te oturmakta.

Bu ayın 20'sinde yolladığınız mektupla ilgili olarak, maaşınızın doğruca anne ve babanıza yollanması isteğinizin memnurlukla yerine getirileceğini bildiririz: bunun için anne ve babanızı yetkili kıldığınıza ilişkin çok basit bir açıklamayı kuruma yollamanız yeterli olacaktır.

Ayrıca hayatta olduğunuza ilişkin her ay, ama isterseniz birçok ay için düzenlenip oradaki polis makamlarınca onaylanacak bir belgeyi, üzerinde emekli maaşınızın size havale edilmesini istediğiniz ayın birinci gününün ya da onu izleyecek günlerden birinin tarihi yazılı olarak lütfen kuruma yollayınız. Aynı zamanda sağlık durumunuzun önümüzdeki yılda olabileceğince iyileşmesini, şimdi kalmakta olduğunuz yerin size gerçekten ve sürekli yararlı olmasını dileriz.

Prag, 31 Aralık 1923.

Müdür: İmza"

- 4) *İki küçük yazı*: Her yazının içeriği Kafka'nın Ottla'ya yazdığı mektupta bulunuyor (O. 152-153). Binder ve Wagenbach'ın 1 Ocak'ta yazıldığını kabul ettikleri mektubun tarihini şimdi biraz daha eksiksiz 3-4 Ocak olarak belirleyebilmekteyiz.
- 5) *Pepa*: Krş. No: 6, dipnot 3.
- 6) *Yahudi kadın derneğiyle*: Prag'daki Yahudi derneklerinden biri olarak 1912'de kurulan (krş. örneğin BH 1, 69) Yahudi Kadın Derneği. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dar zamanda Almanya'daki yoksullar ve yetimlere hediye paketleri yolluyordu. 1924 yılının başında Max Brod'a yazdığı bir mektupta Kafka muhtaç birkaç kişinin adresini kız kardeşi Elli'ye gönderdiğini belirtir (BRK, 11, 451).
- 7) *Sizin reçeteler de az paraya bakmıyor*: Kafka'nın söz konusu paketçiklerden biriyle ilgili benzer bir sözünü Max Brod yaşamöyküsel monografisinde okuyuculara sunar: "Önümüzde duruyordu ölesiye ciddi, ne bir tabletçik çikolatanın, ne bir elmanın, ne de buna benzer bir şeyin en ufak bir gülümsemesi var yüzünde, sanki şöyle diyordu: Al sana irmik, pirinç, un, şeker, çay ve kahve, birkaç gün daha yaşamaya bak bunlarla, sonra da gerekeni yap ve öl, senin için elimizden gelen bu." (Bi, 176).
- 8) *Dayının*: Krş. No: 9, dipnot 6.
- 9) *Meran*: Kafka, tedavi amacıyla 1920 Nisan'ından 1920 Hazi-
ran'ına kadar burada kalmıştı.

No: 12

Mektup; tek yaprak, 28,5 x 22 cm. her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı içeriğinden yola koyularak ("... çeviriler için çok teşekkür..." , krş. No: 11, dipnot 4 ve Ottla'ya yazılan mektupta (O, 152) besbelli kısa bir zaman sonrasına rastlayan Fini'nin Ottla'yla karıştırılmasına ilişkin açıklamaya dayanılarak saptanmaya çalışıldı. Ottla'ya yollanan mektubun yazılış tarihinin saptanması konusunda krş. No: 11, dipnot 4).

- 1) *D: Dora Diamant*; Kafka'nın yaşamının son aylarındaki hayat arkadaşı.
- 2) *Berlin'deki yabancıların sefaleti*: Bir olasılıkla Hella Rohm'un (Berlin) Prager Tagblatt gazetesinin 297. sayısında (21 Aralık 1923, s. 3) çıkan "Berlin'de zavallı yabancılar" başlıklı yazısı.
- 3) *Metroyla yolculuklardaki ucuzluk haberi*: Krş. No: 10.
- 4) *Dayı*: Krş. No: 9, dipnot 6.
- 5) *Odalardan birinin kiraya verilmesi*: Krş. No: 4.
- 6) *Sizin ziyaretiniz*: Kafka'nın anne ve babasının Berlin ziyaret düşüncesi gerçekleşmedi (krş. No: 3, dipnot 7).
- 7) *Froylayna*: Krş. No: 3, dipnot 9.
- 8) *Reform Dergisi*: Warnsdorf'taki fizyoterapi derneğinin bu yayın organı 1897'den beri yayınlanmaktaydı. Kafka 1911'de "Fizyoterapinin havarisi" sayılan Warnsdorf'lu fabrikatör Moritz'i tanımış, bu kişinin tedavi yönetimine hayranlık duymuş ve Schnitzer'in çıkardığı dergiyi sipariş etmişti (Bi. 97). Dergiyi daha sonra kız kardeşine (O, 72) ve Robert Klopstock'a da (Br. 387) yolladı.
- 9) *Çeviriler*: Krş. No: 11 dipnot 4.
- 10) *Odanın yeni kiracısıyla*: Siefried Dayı anlatılmakta, krş. No: 9, dipnot 6.
- 11) *Pepa*: Josef David (krş. No: 6, dipnot 3); spora çok meraklıydı; anlaşılan Siefried Löwy ona bir spor giysisi, daha önce de Véra'ya resimli bir kitap armağan etmişti.
- 12) *Véra*: Krş. No: 1, dipnot 2.
- 13) *Mum kalıntıları üzerinde*: Kafka, 1924 Ocak başında mum kalıntılarından bir kez daha söz eder: "Yemek pişirmek çok kolay, yılbaşı öncesi ve sonrasında ispiroto bulmak olanaksızdı, yine de yemek yerken az kalsın ağzımı yakıyordum, yemeği mum kalıntıları üzerinde ısıtmıştım." (O, 153-154).

- 14) *Karısıyla Dr. Siegmund Kaznelson*: (1892-1959), 1913-1918 arasında "Selbstwehr" dergisini çıkardı; Bayan Lise'nin kocası, krş. No: 9, dipnot 7.
- 15) *Fini'yi seninle karıştırdı*: Kafka'nın Ottla'ya yazdığı bir mektupta daha önce şu cümle yer almakta: "Fini'ye gelince, resme bakar bakmaz D. doğru bir şey söyleyerek senin resimde pek tanınacak gibi olmadığını açıkladı." Fini, David ailesinde hizmetçi olarak çalışıyor, ailenin çocuklarına bakıyordu.
- 16) *Klopstock*: Robert Klopstock (1899-1972); tıp öğrencisi; daha sonra doktor. Kafka tedavi amacıyla Tatra'da bulunurken tanıdı kendisini; Kafka'nın dostu, hastalığının kötüye gittiği günlerde Kafka'ya baktı.

No: 13

Mektup; 1 çift yaprak, 22 x 14,2 cm, mürekkepli kalemle yazılı üç sayfa.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı içeriğinden yola çıkılarak saptandı ("Ama benim şu sıra biraz daha güneşe çıkmam, bu arada Steglitz'e veda etmem gerekiyor."). 28 Ocak 1924'te Felix Weltsch'e ve Lise Kaznelson'a yolladığı tarihsiz bir kartta (Br, 476) 1 Şubat'tan başlayarak adresinin şu şekilde değişeceğini bildirir: "Berlin-Zehlendorf, Heidestrasse 25-26, Bayan Dr. Busse'nin yanında." Krş. ayrıca dipnot 10.

- 1) *Max*: Max Brod'un yaşamöyküsünde de (Bi, 177) değindiği bir ziyaret söz konusu olabilir. Berlin'den Prag'a dönen Brod'un Kafka'nın sağlık durumunun ciddi olarak bozulduğuna Siefried Dayı'nın dikkatini çektiği anlaşıyor (krş. No: 16, dipnot 1).
- 2) *Carl*: Karl Hermann; Elli'nin kocası (krş. No: 1, dipnot 13).
- 3) *Věra'nın... Gerti'nin*: Krş. 1, dipnot 2 ve 21.
- 4) *Elmaların hayli ağırlığına dayanamamış olacaklar*: Bunun arkasından tek tek çizilmiş, bazıları dışında okunacak durumda olmayan 27 sözcük gelmekte.
- 5) *Yakında kavuşacağım yün hırka*: Krş. No: 14, dipnot 18 ve 19.
- 6) *Kurum... bir polis onayı istiyor*: Krş. No: 11, dipnot 3. İşçi-Kaza Sigortası Kurumu Müdürlüğü 18 Ocak 1924'te yolladığı bir yazıyla Kafka ailesini, oğullarının emekli maaşının kendilerine havale edilebilmesi için gerekli formaliteleri yerine getirmeye çağırmakta.
- 7) *Froylayn*: Krş. No: 9, dipnot 6.

- 8) *Dayı*: Krş. No: 9, dipnot 6.
- 9) *Steglitz'e veda etmek*: Steglitz'den ayrılma gönüllü gerçekleşen bir olay değildi. Max Brod'a yolladığı bir mektupta (Brod mektubun yazılış tarihini 1924 Ocak ayının ortası olarak saptar) Kafka şöyle der: "... bizim olağanüstü güzellikteki evimizden 1 Şubat'ta kirayı ödeyecek gücü olmayan zavallı yabancılar olarak kapı dışarı edilmemiz." (BRK, II, 450) 26 Ocak 1924'te ise Robert Klopstock'a şöyle yazar: "Şu anda ev sıkıntısı çekiyoruz; evle dolup taşıyor ortalık, ama güzelleri geçip gidiyor önümüzden, yanlarına varılacak gibi değil, geri kalanları ise işe yaramaz." (Br. 474) 28 Ocak'ta da Felix Weltsch'e şöyle yazar: "Belki ölmüş bir yazarın, sağlığında en azından benden nefret edeceği kesin Dr. Carl Busse'nin evine taşınmam doğru değil... Yine de yapıyorum bunu, dünyanın her tarafı tehlikelerle dolup taşıyor, bilinmeyen tehlikeler karanlığından şimdi bu özel tehlike de buyurup gelebilir. Sonra, ne tuhafsa böyle bir durumda bile belli bir sıla özlemi insanı yakalıyor, evi büyüleyici bir yere dönüştürüyor gözümde. Ne var ki bunun da tek nedeni, şimdiye kadar oturduğum güzelim evden kirayı ödeyecek parası olmayan bir yabancı olarak kapı dışarı edilmem." (Br. 475).

No: 14

Mektup: 1 çift yaprak, 22 x 14,2 cm, dört sayfanın dördü de mürekkepli kalemle yazılmış.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı içerikten yola çıkılarak saptandı ("Salıdan beri yeni evdeyiz"). Kafka 1 Şubat 1924 cuma günü öğleden sonra oturduğu evden yeni bir eve taşındı (krş. No: 13); dolayısıyla, mektubun ertesi hafta içinde yazılmış olması gerekiyor.

- 1) *Dayımın*: Krş. No: 9, dipnot 6.
- 2) *Taşınma*: Krş. No: 13, dipnot 10 ve Kafka'nın Ludwig Hardt'a yazdığı mektupta Berlin'deki dinletisine gelemeyeceği için özür dilediği yer: "Nedeni yalnızca benimkisi gibi büyük ev yaşamının bütün o ıvır zıvırıyla bugün öğleden sonra evden taşınmam değil (taşınma işi Froylayn R. F.'nin sevimli yardımıyla kolay gerçekleşti), en başta hasta olmamdı..." (Br. 476).
- 3) *Sen ve dayım gelecek olursanız*: Krş. No: 3, dipnot 7.
- 4) *Leitmeritz*: Hastalığının giderek kötüleştiği ve maddi bakımdan sıkıntılı günler geçirdiği dönemde Kafka kendine otura-

cağı yeni bir ev aramaya koyulmuş, yengesi Karolina'nın yaşadığı Leitmeritz (Litomerice) kentinde belli ki böyle bir eve kavuşacağını düşünmüştü. Erken yaşta, 1886'da ölen amcası Heinrich Kafka'nın eşi Karolina Yenge sonradan Siegmund Kohn'la yeni bir evlilik yapmıştı. Kafka'nın pek sevdiği biriydi Karolina Yenge: sık sık, özellikle Leitmeritz bölge mahkemesinde işi olduğu zamanlar yengesini ziyaret etmişti. (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Anthon D. Norbert'in "Kafka'nın Leitmeritz'deki Akrabası" başlıklı yazısı; çıktığı yer: Germanic notes, 1975, s. 62-63).

- 5) *Skalitz*: (Skalice), Leitmeritz'in 3 km kuzeydoğusundaki bir köy.
- 6) *Hardt*: Ludwig Hardt; münşit, "pek çok bakımdan kendisine hayranlık duyulacak, pek çok bakımdan hayli sempatik biri." (Br. 360). Kafka. 1921 Ekim'inde Prag'da kendisiyle görüşüp konuşmuş (Br. 358-360), ona Hebbel'in "Schatzkästlein" isimli yapıtını armağan etmişti (BH 1, 557). 1924 Şubat'ında Prag'dan yolladığı telgraftan sonra Kafka 1924 Şubat başında Hardt'a iki ayrı mektup yazarak Berlin'deki dinleti saatinde bulunamayacağı için ondan özür diledi, kendisinin yerine dinleti saatine Dora Diamant'ın geleceğini bildirdi ve Hardt'ı Berlin-Zehlendorf'a davet etti (Br. 476-477). Ludwig Hardt yaşamının son yılı olan 1947'de Kafka'yla ilgili bir anı yazısı kaleme aldı.
- 7) *Yün hırka*: Krş. No: 13, 18 ve 19.
- 8) *Froylayn*: Krş. No: 3, dipnot 9.
- 9) *Kurumdan*: Krş. No: 13, dipnot 7.

No: 15

Kart; 15,5 x 10,5 cm; alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staromestské náměstí c 6/111 posch., Tschechoslowakei) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı; üzerinde 15 lik pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı üzerindeki 12.2.24 tarihli postane damgasına dayanılarak saptandı.

- 1) *Pek yakında da gözüümü karartıp verandaya çıkacağım*: Krş. Robert Klopstock'a yazılan ve Brod'un kaleme alındığı tarih olarak 1924 Mart'ını belirlediği mektup: "Ayrıca verandada koltuğa uzanıp güneşin beni ve yanı başımdaki kayın ağacını doğal bir hayatı yaşamak üzere uyandırmak gibi güçlük dere-

- cesi birbirinden öylesine farklı iki eylemi nasıl gerçekleştirmeye çalıştığını izlemek yine de çok güzel bir şey – bu arada kayın ağacı benden öne geçmişe benziyor." (Br, 478).
- 2) *Dayımdan*: Siegfried Löwy o sırada aileyi ziyaret için Prag'da bulunuyordu (krş. No: 9, dipnot 6). çok geçmeden de Kafka'nın tedavi amacıyla bir sanatoryuma yatmasını sağlamak için Prag'dan kalkıp Berlin'e gitti. Krş. No: 16-18.
 - 3) *Polisten onay belgesini*: Krş. No: 11, dipnot 3.
 - 4) *Paketleri lütfen*: Dora Diamant'ın mektuba eklediği sözler.

No: 16

Kart: 14 x 9 cm; alıcının adresi de (Herrn Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6/111 posch., Tschechoslowakei) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılmış, üzerine 15 feniklik pul yapıştırılmış.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı Kafka'nın kartın başında ki *çarşamba akşamı* yazısından ve postanenin 20.2.1924 tarihli (perşembe) günkü damgasından yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Siegfried dayının yolladığı kartı aldım*: Kafka'mn sağlık durumu giderek kötüleştiği için telaşa kapılan ailesi ve Max Brod Kafka'nın dayısı hekim Dr. Siegfried Löwy'yi durum konusunda bilgilendirmiş, bunun üzerine Berlin'e giden Siegfried Dayı da Kafka'nın sağlık durumunun alabildiğine bozulduğunu görmüştü. Kafka, dayısının Berlin'e geleceğini bildirdiği kartına tepkisini burada açığa vurmakta. Krş. ayrıca No: 17.
- 2) *Froylayn'ın mektubu*: Krş. No: 3, dipnot 9.
- 3) *Verandada*: Krş. No: 15, dipnot 1.

No: 17

Manzara kartı: 13,6 x 9 cm; üzerinde *Berlin-Brandenburg Kapısı* yazısıyla Brandenburg kapısının bir resmi; bir yüzü Siegfried Löwy'nin kaleminden çıkmış adres de (Herrn Hermann Kafka, Prag, Staromestké nam. 6, 111 p) içinde olmak üzere bir yüzü mürekkepli kalemle yazılı; üzerindeki pul çıkartılıp alınmış.

- 1) *Perşembe akşamından beri*: 21 Şubat'tan beri.

No: 18

Kart: 14 x 9 cm; alıcının adresi de (Herrn Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6: 111 posch., Tschechoslowakei)

içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Adres üstüne belli ki annesi tarafından 1/3/1924 tarihi eklenmiş; üzerinde 15'lik pul.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı postane damgasının 1.3.1924 tarihine dayanılarak saptandı.

- 1) *Yollayacağınızı söylediğiniz hırka*: Krş. No: 13 ve 14.
- 2) *Dayım*: Krş. No: 16, dipnot 14.
- 3) *O tatlı ev sahibem*: Bayan Dr. Busse; krş. No: 13, dipnot 11 ve No: 14.
- 4) *İnsanın aklını başından alacak kadar pahalı... sanatoryum*: Anlaşılan o tarihte ailesi oğulları Kafka'nın Davos'taki sanatoryuma yatması düşüncesindeydi. Brod'a yazdığı bir mektupta da (BRK 11, 453) Kafka bu sanatoryumun pahalılığından söz eder. Sonunda yazar Güney Avusturya'da, Ortmann dolayındaki Winerwald Sanatoryumu'na yattı. Krş. No: 19, dipnot 6.
- 5) *Güç kararlar*: Kafka bir sanatoryuma yatmasının leh ve aleyhindeki nedenleri, Robert Klopstock'a yolladığı. Brod'un yazılış tarihi olarak 1924 Mart'ını belirlediği bir mektupta sıralar: "Belki –aslında ciddi olarak düşündüğümüz bir şey bu– pek yakında Prag'a geliriz; Viyana'da orman içinde bir sanatoryum söz konusu oldu mu, o zaman kesin bir şey bu. Ben bir sanatoryuma yatmaya karşı direniyorum, bir pansiyonda kalmaya da; ama ateşi düşüremedikten sonra kaç para eder diretmem. 38 derecelik ateş günlük nafakama dönüştü, bütün akşam ve gecenin bir yarısı böyle... Buradan ayrılmak hiç içimden gelmiyor, ama sanatoryum düşüncesine de bütün bütün kapıyı kapayamam. Öyle ya, madem ateşimden dolayı haftalardır evden dışarı ayak atmadım; yatarken kendimi yeterince güçlü hissetmeme karşın şöyle biraz yürüyeyim desem daha ilk adımı atmadan gözümde korkunç büyüyor bu, o zaman yaşıyorken – huzur içinde bir sanatoryuma gömülme düşüncesini kimi zaman hiç de tatsız bulmuyorum. Ama sonra önümüzdeki birkaç sıcak aylık özgürlükten bile olacağımı düşününce, yine keyfimi kaçıran bir şey gözüyle bakıyorum buna. Ne var ki, sabah ve akşamları saatlerce süren öksürük nöbetleri ve hemen her gün balgamla dolan şişecikler – sanatoryum yine ön plana çıkıyor. Ama ardından örneğin yine sanatoryumdaki o korkunç yemek yeme zorunluğu geliyor aklıma." (Br. 477-478).

- 6) *Felix ve Hanne*: Kafka'nın kız kardeşi Elli Hermann'ın birinci ve üçüncü çocukları; Felix için krş. No: 1, dipnot 21: Hanne 1920'de dünyaya geldi.

No: 19

Mektup; tek yaprak; 22,4 x 13,9 cm; her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılmış. Kafka'nın imzasının altında belli ki annesinin kaleminden çıkmış *Franz'ın Zehlendorf'tan 15/3 1924 tarihli mektubu* yazısı.

- 1) *Buna nasıl hırka denir*: Krş. No: 13, 14 ve 18.
- 2) *Pazartesi*: Kafka 17 Mart 1924'te Max Brod'un eşliğinde Berlin'den Prag'a geldi (Bi, 178).
- 3) *Kesinlikle gelmesin Robert*: Kafka, Robert Klopstock'a, Brod'a göre 1924 Mart'ında bir mektup yazarak Berlin'e gelmemesini rica eder: "Sevgili Robert, hayır, gelmek yok, böylesine ölçsüz bir işe girişmek yok, bu olmadan da ileride buluşup görüşeceğiz nasıl olsa, daha bir sessiz, güçsüz kemiklerime daha uygun düşecek bir ortamda gerçekleştireceğiz bunu." (Br, 477). Ancak Klopstock yine de kalkıp gitti Berlin'e. Brod'un bildirdiğine göre (Bi, 178). Robert Klopstock ile Dora Diamant 17 Mart günü Kafka'ya istasyona kadar eşlik ettiler.
- 4) *Froylayn'a*: Krş. No: 3, dipnot 9.
- 5) *Sanırım iki, üç günden fazla sürmeyecek*: Kafka, Prag'da yaklaşık üç hafta kaldı. 5 Nisan 1924 günü yanında Dora Diamant'la Avusturya'nın güneyinde Ortmann Köyü yakınındaki Wienerwald Sanatoryumu'na gitmek üzere yola koyuldu İşçi-Kaza Sigortası Müdürü Dr. Odstreil'e 19 Mart 1924'te yazdığı mektuptan anlaşıldığına göre, tedavi için başlangıçta Davos'a gitmeye karar vermişti (L., 82, FKAS, 322). İtalya, Almanya, Avusturya ve İsveç için geçerli bir pasaport almak üzere doldurulan 27 Mart 1924 tarihli formdan görüldüğü gibi, Davos dışında başka sanatoryumlar da gündemdeydi (SU A, PR, Fasz. Franz Kafka, Sign, K 85416, kart. - No: 7368). Bu konuyla ilgili olarak krş.: Johann Bauer (yani Josef Cernak), "Kafka ve Prag", Stuttgart, 1971, s. 122. Sonunda Siefert Dayı'nın doktorlarından birini tanıdığı Wienerwald Sanatoryumu'nda karar kılındı (krş. No: 21). Sanatoryuma gitmeden Prag'da kaldığı üç hafta boyunca evin işlerine bakan Froylayn Marie Wernerová odasını Kafka'ya bırakmıştı, Kafka'nın odasında ise dayısı kalmaktaydı.

No: 20

Kart: 14 x 9 cm; alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Altstädter Ring, 6, 111 kat) içinde olmak üzere mürekkepli kalemle yazılı. Adresin üstünde belli ki annesinin kaleminden çıkmış Pernitz, Wienerwald yazısı. Üzerinde 900 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 7.4.24 tarihli damgasına dayanılarak belirlendi. Kafka Wienerwald Sanatoryumu'na 5 Nisan 1924'te gitmişti (ayrıca krş. No: 19, dipnot 6).

- 1) *Şimdilik hiçbir şeyi övgü konusu yapmayacağım*: Daha sonra, 20 Nisan 1924'te Brod'a yazdığı bir mektupta sanatoryumu şu sözlerle betimler: "... Viyana ormanı içindeki o sevimsiz, bunaltıcı sanatoryumdan." (BRK II, 454).
- 2) *Eh, şimdi yapılacak şey bekleyip görmek ileride olacakları*: Kafka, durumu anne ve babasına olumlu bir ışık altında göstermeye her zaman çaba harcamıştır. Aynı gün Robert Klopstock'a yazdığı yaklaşık aynı içerikteki, ancak biraz daha ayrıntılara yer veren, öte yandan daha kötümser bir dille şöyle der: "Sevgili Robert, yalnızca tıbbi açıklamalar sana, diğer şeyleri anlatmak çok uzun sürecektir; tıbbi açıklamalar – tek üstünlüğü bu da – sevindirici. Ateşe karşı günde üç defa sıvı halinde Pyramidon – öksürüğe karşı da demopon (ne yazık ki bir işe yaradığı yok) – ve uyuşturucu bonbonlar; yanılmıyorsam demoponun yanı sıra atropin de var. Asıl sorun kuşkusuz gırtlak. Ama kimsenin ağzından kesin bir şey işitemiyor insan, çünkü gırtlak tüberkülozu söz konusu olunca herkes çekingen, kaçamak, durgun bakışlarla bir konuşmaya sığınıyor. Söylenen sadece "arkada şişkinlik", "infiltrasyon", "habis değil"; ne var ki, o pek sinsi ağrılarla birlikte düşünüldü mü, kuşkusuz yeter bu kadar. Bunun dışında odam iyi, çevre güzel, kayırılıp gözetildiğime ilişkin bir şey fark etmedim şimdiye kadar. Pneumothorax'tan söz etmeye sıra gelmedi; ama genel durumun olumsuzluğu karşısında (üzerimde kışlık giysilerle 49 kg geliyorum) nasıl olsa bir önem taşıyor. – Sanatoryumdaki diğer hastalarla konuşup görüştüğüm yok, yatakta yatıyorum hep, ancak fısıltıyla konuşabiliyorum (ne kadar da hızlı ilerledi şu hastalık, Prag'a geldiğim yaklaşık üçüncü günüydü ki ilk kez üstü kapalı duyurdu sesini). Balkondan balkona bir gevezeliktir almış başını gidiyor, şimdilik beni rahatsız ettiği yok." (Br. 479-480).

- 3) *Dora*: Kafka'nın Wienerwald Sanatoryumu'na yatmasının ardından Dora Diamant kısa bir süre Viyana'da kalmış, ancak daha sonra sanatoryuma gelip Kafka'yı ziyaret etmişti.
- 4) *Permitz*: Viyana'nın yaklaşık 40 km güneybatısında, Wienerwald Sanatoryumu'na yakın bir ilçe.

No: 21

Kart: 14 x 9 cm; alıcının adresi (Hermann Kafka, Prag, Altstadtter Ring, 6, III kat) Kafta'nın kendi el yazısıyla alıcının adresi: (Hermann Kafka, Prag, Altstadtter Ring 6, III kat) Dora Diamant'ın el yazısıyla da yollayıcının adresi (Sanatorium Wienerwald, Ortman, Güney Avusturya, Dr. Kafka) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılmış, 2 numarayla numaralanmış. Yollayıcı adresinin üst başına besbelli annesi tarafından 9/4/1924 tarihi eklenmiş. Üzerinde 1.500 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı postanenin 9.4.24 tarihli damgasına dayanılarak saptandı.

- 1) *Öte yandan pek çok paraya bakacağı kuşkusuz*: Benzer bir sözle Kafka aynı gün Brod'a yazdığı bir mektupta yer verir: "... paraya, duruma göre müthiş paraya bakıyor, Josefine'nin biraz yardım elini uzatması gerek, başka türlü olacak gibi değil... Bana gelince, anlaşılan gırtlakta sorun. Daha yanımda..." (BRK II, 453).
- 2) *Dayımın bir tanıdığı olan doktor*: Anlaşıldığına göre, Dr. Arthur Baer ile sanatoryumun sahibi olan Dr. Hugo Kraus söz konusu (krş. RH, 100-102). Kafka'nın Wienerwald Sanatoryumu'na kabulünü, hemşerisi Siegfried Dayı'ya ücrette bir indirim yapılacağı, ayrıca tedavi sürecinde Kafka'nın kayırılıp gözetileceği sözünü veren Dr. Kraus sağlamış olabilir. Ne var ki, Kafka sanatoryuma yatışının üçüncü günü olan 7 Nisan'da Klopstock'a şöyle yazar: "... kayırılıp gözetildiğime ilişkin bir şey fark etmedim şimdiye kadar." (Br. 480; krş. No: 20, dipnot 2.)
- 3) *Candon bol bol selam*: Dora Diamant'ın eklemesi.

No: 22

Kart: 14 x 9 cm; alıcının adresi de (Hermann Kafka, Prag, Staroměstské náměstí c 6/111 posch.) içinde, her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılmış, pulun üst başında besbelli annesinin kaleminden çıkmış *üçüncü bir kart* yazısı. Üzerinde 1.500 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı mektubun içeriğinden ("Üzgünüm, bugünden başlayarak adresim değişiyor") ve postanenin 10.4.24 tarihli damgasından yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Üniversite kliniği*: Önündeki –*klinik*– sözcüğü çizilmiş.
- 2) *Lazareth Sokağı 18*: Kafka'nın ev numarasında yanlışlığı anlaşıyor; doğrusu, o günlerde Max Brod'a yolladığı bir mektupta yazdığı gibi Lazareth Sokağı 14 olacak (krş. RH, 106). Kafka 10 Nisan 1924'te Prof. Hajek'in kliniğine kabul edilip muayeneden geçirildi (krş. aynı gün kaleme alınan hastalık öyküsünün fotoğrafı, bkz. RH, 111-112). Robert Klopstock'a yazılan, Max Brod'un hatalı olarak yazılış tarihini 13 Nisan 1924 diye saptadığı bir mektupta da şu sözlerle rastlıyoruz: "... Prof. Hajek'in Viyana IX Lazareth Sokağı 14'teki kliniğine yatacağım. Çünkü gırtlakta öylesine bir şişme var ki yemek yiyemiyorum; dediklerine göre sinire alkol enjeksiyonları yapılması gerekiyor, belki bir reseksiyona da başvurulacak. Dolayısıyla, birkaç hafta Viyana'da kalacağım." (Br, 480).
- 3) *Arch. Leopold Ehrmann*: Mimar; Kafka ailesine akraba biri olabilir: beş kardeşiyle Strakonitz yakınındaki Osek'te büyüyen Kafka'nın halası Julie Ehrmann'la evlendi. O dönemde Strakonitz cemaatinin Yahudilere özgü kayıtları Prag devlet arşivinde saklanmadığı için Leopold Ehrmann'ın Kafka ailesiyle olası akrabalık ilişkisini saptamak güç. Leopold Ehrmann Viyana Üniversitesi'nde dermatoloji kliniğinde profesör olan Dr. Salomon Ehrmann'ın bir yeğenydi; anlaşılan Ehrmann'ın ricası üzerine Prof. Hajek'e başvurup Kafka'nın hemen kliniğe yatırılmasını sağlamıştı.
- 4) *Bütün bu işleri yanımda D. olmasaydı yapamazdım*: Dora Diamant, Kafka'ya yaşamının son günlerinde özveriyle yardımdan geri kalmamıştır. Bununla ilgili olarak şöyle yazar Max Brod: "Sanatoryumdan Viyana'ya gidebilmek için elde yalnızca üstü açık bir araba vardı. Yağmur ve rüzgâr eksik değildi. Bütün yolculuk boyunca Dora ayakta dikildi, vücuduyla Kafka'ya siper oldu, havanın olumsuz etkisinden onu korumaya çalıştı." (Bi, 178).
- 5) *Max Brod*: Günlüğüne düştüğü nottan anlaşıldığına göre, Kafka'nın Viyana Üniversitesi Kliniği'ne yattığını aynı gün öğrenmişti: "Kafka'nın 'Wienerwald' Kliniği'nden ayrılmak zorunda kaldığı haberiyle... 10 Nisan'dan o zamana kadarki tüm dehşet verici olaylar doruk noktasına tırmandı. Gırtlak tüber-

külozu tanısı konmuştu Kafka'ya. Alabildiğine korkunç bir kara gün." (Bi, 178).

- 6) *Bir şekilde mümkünse*: Dora Diamant'ın kaleminden çıkmış ekleme.

No: 23

Kart; 14 x 9 cm; bir yüzü mürekkepli kalemle yazılmış; ikinci yüzünde adres: Hermann Kafka, Prag, Staromestké náместí c 6/111 posch. Başlıktan önce Kafka'nın koyduğu 4 rakamı. Adresin yanı başında besbelli annesinin kaleminden çıkmış 11/4/1924 tarihiyle *Klinik Hajek yazısı*. Üzerinde 1.400 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 11.4.24 tarihli damgasından yola çıkılarak saptandı.

No: 24

Kart; 14 x 9 cm; her iki yüzü adres de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náместí c 6/111 posch.) içinde olmak üzere mürekkepli kalemle yazılmış. Başlıktan önce Kafka tarafından konmuş 4 rakamı. Adresin üst tarafında besbelli annesinin kaleminden çıkmış *Hajek Kliniği'nden yazısı*. Üzerinde 1.400 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 12.4.24 tarihli damgasından yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Permitz*: Krş. No: 20, dipnot 4.
- 2) *Bay Hermann az önce geldi*: Dora Diamant'ın mektuba eklediği cümlelerden biri.
- 3) *Bay Hermann*: Karl Hermann, krş. No: 1, dipnot 13.

No: 25

Kart; 14 x 9 cm; adres de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náместí c 6/111 posch.) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılmış. Adresin üst tarafında besbelli annesinin kaleminden çıkmış *Viyana Kliniği Hajek yazısı*. Üzerinde 1.400 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı mektubun içeriğinden ("... dün ziyaret saatinin sonuna doğru Karl'ı birden koridorda görmeyeyim mi.") ve postanenin 13.4.24 tarihli damgasından yola çıkılarak saptandı.

- 1) *Karl'ı birden koridorda görmeyeyim mi*: Krş. No: 24.

- 2) *Günlük R...*: Yağmur sözcüğünü bir mürekkep lekesi tümüyle kapatmış.
- 3) *Dayımın seyahatinin öyle durup dururken*: Daha sonra Kafka Kierling'den yazdığı, Binder ve Wagenbach'a göre 1924'te kaleme alınmış mektupta şöyle der: "Dayımdan dün Venedik'ten yollanmış bir kart aldım, ama uzun zaman sağı solu dolaşmış kartta Allahın günü yağan yağmurdan hiç söz edilmediği gibi tersi söz konusuydu." (O, 154).
- 4) *Dr. W.*: O tarihte Prof. Hajek'in asistanı olan Dr. med. Emil A. Wessely kastedilmiş olabilir. Bayan Rotraut Hackermüller'in bildirdiğine göre, Hajek'in larengoloji kliniğinde Kafka'nın anemnezi bu doktor tarafından kaleme alındı. Ne var ki, Kafka'nın kliniğe kabulünde doğru dürüst bir tıbbi muayeneden geçirilmediği için anne ve babasına yakınması, onların da bu yüzden doktora kızmaları pek olası görünmüyor; kaldı ki anemnezden de (krş. RH, 111-112'de saklı fotokopi) anlaşıldığına göre, kliniğe kabul sırasında Kafka adamakıllı bir muayeneden geçirilmiştir. "Tbe laryngis" tanısını koyan bir klinik doktorunun hastaya ilaç olarak ciklet tavsiye etmesi akıl alacak gibi değildir. Kafka'nın söylemek istediği, belki Wienerwald Sanatoryumu'na gitmeden üç hafta gibi bir süre Prag'da kaldığı zaman gırtlakta hastalık belirtilerinin görülmesi üzerine kendisini muayene eden Prag'daki hekimdi (krş. Klopstock'a yazılan mektup, Br, 480); "... sonra ancak fısıldayarak konuşabiliyorum. ne kadar da çabuk ilerledi hastalık, Prag'a geldiğimden yaklaşık üçüncü günü ilk kez üstü kapalı belli etti kendini." Chytil'in Prag kentine ilişkin 1924 tarihli adres kitabında ismi W. ile başlayan ve Kafka'ların evinin çevresinde pratisyen hekim olarak çalışan birden çok doktor yer almakta.

No: 26

Kart; 14 x 9 cm; adres de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6/111 posch.) içinde olmak üzere her iki yüzü Dora Diamant'ın kurşunkalemle eklediği cümleler dışında mürekkepli kalemle yazılmış. Adresin yanı başında belli ki annesinin kaleminden çıkmış 14/4/1924 tarihi. Kartın üzerinde 1.400 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 15.4.24 tarihli damgasına dayanılarak saptandı.

- 1) *Karl da size onaylayacak bunun doğruluğunu:* Krş. No: 14 ve 25.
- 2) *Franz için yemek pişirmeme izin verdiler:* Dora Diamant'ın karta eklediği bir cümle.

No: 27

Kart: 14 x 9 cm; adres de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6/111 posch.) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Adresin üst tarafında belli ki annesinin kaleminden çıkmış 16/4/1924 tarihi. Kartın üzerinde 1.400 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 16.4.24 tarihli damgasına dayanılarak saptandı.

- 1) *Bol bol su için derim, ben biraz savsakladım bunu:* Yaşamının son haftalarında Kafka'nın susuzluğa karşı trajik savaşının başladığı görülüyor (krş. No: 31 ve 32).
- 2) *Klosterneuburg-Kierling:* Sanatoryumun adresi kartın iki ayrı yerinde bulunuyor.
- 3) *Cumartesi:* Yani 19 Nisan 1924 günü. Ayrıca krş. Brod'a göre 18 Nisan 1924'te Robert Klopstock'a yazılan mektup: "Cumartesi günü büyük bir terslik çıkmazsa Dr. Hoffmann'ın Güney Avusturya'da, Klosterneuburg dolayındaki Kierling Sanatoryumu'na yatacağım." (Br, 481) Klopstock'la el ele veren Dora Diamant, Prof. Hajek Kliniği'ndeki bakımın yetersizliğinden dolayı Kafka'nın evde bakılmak üzere klinikten taburcu edilmesini sağlamış (RH, 112), ne var ki, klinikten alınan Kafka eve değil, Dr. Hoffmann'ın Kierling'teki sanatoryumu'na götürülmüştü.
- 4) *Doktor tedavi için oraya gelecek:* Viyana'dan Kierling'e gelecek Kafka'yı ziyaret eden doktorlar için krş. Bi, 179; RH, 138-140 ve No: 29 ve 32.

No: 28

Kart: 14 x 9 cm; adres de (Hermann Kafka, Prag, Staromestké náměstí c 6/111 posch.) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Adresin üst tarafında belli ki annesinin kaleminden çıkmış 21/4/1924 tarihi. Kartın üzerinde 1.500 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 21.4.24 tarihli damgasına dayanılarak saptandı.

- 1) *Sonunda bir aksilik çıkmadan taşındık sanatoryuma:* Tarih: 19 Nisan 1924, krş. No: 27 ve buna ilişkin dipnot 3.
- 2) *Evden bir haber alamadığı için gücenmiş size:* Krş. 27 no'lu mektubun başı.
- 3) *En candan selamlar. D.:* Kart birinci bölüm Dora, ikinci bölüm Kafka tarafından olmak üzere ilk kez böyle tersinden bir sıralamayla yazılmış.
- 4) *Daha önce kaldığım sanatoryuma:* Ortmann Köyü yanındaki Wienerwald Sanatoryumu, krş. No: 20-22.
- 5) *Hiç de hoş olmayan anıların var oraya ilişkin:* Krş. No: 20, dipnot 1.
- 6) *Doktorlar:* Wienerwald Sanatoryumu'ndaki doktorlar için krş. RH. 100-102.

No: 29

Kart: 14 x 9 cm; adres de (Hermann Kafka, Prag, Altstädter Ring No: 6, III poschodí) içinde olmak üzere her iki yüzü mürekkepli kalemle yazılı. Adresin yanı başında belli ki anne hanımın kaleminden çıkmış 25/4/1924 tarihi. Kartın üzerinde 1.600 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman yazıldığı postanenin 25.4.24 tarihli damgasına dayanılarak saptandı.

- 1) *Franz'ın ne kadar da işine yarayacaktı yastık:* Krş. No: 28.
- 2) *Akciğer hastalıklarına bakan, herkesin övgüsünü kazanmış biri:* Bir olasılıkla 1919'dan beri Viyana Üniversitesi kulak burun boğaz kliniğinde ordinaryüs profesör ve kliniğin direktörü Dr. med. Heinrich Neumann. Baş yardımcısı Otiatrie (kulak hastalıkları) doçenti Dr. med. Oscar Beck idi; ilişki içinde bulunduğu Felix Weltsch'e 3 Mayıs 1924'te yazdığı bir mektubu Max Brod alıntılar: "Dün Froylayn Diamant Kierling'e çağırdı beni. Bay Kafka, özellikle öksürürken gırtlakta çok şiddetli ağrılar hissediyor, bir şey yerken ağrılar öylesine artıyordu ki, yutkunmak neredeyse olanaksızlaşıyordu. Ben, gırtlakta gırtlak kapağının bir bölümünü de tutmuş tüberkülotik bir oluşum saptadım. Böyle bir durumda cerrahi bir girişime asla başvurulamazdı; dolayısıyla nervus laryngeus superior'a alkol enfeksiyonu yaptım. Bugün Froylayn Diamant bana yeniden telefon ederek iğnenin geçici süre olumlu bir etki yaptığını, ama sonra önceki ağrıların aynı şiddetle yeniden ortaya çıktığını bildirdi. Ben de kendisine Bay Dr. Kafka'yı klinikten alıp Prag'a götür-

melerini salık verdim; zaten Profesör Neumann'ının da Kafka'nın yaklaşık üç aylık ömrü kaldığı görüşünde olduğunu açıkladım. Froylayn Diamant benim tavsiyemi kabule yanaşmadı; böyle yapıldı mı, hastalığının ne kadar ciddi olduğunu Bay Dr. Kafka'nın anlayacağından korkuyordu.

Hastanın yakınlarını durumun ciddiyeti konusunda tastamam aydınlatmamızın uygun olacağı kanısındayım. Özverili ve insanı duygulandıracak bir şekilde hasta üzerine titreyen Froylayn Diamant'ın bir uzman topluluğunu Kierling'e çağırma isteğini anlayışla karşılıyorum. Dolayısıyla, Dr. Kafka'nın gerek akciğer, gerek gırtlaktaki hastalığının artık hiçbir uzman hekimin kendisine yardım edemeyeceği bir durumda bulunduğunu, ağrıların yalnızca pantopon ya da morfinle giderilebileceğini ona açıklamaktan kendimi alamadım." (Bi, 179).

- 3) *Felix Weltsch*: Dr. Jur. ve Dr. Phil. Felix Weltsch (1884-1964) Kafka'nın yakın dostları arasındaydı, Kafka'dan bir yıl sonra Altstadt'ta onun gittiği gimnazyuma gitti. Kafka, kendisini 1903'te Brod'un aracılığıyla daha yakından tanıdı. Sonradan Weltsch Prag Üniversitesi'nin kitaplığında memur olarak çalışmaya başladı. özellikle felsefi-dini içerikli kitaplar kaleme aldı.
- 4) *Herhalde bir hale yola koyacağı bazı şeyler olacak*: Bu cümleden sonra çizilmiş yaklaşık dört sözcük yer almakta.

No: 30

Kart; 15,5 x 10,5 cm; alıcının adresi (Hermann Kafka, Prag, Altstädter Ring 6) ve göndericinin adresi (Dr. Franz Kafka, Klosterneuburg-Kierling, Dr. Hoffmann Sanatoryumu, Güney Avusturya) da içinde olmak üzere Dora Diamant tarafından mürekkepli kalemle yazılı. Dora Diamant'ın metni ve Kafka metninin bir bölümü ("Hemen bugün gölgede uzanıp yattım") mürekkepli kalemle, "balkonda" sözcüğüyle başlayan diğer bölüm kurşunkalemle yazılı. Kartın üzerinde 1.400 Avusturya Kronu değerinde pul.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığı yaklaşık içerikten yola çıkılarak saptandı. Kartın 24 Nisan'da yazılan 29 no'lu mektuptan daha sonra kaleme alındığı belli; çünkü Kafka'nın kartta anne ve babasına sevimli, güzel ve olumlu mektupları için teşekkür ettiğini okuyoruz. oysa Dora 25 Nisan tarihli mektupta bu mektubu henüz almadıklarını söylemekte. Klopstock'un Mayıs başında (O.

215) Kierling'e geldiğini saptamakta Binder ve Wagenbach yanılmıyorsa, kartta Klopstock'un sanatoryumda bulunmasından söz edilmesi Mayıs ayında olabilir ancak. Ne var ki, 30 no'lu kartın, Ottla'ya Mektuplar kitabında yer alan (O. 154), Kafka'nın anne ve babasına yolladığı, Binder ve Wagenbach'a göre 1924 Nisan tarihli karttan daha önce yazılmış olması gerekiyor, çünkü 30 no'lu kartta Kafka İtalya'yı dolaşan dayısı Siefried'den henüz hiçbir haber almadığını söylemesine karşılık 117 no'lu kartta dayısının Venedik'ten yolladığı manzara kartından söz etmektedir.

1) *Klopstock*: Krş. No: 12, dipnot 16.

2) *Nerdeyse beş hafta oldu, dolaşıp duruyor*: Krş. No: 25 ve bu karta ilişkin dipnotlardan üçüncüsü.

No: 31

Mektup: 1 çift yaprak, 22 x 4 cm; mürekkepli kalemle yazılmış dört sayfa.

Tarihsiz; ne zaman kaleme alındığını belirlemek güç; ancak metnin içeriğinden yola çıkılarak saptanabildi.

1) *Sevgili, iyi yürekli Klopstock'un mektubu bir yandan...*: Bu sözler Franz (Dora) ile Kafka'nın anne ve babası arasındaki mektuplaşmanın gevşediğini ve bu kitaptaki 30 ve 31 no'lu mektuplar arasındaki zamansal uzaklığı açıklamakta.

2) *Dayı bey, Ottla ve Max*: Siegfried Dayı'nın ve Ottla'nın Kierling'e geldikleri tarih kesin değil. Dora 10 Nisan'da Kafka'nın Wienerwald Sanatoryumu'ndan ayrılışı sırasında yazdığı bir kartta dayı beyin ya da aileden bir başkasının gelip Kafka'yı görmesini rica eder (krş. No: 22). Max Brod 12 Mayıs'ta Kierling'e gelip Kafka'yı ziyaret etti (Bi, 181).

3) *Birlikte yazdığımız, beni işte öylesine sevince boğan mektubunuz için*: Kafka'nın O, 216'ya bakılırsa 17 Mayıs'ta aldığı acele mektup.

4) *İşte böylece içkici yüreğimdakilere döktüm*: Krş. Dora ve Franz'ın 26 Mayıs 1924'te evdekilere birlikte yazdıkları mektup. Dora şöyle der mektupta: "Kafka bir içki içiyor ki sormayın. Birasız ya da şarapsız pek yemek yediği yok Ama öyle ölçüyü kaçırdığı da söylenemez. Haftada bir şişe Tokayer şarabı. o kadar. Elimizin altında üç çeşit şarap var. ağzının tadını gerçekten bilen kimseler gibi bunları sırayla çıkarıyoruz sofraya." (O, 216) Kafka, bu kitapta yer alan 31 no'lu mektuptaki sözlerinden anne ve babasının edinebileceği izlenimde bir dü-

zeltmeye gitmek isteyerek şöyle yazar: "Biradan sonra her seferinde büyük bardaklar içinde masa üzerine getirilip konan suya, ayrıca meyveye özlemim biradan daha az değil." (O. 157).

No: 32

Mektup: 2 çift yaprak; 22 x 14 cm: 1., 3., 5., 6. ve 7. sayfalar mürekkepli kalemle yazılı. Mektubun sonunda Kafka'nın kız kardeşi Ottla'nın notu: Mektup 2.6.1924'te yazıldı, 3.6.1924'te öldü. Ayrıca Ottla'nın kızı Véra Saudková'nın bu bilgiyi doğrulayan notu. Mektup bir tarih içermemekte.

- 1) *Prag'daki birlikteliğimizi*: Kafka, 17 Mart 1924'te Berlin'den dönüp 5 Nisan 1924'te Wienerwald Sanatoryumu'na gidene kadar Prag'da kaldığı kısa süreyi anımsamakta.
- 2) *Yazdığınız gibi*: Belli ki 18 Mayıs 1924 tarihli kart kastedilmekte (krş. No: 31).
- 3) *Bira konusunda ben de kendisine katılıyorum*: Krş. No: 31 ve bu mektuba ilişkin dipnotlarından üçüncüsü.
- 4) *Babam ne zaman beni alıp yüzme havuzuna götürse*: Krş. Konuşma yapraklarından biri (Br. 491; No: 31, dipnot 5) ve Max Brod'un bu konudaki açıklamaları ("Babasının onunla yüzme havuzuna gidişlerinin, tıka basa yemek yiyip bira içişlerinin aklından çıktığı yok. Dora'ya şunları anlatıyor: Küçük bir çocuktum, yüzmeyi bilmiyordum henüz; kendisi de yüzme bilmeyen babamla bazen yüzme havuzunun yüzme bilmeyenler bölümüne gidiyor, her birimizin önünde bir sosisle yarım litre bira, büfenin önünde oturuyorduk. Yüzme havuzunda fazla pahalı olduğundan babam genellikle sosisi yanında getiriyordu." (Bi. 180).
- 5) *Pasaport güçlükleriyle belki babam*: Hermann Kafka'nın Prag emniyet müdürlüğünün arşivinde saklı dosyasında Franz'ın babasının bir dilekçesi bulunmakta, dilekçede ancak 1926 Şubat'ından başlayarak bir pasaport verilmesi istenmektedir; dosyada pasaport için daha eskiden yapılmış bir başvurudan ve pasaport verilmesini önleyecek herhangi bir nedenden söz edilmemektedir krş. SUA PR'deki arşiv (1920-1930), sign. K 611/11, kart no: 1495).
- 6) *Anıstın ortaya çıkan gırtlak hastalığını*: Hajek Kliniği'nde 10 Nisan 1924'te Kafka'ya gırtlak tüberkülozu tanısı kondu. Yaklaşık 20 Nisan'da Brod'a şöyle yazdı Kafka: "Bir yıl gırtlak tü-

- berkülozu olgusunu kabullenmeye göreyim, durumum katlanılır bir nitelik kazanacaktır..." (BRK II, 454).
- 7) *Geçen gün bir profesör gırtlakta önemli ölçüde bir iyileşme saptadı:* Max Brod'un bildirdiğine göre, Prof. Dr. Kurt Tschiasny. "Dora bana anlattı, Profesör Tschiasny (hastalığın son evresinde) gırtlaktaki durumun eskisinden daha iyi görüldüğünü açıkladığında Kafka sevincinden ağlamış, durup durup profesörü kucaklamış, hiçbir zaman yaşamayı ve sağlığına kavuşmayı şimdiki kadar istemediğini söylemiş." (Bi, 182).
 - 8) *Sanatoryumun sahibi:* Dr. med. Hugo Hoffmann; bir mide rahatsızlığından dolayı sanatoryumdaki hastalarla kendisi ilgilenmek istemez, onları asistanlarının bakımına bırakırdı (RH, 126 ve 132).
 - 9) *Çok tatlı biri olan asistan doktorla da:* Kafka, işe yeni başlamış bir hekim olarak sanatoryumun sahibine yardım eden, bu arada Kafka'nın tedavisiyle ilgilenen Dr. Fritz Müller'i kastetmiş olabilir (RH, 132 ve 134).
 - 10) *Benim için buraya gelen uzman hekimleri saymazsak:* Viyana'dan uzman hekim olarak Prof. Dr. Heinrich Neumann ve başasistanı Doç. Dr. Oscar Beck Kierling'e gelip Kafka'yı gördüler. Doç. Beck, Kierling'e gelip Kafka'yı görmelerini sağlayan Felix Weltsch'e 3 Mayıs 1924'te bir mektup yazarak gırtlaklağın tüberküloz sonucu harap olduğunu açıkladı (krş. No: 29, dipnot 3).
 - 11) *Sonra kendisine büyük bir güven duyduğum... genç bir doktor:* Kim olduğu saptanamadı; bu kişinin Doç. Beck olmadığı açık, çünkü Doç. Beck Kafka'dan bir yaş büyüktü.
 - 12) *Mimar Ehrmann:* Krş. No: 22, dipnot 3.
 - 13) *Ve haftada üç kez çıkıp geliyor:* Bu cümle metinde iki ayrı sayfada iki ayrı şekilde geçiyor. Bir diğer cümlemin başlangıç bölümünü içeren ilk şeklini belli ki Kafka beğenmemişti. İkinci, söz konusu birinci şekli düzeltir, tamamlar. Ancak, cümlemin bitiminde Kafka'nın yazmayı sürdürecektir gücü kalmaz, bunun üzerine Dora kalemi elinden alıp yazmaya devam eder.

EDİTÖRLERİN SONSÖZÜ

Kafka'nın ailesine yolladığı, Almanca kaleme alınmış 32 adet mektup ve kartlardan oluşan bir paket Prag'da bir sahafın eline geçeti. Hemen ardından Prag Ulusal Yazın Müzesi paketi sahaftan satın aldı; bugün paket 27/86 numarayla müzenin edebiyat yapıtları arşivinde saklanmakta, Kafka'nın yapıtlarına ayrılmış arşivin bir bölümünü oluşturmaktadır.

Prag'da ele geçen manüskri paketinde 1922-1924 yıllarına ilişkin 9 mektup, 22 kartpostal ve 1 manzara kartı bulunuyor. Mektuplardan en eskisi 1922 Haziran'ında, yani Kafka'nın Planá nad Luznicí'de bulunduğu sırada yazılmış, mektuplardan 4'ü ve kartlardan 8'i Berlin-Steglitz'ten, 2 mektup, 3 kartpostal ve 1 manzara kartı 1924 Şubat'ıyla Mart'ın ilk haftasında Berlin-Zehlendorf'tan, kalanların tümü ise, 3 manzara kartı 7 ve 10 Nisan 1924'te Ortmann dolayındaki Wienerwald Sanatoryumu'ndan, 5 kart 11 ve 16 Nisan 1924 tarihleri arasında Viyana'daki Prof. Hajek Kliniği'nden ve son 3 kartla 2 mektup ise 21 Nisan'la Haziran başı arasındaki haftalar içinde Kierling'teki Dr. Hoffmann Sanatoryumu'ndan olmak üzere Avusturya'dan yollanmıştır.

Mektuplarında olsun, günlüklerinde olsun gençlik yıllarıyla kıyaslandığında Kafka yaşamının son yıllarına ilişkin daha az aydınlatıcı belgeye rastlıyoruz. Aynı şey altmış yılların başında yine Prag'da ele geçen ve 'Briefe an Ottla und die Familie' (Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar) kitabında yayınlanan (Frankfurt 1974) mektuplar için de söz konusudur (krş. Josef Cermák, "Bilinmeyen Kafka

Belgeleri Üstüne Bir Bildiri", çıktığı yer: "Franz Kafka, Liblická Konference", Praha 1963, s. 249-252.) Yazık ki, "Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar" kitabına ne anne ve babaya (Br, 94), kız kardeşlerden Elli'ye (Br, 339-340, 340-342, 342-343, 343-347) ve Valli (Br, 461-463) yazılıp söz konusu kitabın yayınlandığı sıra bilinen mektuplar alınmış, ne de ister o andaki durum öyle gerektirdiğinden, ister Kafka'yı temsilen, bazen de kaleme alınışına Kafka'nın da katıldığı çokluk yazar yerine aile üyelerine yollanan Dora Diamant'ın ve Robert Klopstock'un mektuplarına kitapta yeterince yer verilmiştir. Son yıllara ilişkin mektuplardaki boşluklar daha ilk bakışta göze çarpar. "Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar"da 1922 yılına ilişkin tek bir mektupla karşılaşmadığı gibi, Wienerwald Sanatoryumu'ndan ve Prof. Hajek Kliniği'nden de yazılmış bir mektuba da yine rastlanmaz.

Prag'da yeni ele geçen mektuplar da kimi eksikleri içermesine karşın, Kafka'nın ailesine yazdığı mektuplarda şimdiye kadar var olan boşlukları kısmen doldurur ve yaşamının son yıllarına ilişkin Kafka biyografisinin üzerine oturacağı faktografik temele daha bir sağlamlık kazandırır. Yine bu mektuplar "kendisine ne bir mücevher parçası, ne de yazar gözüyle baktıkları için" ailesinin Kafka'nın mektuplarını saklamadıkları varsayımını ileri süren (O, 5) editörlerin bu varsayımlarında yanılıya düştüklerini ortaya koyar.

Burada mantıksal açıdan yanıtlandırılması ancak mutlu bir rastlantının varlığını gerektiren bir soru akla geliyor: Prag'da ele geçen mektuplar anne ve babaya yazılıp "Ottla ve Ailesine Mektuplar" kitabında yer alan diğer mektuplardan ne zaman ve nasıl ayrılıp çıkarılmıştır? Prag'da son olarak ele geçen mektuplardan birinin, zamansal açıdan sonuncu sıradaki 32. mektubun tümüyle

değilse de bir bölümüyle daha önce yayınlanmış olması insanı yadırgatıyor. Mektubu Max Brod 1937'de çıkan Yaşamöyküsü "Franz Kafka" (Bi. 183-184) kitabında ilk kez okuyuculara sunar.

Bu da yine şu soruyu akla getirir: Kafka'nın anne ve babasının sağlığında ya da daha sonra Max Brod'un elinde yalnızca bu mektup mu vardı, öbür mektuplardan haberi yok muydu Brod'un? Yoksa Brod diğer mektupları da bilmesine karşın kasten bunları gerek yaşamöyküsünde, gerek mektupların (1902-1924) sonraki baskısında yayınlamamış mıydı? İkinci şık pek olası görünmüyor: kaldı ki Brod Kafka'nın aile üyelerine, anne ve babasına (Br. 94) ve Ottla'ya (Br. 247 ya da 301) yazıp yolladığı hiç de Prag'da ele geçen mektuplar kadar önem taşımayan mektupları bile hazırladığı mektup cildine almaktan geri kalmamıştı. Bu kitaptaki 1, 3, 12, 14, 18 ya da 31 no'lu mektuplara kitabında yer vermeyeceği düşünülemezdi. Ottla'ya ve aile üyelerine yollanan, Josef Cermák'ın altmışlı yılların başında Prag'da özgün metinlerinden kopya ettiği ve 1974'te Hartmut Binder ve Klaus Wagenbach tarafından yayınlanan mektuplar arasında Brod'un yaşamöyküsünden bildiğimiz 32. mektup da içinde olmak üzere bizim okuyuculara sunduğumuz bu kitaptaki mektuplardan hiçbirisi yer almıyordu. Bu mektupların Kafka'nın aile üyelerine yazdığı öbür mektuplardan ne zaman ve nasıl ayrılıp alındığı şimdiye kadar saptanabilmiş değildir.

32 no'lu mektubun özgün metni şimdi elimizde olduğuna göre, Max Brod'un kendi editörlük anlayışına uygun olarak metnin diline nerelerde müdahale bulunduğunu saptayabilmekteyiz. "Mektuplar, 1920-1924" kitabına ilişkin notlarda şöyle der Brod: "Dil yanlışlarında, Prag Çekçesinin etkisiyle oluşan yanlışlarda, imla ve noktalama hatalarında yazınsal yapıtlarındaki kadar bir düzelt-

meye başvurmadım. Ancak çok gerekli gördüğüm yerlerde böyle bir yolu izledim." (Br, 495). Ne var ki bir yerde Brod'un bu söylediğine taban tabana karşıt bir tutum sergilediğini görüyoruz. *Pek sevimsiz bir asistan doktorla görüşüp konuşma*; özgün metinde pek sevimsiz sözcüğünün yerinde sevimli sözcüğü bulunmaktadır. Mektupların diğer bazı yerlerinde de nedensiz yere küçük çapta değişikliklere gidildiğine tanık olmaktadır. Ama her şeyden önce Brod 32 no'lu mektupta Dora Diamant'ın mektuba eklediği çok önemli cümlelere, ayrıca mektubun sonunda Kafka'nın iki ayrı şekilde kaleme alınmış cümlesine yer vermemiştir (krş. 32 no'lu mektup, dipnot 13). Brod'un hatalarının Binder ve Wagenbach tarafından hazırlanan kitapta da (O, 155-156) olduğu gibi yer aldığı görülmektedir.

Kafka'nın mektuplarının büyük bir bölümü genel olarak, elinizde bulunmuyor. Prag'da son olarak ele geçip bu kitapta okuyuculara sunulan anne ve babaya yazılmış mektuplar da yine eksiktir. Bunu yalnızca Kafka'nın mektuplara verdiği numaralardan değil (13 Kasım 1923 tarihli kart 10 numarayı taşımakta, dolayısıyla 1923 Ekim'inden Kasım'ına kadar Berlin'den yazılmış sekiz, dokuz karta kaybolmuş gözüyle bakılması gerekiyor, zamansal ve yazınsal ilişkilerdeki kopukluktan da bunu görebilmekteyiz. Ancak, bu kitapta yayınlanan mektuplar Kafka'nın daha başka mektuplarının da ileride bulunabileceği umudunu asla yok etmemektedir.

Bu kitaptaki çokluk mürekkepli kalemle yazılmış mektup ve kartlar sıklıkla Kafka ve Dora'nın eklemelerini içermektedir (Ottila'ya yazılan mektuplar bir istisna oluşturmakta, bunlar bazen kuruşunkalemle yazılmış bulunmaktadır). Mektuplarda çizilip çıkarılmış yerlere oldukça seyrek rastlanmakta, bunlar da fazla bir yer tut-

mamaktadır. Ancak 32 no'lu mektup bunun dışındadır, burada 27 sözcükten oluşan bir bölümün metinden çizilip çıkarıldığını, bu işin de kılı kırk yaran bir titizlikle yapıldığını görmekteyiz. Kimi sözcükler metinden çizilip çıkarılırken üstleri dikey çizgilerle örtülmüş, dolayısıyla bunları okumak çokluk olanaksızlaşmıştır.

Bir, iki yerde yazının okunması ve mektupların tarihlen-
dirilmesi editörler için alabildiğine güçlük doğurmuştur. İkisi dışında Kafka mektuplara bir tarih koymamıştır. Pek çok mektubun ne zaman yazıldığı postane damgasının tarihinden yola çıkılarak saptandı. Kimi zaman Kafka mektubun haftanın hangi gününde kaleme alındığını mektubun başında belirtmiş, postane damgasının tarihiyle bu günlerin karşılaştırılması iki mektubun kaleme alındığı tarihten bir gün önce postaya verildiğini ortaya koymuştur. Bazı kartlardaki pullar sonradan çıkarılıp alınmıştır. Mektuplardan pek çoğunun yazılış tarihi içerikten yola çıkılarak, ayrıca Kafka'nın diğer mektuplarına ve yardımcı literatüre başvurularak saptanabilmektedir. Bu konuda her zaman tam bir kesinliğe ulaşılamasa da en azından yaklaşık olarak istenilen amaca ulaşılabilmiştir. Bu bağlamda Binder ve Wagenbach'ın hazırladıkları "Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar" da, ayrıca Jürgen Born ve Michael Müller'in editörlüğünü yaptıkları "Milena'ya Mektuplar" da ve Brod'un "Mektuplar 1902-1924" kitabının daha önceki baskısındaki bazı mektupların tarihlerini saptama olanağına kavuşulmuştur. Tek tek mektupların tarihlerini saptarken alıntılara ve göndermelere başvurarak çalışmalarımız sırasında dayandığımız kanıtları da ortaya koymaya çalıştık. Bunu yapmamızın bir nedeni de, bir yerde yanlış bir yola saptığımız olmuştsa, bizden sonra geleceklerin doğru yolu izlemelerini kolaylaştırmaktır.

Bu kitaptaki metinlerin eleştirel açıdan hazırlanışında iyice düşünüp taşdıktan sonra Kafka dilinin bireysel özelliklerini ve gramer yapısını, noktalama işaretleri de içinde olmak üzere korumaya çaba harcadık. Kitap ne de olsa Fischer Yayınevi'nde çıkan Kafka yapıtlarının edisyon kritik baskısının bir parçasını oluşturacak ve kuşkusuz bu baskıda yayınlanan kitaplar arasında yerini alacaktı; dolayısıyla, edisyon kritik baskısının editörleriyle başlıca noktalarda bir uyum içinde kalmaya çalıştık. Tutarsızlığı açıkça ortada olan yerlerde bile Kafka'nın noktalama işaretlerine saygı duyduk. Örneğin, Kafka bir hitap sözünden ya da karışıklık bildiren aber (ama) sözcüğünden sonra kimi zaman bir virgül koymuş, kimi zaman böyle bir yola başvurmamıştır. Bu konuda bir müdahaleden kaçınırken, böyle bir müdahalenin titiz bir editör için müdahaleye başvurulmamasından daha büyük bir risk oluşturacağını düşündük. Dolayısıyla, müdahalelerimizi Kafka'nın açıkça göze çarpan hatalarına dikkati çekmekle sınırladık. Ancak özgün metinlerdeki "ss" in "ß" a dönüştürülmesi bir istisna oluşturdu.

Sözlerimize son verirken, elde edilmesi güç bilgilere ulaşılmasında bizlerden yardımını esirgemeyen herkese, bu arada özellikle bizlere sağladıkları Kafka ailesine ilişkin değerli bilgiler için Kafka'nın kuzeni Věra Saudková'ya, Kafka'nın Avusturya'daki sanatoryumlarda kaldığı dönemdeki olayların saptanmasındaki yardımından dolayı Bayan Rotraut Hackermüller'e, metinlerdeki kolay kolay içinden çıkılamayacak ayrıntılarda bizlerden desteğini esirgemeyen Prof. Hartmut Binder'e, Kafka'da sözü geçen edebi yapıtların listesinin formalarını bizlere sağlayan Prof. Jürgen Born'a teşekkürü bir borç biliriz.

L. C. – M. S.

KAYNAKÇA

- BH I Çok sayıdaki uzmanın ortak çalışmasıyla hazırlanan "Kafka-Handbuch in zwei Bänden" (Kafka El Kitabı, iki cilt); yayına hazırlayan Hardmut Binder. Birinci cilt: "Der Mensch und seine Zeit" (İnsan ve Çağı). Stuttgart: Alfred Kröner Yayınevi, 1979.
- Bi Max Brod, "Franz Kafka. Eine Biographie" (Franz Kafka, Bir Yaşamöyküsü). Frankfurt am Main: S. Fischer Yayınevi, 1966.
- Br Franz Kafka, "Briefe 1902-1924" Yayına hazırlayan Max Brod, Frankfurt am Main: Fischer Yayınevi, 1958.
- BRK II Max Brod/Franz Kafka, Eine Freundschaft (Max Brod/Franz Kafka, Bir Dostluk), mektuplaşma, yayına hazırlayan: Malcolm Pasley, Frankfurt am Main: S. Fischer Yayınevi, 1989 (=Max Brod Franz Kafka, Eine Freundschaft II).
- F Franz Kafka, "Briefe an Felice und andere Korrespondenz aus der 'Verlobungszeit'" (Felice'ye ve Nişanlılık Döneminde Diğer Kişilere Mektupları); yayına hazırlayan: Erich Heller ve Jürgen Born, Frankfurt am Main: S. Fischer Yayınevi, 1967.
- EKAS Franz Kafka, "Ämtliche Schriften" (Resmi Yazılar) Klaus Hermisdorf'un bir denemesiyle, Berlin: Akademi Yayınevi, 1984.
- HE Klaus Hermisdorf, "Briefe des Versicherungsagenten talten Franz Kafka" (Sigorta Memuru Franz Kafka'nın Mektupları); çıktığı yer: Sinn und Form IX (1957), s. 639-662.
- J Jaromir Louzil, "Depisy. Franz Kafky Deňnicko urazove pojistovne pro Cechy v Praze"; çıktığı yer: Sborník Narodního musea v Praze-Acta Musei Nationalis Pragae, rada C, sv., VIII (1963), s. 52-83.

- LA, PNP, FK Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Archiv bestand von Franz Kafka (Franz Kafka'nın Kişisel Arşiv Belgeleri).
- M Franz Kafka, "Briefe an Milena", (Milena'ya Mektuplar), genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş baskı; yayına hazırlayan Jürgen Born ve Michael Müller, Frankfurt am Main; S. Fischer Yayınevi, 1986.
- O Franz Kafka, "Briefe an Ottla und die Familie" (Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar); yayına hazırlayan: Hartmut Binder ve Klaus Wagenbach, Frankfurt am Main; S. Fischer Yayınevi, 1974.
- RH Rotraut Hackermüller, "Das Leben, das mich stört" (Beni Rahatsız Eden Yaşam), Viyana-Berlin: Medusa Yayınevi, 1984.
- SUA PR Státní ústřední archiv ve Praze, Archiv bartand, Policejní reditelství (Polizei direktion).
- WB Klaus Wagenbach, "Franz Kafka. Bilder aus seinem Leben" (Franz Kafka. Yaşamından Fotoğraflar), erweiterte und veränderte Neuaurgabe, Berlin: Klaus Wagenbach Yayınevi, 1989.

RESİMLER

Kafka'nın anne ve babası

Kafka'nın en küçük kızkardeşi
Ottla (Ottilie)

Ottla'nın kocası Josep David

Kafka'nın en büyük kızkardeşi Elli (Gabriele),
kocas1 Karl Hermann ile

Kafka'nın ortanca kızkardeşi Valli (Valerie), kocası Josef Pollack ile

Kafka'nın Trieseh'te
(trest) doktorluk yapan
amcası Siegfried Lowy

Kafka'nın Leitmeritz'-
teki yengesi Karoline

"Floylayn" Marie
Wernerova; Kafka
ailesinde hizmetçi

Fini, Ottla Davidova'nın
evinde hizmetçi;
Ottla'nın kızları Vera ve
Helena ile

Max Brod

Felix Weltsch

Dora Diamant

Robert Klopstock

Ludwig Hardt

1986'da, Dlázdená Ulicé'deki bir sahafta, Kafka'nın o güne dek bilinmeyen, dokuz mektup, yirmi iki kartpostal ve bir manzara kartından oluşan bir paket bulundu. Elinizdeki kitapta sunulan bu mektup ve kartpostallar, Kafka'nın yaşamının son iki yılında (1922-24) ailesine yazdıklarını bir araya getiriyor.

Bu kitapta, Kafka'nın adım adım ölüme yaklaşması kadar, I. Dünya Savaşı sonunda Berlin'de ve yaşamının son günlerini geçirdiği yerlerdeki yaşam koşullarına ilişkin ayrıntıları da bulabileceksiniz.

Okuduğunuz mektuplar, Kafka'nın yaşamöyküsünde sisli kalan bir dönemi aydınlatmakta ve Kafka dizisi kitaplar bölümünü de zenginleştirmektedir.

ISBN 975-406-842-9

